

ב"ה

**אין ליכט
פון תורה**

מקראות גדולות - תרי עשר

מיכה

עם ח"י פירושים

בלשון הקודש

עם פירוש עברי טייטש

869

הוצאת אמונה
ברוקלין נוא יארק,
שנת תשס"א לפ"ק

מיכה א

תרגום

א דְבַר-יְהוָה | אֲשֶׁר הָיָה אֶל-מִיכָה
 הַמְרֹשְׁתִי בִימֵי יוֹתָם אָחִיו
 יְחֻזְקִיהַ מַלְכֵי יְהוּדָה אֲשֶׁר-חָזָה עָלָיו

א פתגם נבואה מן קדם
 יי די הוה עם
 מיכה מרששה ביומי
 יוהם אהו יחזקיהו
 מלכיהו דבית יהודה
 דאתגבי על שמרון

מהר"ו קרא

א (א) מיכה המורשתי . שהיה מברשה קוראהו מורשתי ;
 בימי יותם . וחו ששנינו בסדר עולם ד' נביאים
 נבאו בפרק אחד וכולם קדמו את מיכה שעמוס וישעיה ויהושע בימי עוזיהו נבאו ומיכה לא נבא עד בימי יותם שהיה אחרי

אבן עזרא

א (ב) זה הנביא היה נזכר כספר ירמיהו ונבואתו על כל
 הנביא מצאנוהו בספר ירמיהו מיכה המורשתי היה
 נביא בימי חזקיהו מלך יהודה ונקרא מורשתי על שם עירו מרשה כמו שתרנגו וינחמן מן מרשה והיא בערי יהודה והתנבא

מצודת דוד

א (ג) המורשתי . מן מרשה והיא מערי יהודה ;
 א (ד) על שוכרון . ועל"ז לא זכר נלמות הנבואה לימי מלכי
 ישראל כדרך שאמר כסוטע וכעמוס וזכו לט' שנים

מלך יהודה ולא יכלה להלכות מלכי ישראל כדרך שזכרו חושע ועמוס ;

פתיחה לספר מיכה

דער נביא מיכה האט נביאות גינאגט אויף חורבן ירושלים אונ אויף דיא טעג פון
 משיח . ער איז גינען אין דער צייט פון ישעיה הנביא . מען האט אים גירופין מיכה
 המורשתי ניייל ער איז גינען פון דער שקאט מרישה נואם זי איז אין לאגד פון שבט יהודה .

פירוש ע"מ

א (א) דבר ה' אשר היה אל מיכה המורשתי דאס איז
 נאמס בידי נואם איז גינען צו מיכה
 פון דר שקאט מרשה בימי יותם וכו' איז די טעג פון
 יוהם אונ אהו אונ יחזקיהו דיא מלכים פון שקב
 יהודה אשר הוה על שמרון וירושלים נוס ער הוה גינעקי
 אוף שוכרון אונ אוף ירושלים אונ אזו נאגט מיכה

שמעו

שִׁמְרוּן יְרוּשָׁלַם: ב שִׁמְעוּ עִמּוּם פְּלִם
הַקְּשִׁיבִי אֶרֶץ וּמְלֵאָה וַיְהִי אֲדָנִי יְהוָה
בְּכֶם לְעַד אֲדָנִי מֵהֵיכַל קִדְשׁוֹ: ג כִּי-
הִנֵּה יְהוָה יֵצֵא מִמְּקוֹמוֹ וַיֵּרֶד וַיִּדְרֹךְ עַל-
בְּמוֹתֵי אֶרֶץ: ד וְנִמְסוּ הַהָרִים תַּחְתּוֹ
וְהַעֲמָקִים יִתְבַקְּעוּ כַּדּוֹנֵג מִפְּנֵי הָאֵשׁ

וירושלם: ב שמעו עמיו פלם
 עמיו כלהן אציתי
 ארץ וקלה יהיה
 סמרא דני אלהים כבון
 לקהי: ג מהיכל
 דקדשה: ג אדני הא י
 מהגלי סאתר בית
 שכיניהו ויהגלי וקמום
 ת הוקפי ארעה:
 ד ויהקסון מבוני
 תחותיה ומשוראי
 יהבעון קשעהא סן

רשעי יתיר

(ב) ויהי וגו' לעד. שכלתי לטם בשמו והרתי
 וירושלם שחקדוש ברוך הוא מרת ומעד בכס בשבול שמיים
 רעים שבידם: (ג) יוצא ממקומו וירד ודרך על במתי ארץ:
 הם גיאתני ארץ. רשעי ארץ: (ד) כדונג. שעות: כמים
 מוגרים לסון וצת מים. וכן עיני נגרה (איכה ג') נגרות כיום אפי (איוב כ') פרח נחל מעס נר (סס כ"ח) ויגר מזה

מהרי קרא

עויה: (ב) שמעו עמים כולם ויהי ח' בכס לעד. שמעו עמים כולם.
 וירושלם שחקדוש ברוך הוא מרת ומעד בכס בשבול שמיים
 רעים שבידם: (ג) יוצא ממקומו וירד ודרך על במתי ארץ:
 הם גיאתני ארץ. רשעי ארץ: (ד) כדונג. שעות: כמים

אבן עזרא

ישראל: (ב) שמעו: וצת המלה מופלגה בלאווכו
 כי לפי דמיונו לאמר כלכם וככה כלם תשובו וכוונתו
 לא וגם מיכיהו הנביא אמר כדבר אחאב שמעו עמים כולם
 ועל דרך סברה כי מיכה איננו מיכיהו בן ימלא כי דורות
 רבים בנימס: הקשבי. דרך משל כי מולאה הס העומדי'
 עליה: לעד. כי הזהרתי אחסס והודעתי אחסס: (ג) כי.
 יוצא: שהיה כהיכל קדשו והס השמים על כן וירד. ועעס
 זאת הפרס' להכי' גיורתיו כדרך סירת דוד כאשר פירשתי.
 ויאל כי במתי ארץ רמו שלטיסים וככה ונמסו ההרים ואין
 אורך רק העטס כי בכל מושל ועשה חפלו וימסו ההרים
 כדונו: (ד) ונמסו ההרים. כדונג מפני האש. אש
 העס והוא חרונו ותתבקעה העמקים כמים מוגרים:

מצודת ציון

(ב) שמעו עמים כולם. ר"ל כל השמים כי כל שמי קדו
 סס: ומולאה. הכריתו המעללים למוס: ויהי וגו' לעד. שכלתי
 לטם בשמו והרתי כנס: מהיכל קדשו. ר"ל מן שמיים כיט
 לנלות להיות לפד: (ג) כי הנה. ר"ל וסו אמרי דנו אפי הכס
 ס' ואל ממקומו מכסא כלהמים: וירד. מעס ירד ויקמוס על
 סא משל פ: השפלת סמים והמלכים: והעמקים יתבקעו. סוא משל

רד"ק

שמרון ירושלים והרי הוא כאלו וכרס: וס שמעו עמים כולם.
 אפר שמעו לנכח ואמר כלם שלא לנכח כי בן כננת הכתוב
 במקומות רבים כמו אולם כלם תשובו ובוא נא אללם
 ולמרגיכם כי יבושו מאליס אשר חרתםס וכן אמר סכירה כננד
 ימלא שמעו עמים כולם וכננד ישראל אמר ורבי עמים כננד
 השבטים וכן עמים הר' יקראו: ארץ ומלואה. ארץ ישראל
 העס אמר בה ובאמר לארץ הקשבי הוא דרך משל שהרי
 אמר ומלואה: ויהי ח' בכס לעד. כי כבר הודרתי אתכם
 בשמו: מהיכל קדשו. סן קדמים: (ג) כי הנה ח' יוצא
 ממקומו. משל לגזירת היוצאת מלפניו כאלו הוא יוצא וירד
 ודרך על במותי ארץ וכן אמר בשירת דוד וס שמים וירד
 וכל זה הוא דרך משל על חרבן הארץ והצרות העצומות כאלו
 התהרים נמסו והעמקים נתבקעו וכן אמר ותגעש ותרגש הארץ
 ומסרי הרים ירנו: (ד) ונמסו. כדונג. היא שעות: כמים
 מוגרים כבורד. כן ימסו ההרים ויגרדו כמו מים המוגרים במקום

מצודת ציון

(ב) הקשבי. ענין שמעו: (ג) הירך. מלשון דקיסס
 ודעיסה: בבת. ענין גופה נכו סגל כמאמי ירדכי (מקב"ג):
 (ד) ונמסו. ענין הסגס והמסס: יתבקעו. מלשון קיסה: כדונג.

פירוש ע"ט

(ב) שמעו עמים כולם. ארץ אלק פעלקר מיניע
 בייר דס מיניעט ער די שקמים דען אימליקר שקמ
 ווערט אן גירופין עם הקשבי ארץ ומלואה פר נעס דו
 ערד אונ איר דער פילונג פלוך די מענטשן וואס
 דר פילין זיי ויהי ארץ אלהים ככס נעיר אונ גאט דר האר
 נאל זיין ארץ ערות אין ארץ דאס ארץ האב ארץ
 גביאות גיאוגס פון זיינעט וועגין אונ האב ארץ
 סהרה גינען דס ארץ פורעגיות וועט קיסמען ארץ
 ארץ פון וועגין ארץערע ויגר ווען ארץ וועט קיין
 השבנה גימטאן ארץ סהליקיש גאמס פון זיין הייליגן
 פאלעץ נאל זיין ארץ ערות אין ארץ דרוף: (ג) אונ
 דס זענען מיניע בייר כי הנה ח' יוצא ממקומו וירד נון
 גאט וועט ארויס גיין פון זיין ארץ וקאם ער ויציט
 עי כמתי ארץ אונ ער וועט גירערין פון דארטין אונ
 פלוך ארץ דיא בעלי נאודה: (ד) ונכסו ההרים תחתיו

(ב) שמעו עמים כולם. וכן צוויי טענות: קרינען. אונ
 דער פלך זאל שפין אין זיין שמוג אונ זקין דורך דעם
 פענקסר וועלער פון זיי און גירקסס אונ וועלער און אומגירקסס
 און זיין שפין פר דעם פלך ער זאל זיין א עדה. ווי די גמרא
 זאגט א פלך דארף גיס זיין א עדות. אבער אן צוויי מדינות
 האבין א קריג. וועגין צו רשמיס א נאנצע מדינה. און זיין
 פר דעם פלך ער זאל זיין א עדות. אונ זיין איינעט מדינה צו
 רשמיס און צעוים זיין פאר דעם פלך. דאס זאגט דר נביא
 הערס איר אלק פעלקער. די פענטשין ווס זעגין אויף די נאנצע
 ערד זאגין הערין. אונ וועל דאס וועט זיין א פלך זאך פאר די
 נאנצע וועלען. דריבער וועט הקב"ה זיין אויף ארץ א עדות.
 אפי"ו דר גדול פון הקב"ה און הקב"ה קדשו. און זיין הייליגען
 פאלאץ. אין היפעל. פון דעם וועגין וועט ער זיין פאר ארץ
 א עדות אויף איינעט קעשס:

כָּמִים מְגֹרִים בְּמִוֶרְדֵי הַפֶּשַׁע יַעֲקֹב
כְּלִזְזֹת וּבְחַטָּאוֹת בֵּית יִשְׂרָאֵל מִיִּ
פֶּשַׁע יַעֲקֹב הֲלוֹא שִׁמְרוֹן וּמִי בָמוֹת
יְהוּדָה הֲלוֹא יְרוּשָׁלַם: וְיִשְׁמַתִי שִׁמְרוֹן
לְעֵי הַשָּׂדֶה לְמַטְעֵי כָרֶם וְהִגְרַתִּי לְגַי
אֲבִנְיָה וְיִסְדִּיהָ אֶגְלָה: וְיִכְלֶה פְּסִילֶיהָ

קָדַם נוֹדָא פְּסִילָא
 דְּאֵשִׁי דִּין בְּמִוֶרְדֵי:
 הַבְּחוּבֵי בֵּית יַעֲקֹב כָּל
 דְּאִוְכְחָמָא דְּבֵית יִשְׂרָאֵל
 הִיאָבְתָא הַבְּחוּבֵי יַעֲקֹב
 הֲלֹא בְּשִׁמְרוֹן וְהִיא
 חֲמֵן דְּבֵית יְהוּדָה הֲלֹא
 בִּירוּשָׁלַם: וְיִשְׁמַתִּי
 שִׁמְרוֹן לְגַיִרֵי חֲקֵלֵן בְּתֵי
 צְדוֹת מַצֵּבַת כָּרֶם וְאֶרְמֵי
 פְּסִילֵיהָ אֶגְלָה וְיִכְלֶה
 וְאִשְׁתָּא אֶרְמֵי: וְיִכְלֶה

מהר"י קרא

מוגרים במירד, כמים שנמשכין במדרון שהולכים לפי שעה:
 (ה) בפשע יעקב כל אמת. פשע יעקב הוא עשרת השבטים:
 ובחטאות בית ישראל, חטאת יהודה: ומי פשע יעקב הלאו
 שומרון. שבראש מלכותו שומרון: ומי במות יהודה הלאו
 האומיות וכן היא אומר שנתקלקלה שומרון * נתברכו שגניה
 שהשכנים היו נוטעים בשומרון כרמים, והיו לפי מדרשם אבל
 לפי פירושי אינו לשון קללה כמשל שלא נטיעבה עוד והיתה חרבה לכך
 נוטעים בה כרמים אבל אם כרמים לישבה ולשבת
 בה לא ינוחו לשוב אדם לנטוע בה כרמים: (ו) והגרתיו לגי אבניה:
 כל בנינה אסחוב לגי. לעמק: אבניה אגלה. שתהא
 * (א) פה הפתח הנגלה לעינים. והנה הלאה קאלי על פתח ה' ונצטני ונ' (למשל כס). ופתין יקום מִבְּתוֹם הַתְּהֵלָה.

רש"י

(תהלים ע"ה): (ו) צעני השרדה. לנגרין להקלל. לשון
 גללים כמו יגר כהדומה (כחלשית ל"ח): והגרתיו לגי
 כלל
 (ה) מי. מי יוכל על אדם לא על כהמה וסס דכר והטעם
 מי שמך ומי אתה או מי שמך דרך קצרה וככה זה מי גרס
 ילעקב פשע זה ורכי מריועס אמר כי מי את כתי חסר עס
 מי היות זה מי פשע מי פשע ומוי היה שרש פשע יעקב
 והדכר כות: הלא שומרון. הטעם יושב שומרון יעקב
 ירושלים: (ו) ושמתיו. על ידי אסור: צעני. כמו לעיניס
 הפירות: למטעי כרם. שלא תשכ: והגרתיו. לארץ
 חצני עומתיה שלא ירלו עוד כי הגנתיו ירם: ויסודיה
 אגלה. עד שלא יהיה ניכר מקום שומרון: (ז) וכל. יסודיה.

אבן עזרא

מוֹרֵד שִׁלְכוּ מִתְּרֵהּ, וְיִגְוֶנָה תְּרֵגֶה אֲדָרְתִּין בְּמִדְרוֹן הַבֵּל דְּרֵךְ
 מִשָּׁל: (כ) בַּפֶּשַׁע. כָּפַל הַעֲנִין כְּמִלּוֹת וְשִׁנּוּת וְעַקֵּב יִשְׂרָאֵל
 אֲדָרְתִּין עַל יִשְׁרֵת הַשְּׁבִטִים כִּי חֵם הָרַבּ וּבְנֵינָה מִלְכַת אֲפִרִים
 כְּמוֹ שִׁבְמִנְיָ: מִי פֶשַׁע יַעֲקֹב: מִי גֵרַם לְפֶשַׁע יַעֲקֹב שִׁחַם
 הַגְּלִילִים: הֲלוֹא שִׁמְרוֹן. יִצְחָק: לִפְנֵי מֶלֶךְ שִׁמְרוֹן כִּי מִלְכֵי
 יִשְׂרָאֵל תִּיהָ אֲדָרְתִּין כְּמִלְכַתָּם שִׁמְרוֹן מִכֵּן בְּמִדְרוֹן וְאֵל דָּם
 שִׁחַם הָיוּ עֹבְדֵת הַעֲגֻלִים יִשְׂרָאֵל לֹא הָיוּ עֹבְדִים אִתָּם כִּי־שֵׁ
 שִׁחַם הָיוּ מִתּוֹקִים בְּעֹבְדוֹתָם וְהָיָם הַמֶּלֶךְ אֲחֵרֵי הַמֶּלֶךְ: וְיִמִּי
 בְּתֵי הַיְּהוּדָה הֲלוֹא יְרוּשָׁלַם: מִי גֵרַם שִׁיעִשׁוּ בָמוֹת כְּבָרִי הַיְּהוּדָה
 הֲלֹא מִלְכֵי יְרוּשָׁלַם כִּי יְרוּשָׁלַם הָיְתָה הַמְּלִכְתָּה וְהַצִּיּוֹכְנָה
 לְפֶרֶשׁ כִּן בִּי מִלֵּת מִי לֹא תִפּוֹל אֵלָּה עַל הַבֵּל שֶׁכֵּל כְּמוֹ מִי
 הָאִישׁ לֹא יֵאֱמָר מִי הַשִּׁיר מִי הַחֲמוּר: (ז) וְשִׁמְתִי. וְכֵה שֹׁמֵר
 כְּכַפֵּר מִלְכּוּס כִּי מֶלֶךְ אֲשׁוּר לָבַד אֶת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְהוֹרִישׁ בֵּת הַעַם
 אֲשֶׁר בְּשִׁמְרוֹן כִּי מִסְתַּר הַחֲרִיבִים מֶלֶךְ אֲשׁוּר וְהוֹפִיל הַמִּיתוּת וְכֵל בְּנֵי
 אֲשֶׁר בֵּת כְּמוֹ שֶׁבָּא וְהוּא הַנְּבוֹא וְאָמַר וְשִׁמְתִי שִׁמְרוֹן לְעֵי
 חֲשֵׁדָה וְשִׁמְתִי עַל־מֶלֶךְ אֲשׁוּר וְעֵשֶׂת זֶה בְּרַחוּמֵי שֹׁאֵנִי
 אֲשֶׁר וְהָיוּ לְעֵי הַשָּׂדֶה. לְעֵי הַשָּׂדֶה כְּתֵרֵגוֹם לְגַיִרֵי חֲקֵלֵן
 וְכֵן חֲקֵלֵן אֲשֶׁר הָיוּ הַרְבִּימִים בְּתֵימֵי שׁוֹכֵינֵי אֲמֵר
 אֲבִנְיָה. כִּי תִתֵּה הָרִי וְיִשְׁמְרוֹן בְּנִינָה יִצְרוּ אֲבִנֵי הַבְּנִינִן
 מִן הַתֵּר אֶל הַגֵּי: וְיִסְדִּיהָ אֶגְלָה. שִׁיעִירוּ הַבְּנִינִן
 עַד חֲמוּר: (ח) וְכֹל. יִסְדִּיהָ.

מצודת ציון

הוא הסמוך וכן היה לכו דרומה (תהלים כ"ב): כגורים. ענין
 הלא ובסוכה כמו וכנסיס הנגרים (ע"ב י"ד): במורד. במקום
 מדרון והוא ע"י וידעו ע"י ויכוס עמיד (יכוסע ז'): (ס) במות.
 מבחוק עם עמוס': (י) לטי. ענין מל וגל כמו שמואל וסולס
 לפים (תהלים ע"ט): למטעי כרמים. עמלקן כרמים: והגרתיו. ענין
 הלא ויפסליה לאם המלכות כי שמה הרבו מוכחות לפס"ס ומצני
 סכס לפשע יעקב לכן תהיה: וסוכה מלאה גלי אכנסיס המפלת הכתוב
 כס ולכן הוא אגלה מוס: למטעי כרם. סוכה מקום סוכן ליעזב עס
 כרמים כי עמלקן עמדה ככה מקום הגלות אל הכרמים:
פירוש ע"מ

מוֹרֵד שִׁלְכוּ מִתְּרֵהּ, וְיִגְוֶנָה תְּרֵגֶה אֲדָרְתִּין בְּמִדְרוֹן הַבֵּל דְּרֵךְ
 מִשָּׁל: (כ) בַּפֶּשַׁע. כָּפַל הַעֲנִין כְּמִלּוֹת וְשִׁנּוּת וְעַקֵּב יִשְׂרָאֵל
 אֲדָרְתִּין עַל יִשְׁרֵת הַשְּׁבִטִים כִּי חֵם הָרַבּ וּבְנֵינָה מִלְכַת אֲפִרִים
 כְּמוֹ שִׁבְמִנְיָ: מִי פֶשַׁע יַעֲקֹב: מִי גֵרַם לְפֶשַׁע יַעֲקֹב שִׁחַם
 הַגְּלִילִים: הֲלוֹא שִׁמְרוֹן. יִצְחָק: לִפְנֵי מֶלֶךְ שִׁמְרוֹן כִּי מִלְכֵי
 יִשְׂרָאֵל תִּיהָ אֲדָרְתִּין כְּמִלְכַתָּם שִׁמְרוֹן מִכֵּן בְּמִדְרוֹן וְאֵל דָּם
 שִׁחַם הָיוּ עֹבְדֵת הַעֲגֻלִים יִשְׂרָאֵל לֹא הָיוּ עֹבְדִים אִתָּם כִּי־שֵׁ
 שִׁחַם הָיוּ מִתּוֹקִים בְּעֹבְדוֹתָם וְהָיָם הַמֶּלֶךְ אֲחֵרֵי הַמֶּלֶךְ: וְיִמִּי
 בְּתֵי הַיְּהוּדָה הֲלוֹא יְרוּשָׁלַם: מִי גֵרַם שִׁיעִשׁוּ בָמוֹת כְּבָרִי הַיְּהוּדָה
 הֲלֹא מִלְכֵי יְרוּשָׁלַם כִּי יְרוּשָׁלַם הָיְתָה הַמְּלִכְתָּה וְהַצִּיּוֹכְנָה
 לְפֶרֶשׁ כִּן בִּי מִלֵּת מִי לֹא תִפּוֹל אֵלָּה עַל הַבֵּל שֶׁכֵּל כְּמוֹ מִי
 הָאִישׁ לֹא יֵאֱמָר מִי הַשִּׁיר מִי הַחֲמוּר: (ז) וְשִׁמְתִי. וְכֵה שֹׁמֵר
 כְּכַפֵּר מִלְכּוּס כִּי מֶלֶךְ אֲשׁוּר לָבַד אֶת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְהוֹרִישׁ בֵּת הַעַם
 אֲשֶׁר בְּשִׁמְרוֹן כִּי מִסְתַּר הַחֲרִיבִים מֶלֶךְ אֲשׁוּר וְהוֹפִיל הַמִּיתוּת וְכֵל בְּנֵי
 אֲשֶׁר בֵּת כְּמוֹ שֶׁבָּא וְהוּא הַנְּבוֹא וְאָמַר וְשִׁמְתִי שִׁמְרוֹן לְעֵי
 חֲשֵׁדָה וְשִׁמְתִי עַל־מֶלֶךְ אֲשׁוּר וְעֵשֶׂת זֶה בְּרַחוּמֵי שֹׁאֵנִי
 אֲשֶׁר וְהָיוּ לְעֵי הַשָּׂדֶה. לְעֵי הַשָּׂדֶה כְּתֵרֵגוֹם לְגַיִרֵי חֲקֵלֵן
 וְכֵן חֲקֵלֵן אֲשֶׁר הָיוּ הַרְבִּימִים בְּתֵימֵי שׁוֹכֵינֵי אֲמֵר
 אֲבִנְיָה. כִּי תִתֵּה הָרִי וְיִשְׁמְרוֹן בְּנִינָה יִצְרוּ אֲבִנֵי הַבְּנִינִן
 מִן הַתֵּר אֶל הַגֵּי: וְיִסְדִּיהָ אֶגְלָה. שִׁיעִירוּ הַבְּנִינִן
 עַד חֲמוּר: (ח) וְכֹל. יִסְדִּיהָ.

מצודת דוד

הוא הסמוך וכן היה לכו דרומה (תהלים כ"ב): כגורים. ענין
 הלא ובסוכה כמו וכנסיס הנגרים (ע"ב י"ד): במורד. במקום
 מדרון והוא ע"י וידעו ע"י ויכוס עמיד (יכוסע ז'): (ס) במות.
 מבחוק עם עמוס': (י) לטי. ענין מל וגל כמו שמואל וסולס
 לפים (תהלים ע"ט): למטעי כרמים. עמלקן כרמים: והגרתיו. ענין
 הלא ויפסליה לאם המלכות כי שמה הרבו מוכחות לפס"ס ומצני
 סכס לפשע יעקב לכן תהיה: וסוכה מלאה גלי אכנסיס המפלת הכתוב
 כס ולכן הוא אגלה מוס: למטעי כרם. סוכה מקום סוכן ליעזב עס
 כרמים כי עמלקן עמדה ככה מקום הגלות אל הכרמים:
פירוש ע"מ

וּבַסֵּךְ צוּר הַיְּהוּדָה עֲשִׂי שִׁמְרוֹן פֶּר וְאֵר אֵין יְרוּשָׁלַם:
 (ו) אֲנִי דְרָוִם וְשָׂפָי שִׁמְרוֹן לְעֵי תְּשָׁדֶה וְעַל אֵיךְ סָאן
 אֲנִי סָאן יִשְׁמְרוֹן צוּר דִּי הוֹיִפִין פִּוִן דְּעַם פְּעֵלֵךְ
 פְּשָׁעֵי דְרָם אֲנִי צוּר פְּלִאגְנוֹתָג פִּוִן וְיִין עֲרֵמְתִיעֵךְ
 פְּלוֹמֵךְ וְיִוְעַם גֵּימִס גֵּיבּוּם וְעֵרִין גֵּיִעֲרַם מִעֵן וְעַם
 פְּלִאגְנוֹתָג וְיִין עֲרֵמְתִיעֵךְ אֵיךְ אֵיךְ אֵיךְ אֵיךְ וְהַתְּהֵלָה לְעֵי
 אֲבִנְיָה וְיִסְדִּיהָ אֶגְלָה אֲנִי אֵיךְ וְעַל שִׁיעִירוֹן צוּם סָאן
 אֵיךְ עֲשִׂיִיעֵךְ אֵיךְ אֵיךְ אֵיךְ עֲרֵמְתִיעֵךְ פְּעַסְמִין וְעַל אֵיךְ
 אֲנִי־פְּעַלְעֵךְ דְּעֵן אֵיךְ וְעַל מִכְּבוֹן אֵין פִּאֲלִין דְּעַם
 בְּגֵן וּסֵם אֵיךְ וְיִי אֵין וְעַם דְּרִי גֵרֻמִּס כְּמִילָא וְעֵרִין
 אֵין גֵּיִעֵקֵן: וְיִכְלֶה פְּסִילֵיהָ אֵין אֵין אֵין בִּיקְעֵךְ

יִכְתוּ וְכָל־אֲתַנְיָהּ יִשְׂרָפוּ בְּאֵשׁ וְכָל־
 עֲצָבֶיהָ אֲשֵׁים שְׂמָמָה כִּי מֵאֲתַנְן זֹנְהָ
 קִבְצָה וְעַד־אֲתַנְן זֹנְהָ יֵשׁוּבוּ: ה עַל־
 זֹאת אֲסַפְּדָה וְאֵילֵיהָ אֵילֶכָה שִׁילָל
 וְעָרוֹם אֶעֱשֶׂה מִסַּפֵּד כְּתָנִים וְאֶבֶל

צלקתהא ידקרון וכל
 טענותהא ותוקרון
 בנורא וכל בתי
 דחלקהא אשוי לצרו
 ארי מאג ונזיתהא
 אהבנשו ולבית פלחי
 טענתהא ותמקרון:
 ח על דא יספרון וליהון
 יהכון בשולל ציא
 ערטילאין ועבדון
 מקפדא כירודין ואיבלא

ה'א מאתנן זונה . ע'לוס י' : מספד . חולין סד : יתיר י' שולל קרי . כבנות

מרה"ו קרא

חרבה: (ז) מאתנן זונה קבצה. אתנן שקבצה כגונחה: ועד
 אתנן זונה ישובו. כמו אתנן הזונה וזו שטורפין אותו באש:
 (ח) אלכה שולל וערום. שולל חברו מנחם עם אשתוללו
 אביו לב הוא שאדם הולך ונבחל על רעהו ויסקרע כסורו

ואשר מרע משתולל (ישעיהו ל"ה) והתי"ו היא צהה לכשם
 כתיבה בל' מתפעל ותפעל וכן הילוך חיבה שתחלת סודיה שיל"ו
 תוך החיבה כמו משתולל אומר חיי שחום מלשון שוגג כמו לא

רש"י

אבניה. והסמכתי כמו המגורים כמורד: (ז) כי מאתנן
 זונה קבצה. כל ההון הזה: ועד אחזקן זונה ישובו.
 ולטמיון כשאר אחתני זונה ישובו כל קבוליה ויית ולבית פלחי
 טעוהא ותמקרון. כל קבוליה: (ח) איבכה שורל. משתגע
 כמורה כמתהון לב כמו אשתוללו אבירי לב (תהלים ע"ו) וסר מרע
 כתיבה בל' מתפעל ותפעל וכן הילוך חיבה שתחלת סודיה שיל"ו
 תוך החיבה כמו משתולל אומר חיי שחום מלשון שוגג כמו לא

אבן עזרא

מפעלי הכפל: אהרניה. גמתו לנכו"ם לנזות תחת השם.
 אחר הנניד כי קבלה היה ראוי להיות קו"ם בשורק וכמוהו
 ופתחו שערך תמיד יייסם בחרון על כשר אדם לא ייסק ולפי
 דעתי כי קבלה שומרון ופתחו המפתחים כמו אשר ילדה
 אותם ויאמר ליוסף וככה וייסם אותו המא' וככה לא ייסק
 הבהן. וטעם עד אתנן זונה ישובו והובח והכסף על עזבים
 לחללי אזור: (ח) ע"ל. דברי אבניה מה יסיפדו בימים
 ההם עובדי השם: שורל. כמו אדם שכללו נגדיו ונאחר
 ערום או הזכיר שולל כי המשוגע שהוא מטורף מדעתו דרכו
 ללכת שולל וערום והוא מגזרת שוכב וכן טעם מוליד ויעלים
 שולל: וערום. מבלי לבוש ולא יקרא ערום בלבנות שק כי
 אס כהסירו השק כמו שאמר בשיעיה ופתחת השק מעל

רד"ק

פסיליה יכתו. וישברו מפני הבקב והחוב של הפסילים:
 אהרניה. הגורים היפים שהיו בבתי הפסילים שהיו גובהים
 לה בפני כבוד הפסילים והם כמו אתנן הזונה שהם היו זונים
 אחרי הפסילים וככנדים אהם כבספ וזהו ובכנדים נאים:
 ישרפו באש. כי באשר לכדו היצר שלחיה באש לרוב קצפם
 על וישוביה שמסרו במסור נ' שנים ולא רצו לחשלי: וכל
 עציבה אשים שממה. רוצה לומר בתי העצבים שהיו בכנדים
 בעיניהם שפמח יהיו וכן תרגם יונתן וכל בתי דדלהתא: כי
 מאתנן זונה קבצה. יש אומרים כי חירק הקו"ם במקום שורק
 כמו קבוצה כמו ופתחו שערך תמיד שהיא כמו ופתחו וכן
 תרגם יונתן ארי מאנר וניחא אתכנסו והנבון כי פירוש קבצה
 שמתרון כי זיה מביאים לשמתון לבתי הפסילים והעצבים שאר
 ערי ישראל כסף וזהו ומנחת בטיאם לעבוד הפסילים והנת
 כל המסכן הזה מאתנן זונה קבצה אותם שהם כמו אתנן זונה
 כמו שפירש: ועד אתנן זונה ישובו. כי עובדי כבודים יקחו
 הכל וכן תרגם יונתן ולות פלחי שפוחא ותמסרון: (ט) על
 חרבן ארץ ישראל ועל גלות ישראל או הוא מדרב על לשון
 ישראל הגולים ובענין הזה תרגם יונתן על דא יספרון ויילון וגו':
 שולל תאר בשקל עולל ופי' שולל מבדיו שהשישורו ויחית הענין כפול
 במלות שונות או יחית פירוש שולל כתרדת
 כדאם מטורף מרוב הצרה וכן מפרשים מוליד ועצים שולל:

מצודת ציון

כדאם מטורף מרוב הצרה וכן מפרשים מוליד ועצים שולל:

מצודת דוד

ותגרתו. אפיל אבניה אל בני וגם היסודות שמתוך הקרקע אלנה
 אורס כי ויוליסוס מנתקו: מה שהיו נסמכים כהון הקרקע: (ז) יכתו.
 טעמו"ם הכלים שכלו הססילים לקחת לעלמם ליוסי הכסף והובח
 אשכ ענינים: וכל אהרניה. הדורטע שמתו לעכו"ם מכלים
 ומלגזובים שנה יסו ראו לכולך עמיה ישיפו בלש' (ולפי
 טעמו"ם יקראה בלשון מתקדל כשם זונה לכן קרא הדורטע מאנן
 כן קרא עמן הזונם): וכל עציבה. ר"ל כל בתי העלבים
 נתקנן עמיה כלכלו להיונותחמן: ר"ל מהדורטע שהכירו לעמו"ם: ועד
 אהנן זונה ישובו: עתה פור להחלוף על יכורס ויחשלים הסוכר
 מתקדל שלחתי: ומלך על זמם
 ר"ל הכויי יתנסו לדוכון להפכו"ם שני: (ח) על זאת. עתה פור
 לכוש וכוש ענין זונמה וסוכר טעמו"ם ערום אבני

פירוש ע"מ

וואם דינין די ע"ו דרום וועלין די עכו"ם עם צוא
 נעמי: (ג) זאנמ מיכה על זאה אספדה ואיליה אילכה
 שולל וערום אורף דר זאה מוא איך גייער קלאגין אונ
 גיירא גידולמ אונ פר נאריש אונ נאקיט אעשה מספד
 פתנים ואל כל כבנות יגנה איך מוא מאכין איין קלאג און
 ווי די מראכין אונ איין מרואיערונג און ווי די ויגנע
 שמרוקן: (מ) כי אנישה פסיליה דען די שמאמ שמרון
 איז גישלאפט דורך אירע מכות כי באה עד יתהר וגו

וועלין צו שמויטין ווערין וכל אתנניה ישרפו באש אונ
 אלע אייער גאב פון גנרת וועלין פר ברעקמ ווערין
 אין פיייער וכל עציבה אשים שפמח אונ אלע אירע
 היידענישע געצין וועל איך מאכין ויוקמ כי פאנאן
 וינה קבצה דען פון איין גאב פון איין זונה המ וי איין
 גינאמילמ איר גושם דרום וועלין זיה אירע איין
 זאמלונג ויידער אום קערין צוא די גאב פון זונות
 קלאמק זיי האבין איין גינאמילמ וייער געלמ פון די

**בְּבָנוֹת יַעֲנָה: בְּכִי אֲנוּשָׁה מִבֹּתֵיהָ
כִּי בָאָה עַד יְהוּדָה נִגַּע עַד־שַׁעַר עַמּוֹ
עַד־יְרוּשָׁלַם: בְּנֵת אֶל־תִּגְדוּ בָבוֹ אֶל־
תִּבְכוּ בְּבֵית לְעַפְרָה עֶפְרָת הַתְּפַלְשֵׁתִי:
יֵעֲבְרִי לְכֶם יוֹשְׁבֵת שְׁפִיר עָרִיָה בִשֵׁת**

רש"י
(דניאל ג'): (ט) כי אנושה מבתיה. כי מולד היא
מבנותיה כמו וילאש (שמואל ב' י"ז): (י) בנת אל הנגיד.
סן ישמחו לנו פלסתיים: בבית לעפרה. עפרת אחי העברי:
עפר הרפשי. לאון נופל על לאון וכן יושבת שפיר עריה
בשט וכן לא יאלה וישבת לאון כולם לפי שם העיר ל' הקניה:
הרפשי. התגלגלי פתרונו לפי שם העיר: פתרוני:
(יא) עברי לכם. התחיל כלשון יחידות נקבה כמדבר אל
כנסית העיר כמו שנאמר וישבת שפיר כולם בשם כנסיה
יושבת שפיר. שם עריה בושת. גלויה בית הנושט נקראת שפיר שהיא שם נפל היואל מרחמה של

מהר"י קרא
ההפלי קרי
סרוב צער והולך ערום: (ט) כי אנושה מבתיה. של שומרון
שמשגלו עשרת השבטים שוב לא חזרו: כי באה עד יהודה
נגע עד שער עיב (ישראל) נגד ירושלים. שבשחובה ירושלים
יהוה שבם יהודה ובנימן: (י) בנת אל הנגיד בכו אל הבכו. פן
ישמחו על שביכם: בבית לעפרה עפר התפשי. אסלפ"א
בלע"ז: (יא) עברי לכם וישבת שפיר. לכל אבסגיה הוא אומר
עברי לשון נקבה. ולכל היושבים בת לשון רבים. שמה שפיר
שמשמנו לשון יופי וכבוד כנגד כך הוא אומר לה עריה בושת

כנסית העיר כמו שנאמר וישבת שפיר כולם בשם כנסיה
יושבת שפיר. שם עריה בושת. גלויה בית הנושט נקראת שפיר שהיא שם נפל היואל מרחמה של

אבן עזרא
מתניך ונעלך תהלך ויעש כן הלך ערוס ויחף: (ט) כי
אנושה. כל אהת ממכותיה וכמוהו אנוש לסבך מנורת
וילאש חנושה הוא חוזר כמו עולמה ברובו כי באה הכנה
עד יהודה כי סתריב תפס ערי יהודה הכנורות: (י) בגת.
לפלסתיים מקוון הנביא על ישראל וזכוח על קמת פלסתיים
ושמחתם על ישראל ויש אומרים כי זאת הנכואה על יוס
ירושלם כאשר לכדוה כשדים: בבית לעפרה. עיר בלרן
כעטן ופירוש בבית כלל בית: התפשי. כמו והתפלטי
באפר וכתבי התפלסתי דברי הנביא: (יא) עברי. שפיר.
שם עיר: עריה בשט. בגלות וכשכי: צאנן. שם עיר:

דריק
לקול נהי ומספר: (ט) כי אנושה ככותיה. כלומר כל אחת
מבנותיה היא אנושה התרוב והרוב וענין אנושה כאב
דשבר חוק כמו אנוש לשבר ויונתן תרגם איי מסרעא כחתאה:
כי באה עד יהודה. המכה החלה בשמרון ובאה עד יהודה:
נגע עד שער עיב. והוא עד שער ירושלים כי כולך אשר שלכר
ארץ עשרת השבטים עלה על כן ערי יהודה ויהפוש ובה עד
שער ירושלים והיא הנקראת שער עיב כי היא מיוחדת בכל ארץ
ישראל לכבוד האל יתברך השוכן בה: (י) בנת אל הנגיד.
והוא עד הקניה כי יודעים היו בנת ובצרי פלסתיים אלא דרך
קניה אומר ככו שאמר דוד בקנינו על שאול ויהונתן אל הנגיד
בנת ואל תבשרו בחצות אשקלון פן תשכחנה בנות פלסתיים
פן תעלזנה בנות הערלים ותלא הם היו שהרנו ישראל
במלחמה והיא אלא דרך קניה אחר: בכו אל הבכו. אם
יבאו אתכם ברכים ישמחו לכביחתכם: בבית לעפרה עפר
התפלסתי. לעפרה בשפת העין ושאר עשרה בכל הכתוב העין
ואי"ש שכל ארץ ישראל הרבה לפי שמוצה בזה: נופל על חל' דרך צרות ודרך השיים והסכננים לרוב בקניניהם ובשירותיהם
ובדבריהם דרך צרות לסיבך נראה עפרה לעפרה בשפת העין לקרב יותר לקריאה לקריאת עפר ועפר רוצה לומר דרך כבסטיע
אמר מירוש אפר כי גם היא נקראת עפר כמו עפר שישות החמאת וכן אמר בת עשי חגרי שק החמלשי באפר זור עפר אבליית
כמו שאמר וישב בתוך האפר וכן תרגם ויתון כתיבא דעפרא בקסמא חפתי רישוכין ופירוש התפשי התגלגלי באפר והתעטפו
ובכתיב התפלסתי והם דברי הנביא כתי"ש על זאת אספדה ואיללה ופירוש בבית לעפרה בעבור התי"ש שהיו לעפרה שהם היום
שוכמין וענין התי"ד בעבור בתי החצרים שהיו לה חוץ לעיר ובית דרך כלל במקום בה כמו יואל תשב אשת בשרי דוד כי קדיש
חמה: (י) עברי לכם וישבת שפיר. בה מצא לו לשון אחר בדרך הקניה כי שפיר הוא יופי ויוני כמו נהנתן אמרי שפיר והתרגום
שפיר תאר שפיר ברוי והנה השכו עריה בשט כי גלו הערתה ורא דבר כעור ואמר עברי לשון נקבה כנגד הכנסה שבעיר
ששמה שפיר ואמר לכם כנגד הפרטים וכן דרך המקרא במקומות רבים אמר שליכו ערומים גלוי הערותה בגלות כמו
שאמר וחשופי שתי זהו עריה בשט כי עריה גלוי כמו זאת ערום ועריה וכשת הוא העריה כפי החוקיה כפי סמבטי"ו ועריה

מצהרת ציון
סיועה: (ט) אנושה. כלומר יבוער כמו אנוש על: (סס לד'):
שער עיב. ע"פ עיב וכן לאחד בענין (דברים י"ז): התפשי.
ענין התגלגל והלגלג וכן ומתפלטי חדירי הלאך: (יעמיה כ"ט):
(י"ה) עריה. ענין גלוי כמו ואת מירוש ועמיה (יוחאל ס"ז): בשט.

מצהרת ציון
דרכם לגטוק תמיד בקול עג: (ט) כי אנושה מבתיה. ר"ל כי
כ"ל ממנוטו שומרון יהיה כלונה כחנה מד טפס התחלה וכלם
עד יהודה כי כללות נכודלגלל סתהיבי סגן ואכד וכלה את
מלכות אלסרים וס' לא מורס לזה עיר לבו לגטס לפס על יהודה:
נגע. הסודעניו הסוכוכין נגע עד עיר סמיותהם על עמי ומוק:
נס יואל חתור. נס יואל חתור סתהים ואמר אל תגידו:
קניה וכן אגילו בנת (ש"כ ט'): בבית לעפרה. כלל בית נכמו טיר עפרס התגלגלי כעסר דרך אלנות והוא לשון נופל על
לשון עפרה שמה ונעסר התגלגלי: (יא) עברי לכם. את העדה הירושט בעיר שפיר עכרי לכם בגלות גלוי בית הנושט כדקך

מירוש ע"מ
דען די מפה איז גיקוקען ב"ו יהודה און האט אהן
גיריקט ב"ו אין טויער פון מ"ין פאלק דהיינו ב"ו
ירושלים: (י) בנת אל הנגיד אין דר שמאט גת ואק"ט
איר גימ זאנרן די בייזע שמעוה פון די ישראל כ"ו
די פלשתים ווס וענין דארמין זאלין זיה גימ פרייען
דרויה כ"ו אי תכ"ו און ווייענן זאל"ט איר גימ ווייענן

ג"ו כען זאל גימ הערין אין גת אייערי צרות בבית
לעפרה עפר התפשי פון אינווייניג צו דער שמאט
עפרה אבי העזרי קייקיל ד"ך אין ערד דו פנסייה
פון דר שמאט עפרה: (יא) עברי לכם וישבת שפיר
פאר איבער צו אי"ה אין גלות דוא פנסייה ווס דוא
זי"מ אין דער שמאט שפיר גדיה בשט כ"ט אין
אנשפלקעמט

**לֹא יִצְאָה יוֹשֶׁבֶת צִיּוֹן מִסֶּפֶד בַּיִת
הָאֶצֶל יִקַּח מִכֶּם עֲמֹדֹתָיו: יִבְיַחֲלָה
לְמוֹב יוֹשֶׁבֶת מְרוֹת כִּי־יִרְדְּעוּ מֵאֵת
יְהוָה לְשַׁעַר יְרוּשָׁלַם: יִרְתֶּם הַמְרֻכָּבָה
לְרֹכֵשׁ יוֹשֶׁבֶת לְכִישׁ רֵאשִׁית תַּמְאֵת**

בשפיר גלו ערי
ערמילאין כחתיין לא
יקחון משויבין יחסי
צאנן עבדיו לכון מספד
בקרע קמילי גברימן
בית צולאי בתי
תמיד הכון דהנהתן
אנסין ומקרבין דין
למסר דין גבון יהנסיב
מקבון שפר ארעכון
יב ארי דנות יהא על
שפר ארעא ומספרא למב ומספרא למינסב
קדם יי למיעל גתרעי ירושלם: יב מקיסו

היא
לאוכיהא מה העבדון ארי נחמת בישתא מן
רתיבא רמו על רשא דתיבין בקליש ביש

סחרין קרא

שחתעה כבודיהובא לה בשת: לא יצאה יושבת צאנן. צאנן
שמה זור שלא יצא ממנה שרדי ופליס. כתרנו לא יסקון
משויבין יחסי צאנן: מספר בית האצל. איש ושכנו יושב
אצלו יספרו שניהם: יקח מכם עמדתו. כמו האויב תמו חרבות
חמרתו: (יוב) בי חלה לטוב יושבת מרות. מה שלחה וכפצה
לשוב יושבת מרות היא ירושלים שמה ולכן ותי בי ירד רע
מאת ה' לשערי ירושלים: (ג) רתום המרכבה. אמור המרכבה
לרכש ולכושיו שמשבתה. רתום. אמור. תרגמו מקיסו
רתיבא: יושבת לכיש. לכיש שמה לכך ימשכו ירושלים:

המרכבה לרכש שהוא קל לרזן ותנרהו. ורתום אמר דונס
רד"ק

שם אי חאר ובא בה"א בסביות כמו כאפח שעורים: לא יצאה
יושבת צאנן מספד בית האצל. גם זה לשון גופל על הלשון כי
יצאה וצאנן קרובים בלשון ובית האצל גם תרו שם מקום
ופירושו אמר כי לא יצאו יושבי צאנן למספר בית האצל לשבולו
כי ירדתו: (יוב) כי יושבי האצל גלו ראשונה וכשהיו בוכים ומופדים
בצאתם בליל לא יצאו לחמם יושבי צאנן שהיו שכניהם כי
ידעו כי גם הם יגלו אחריהם דמים בצרתם: יקח מכם עמדתו
פירש ארזני אבי ו"ל האויב שיעמדו ויתנכב בצמור עמיכם
בשוב יקח מכם שפר עמדתו כי יקח כל אשר לבם האצל אחכם
ועבדה שם כמו עמידה אלא שראו בשקל חסדה חמלת: (יוב) כי
חלה לשוב. חלה ענינו חיל וכאב גם זה בדרך לשון הקינה
שחב לבפך רב שהיו רב בחודך חסוב ואמר כי יושבת מרות
כראבת בעצב האוב שהיה לה: כי ירד רע. לשערי ירושלים
כלומר עד שערי ירושולם כמו שאמרנו למעלה עד שער עמי

איו דרך מקרה חיל עונש עונם: (יג) רתום. גם זה לשון
מקובו ענינו אמר וכן תרגם ויתתן מקיסו רתיבין רבו על
כלומר מתרו נללות: ראשית תמאית היא לבת ציון. לכיש היא

רש"י
אסה: לא יצאה יושבת צאנן. לא יסקון משזבו יחסי
אלכן: מספד בית האצל יקח מכם עמדתו. המספד
תנרמת' לגדולים שחתם גוליס נהלת' כדי להגיש בית זבית
שדה גשדה זה אלל זה הוא יקחמכם עמדתו עמדת הבנייני'
שניהם והעמדתם על כחלתם: ביה האצל. (איוטמנ"ע
בלנ"ו): (יב) כי חלה לשוב. כי קושה לנזעה אותה
היושבת בשלמה וממרה על פה הנכחיים: בי ירד רע.
כיר כי זה משמע בלשון אלל היא חלה לשוב אלל מפני
מרותה ירד לה רע: (יג) רתום המרכבה לרכש. אמר

אבן עזרא
לא יצאה. לספוד: מספד ביה האצל. שם עיר והעטם
יאל בית האצל לספוד ולא משיר לעורו לשכניה כי במקומו
יעמוד ויקח מוסר מכל חלה העיירות ההולכות בשני:
יקח. ילמוד כמו כי לקח טוב טועמוד במקומו: (יוב) בר.
מרות. שם עיר ו"ל מנורת תרגום מרי שהיא או מנורת
מר ואין לפי זה טעם כי יושבת לאות על שם עיר וטעם
הזכרות שלא יאלו לספוד שמהו ובמקו כלשון נלל'
עפרה ושפיר וטעם כי חלה מנורת חיל וטעם לשוב כלמ"ד
אמרי לי בעבור טעמך: כי ירד רע. הפך העוב שהיה
לה: (יג) רתום. היה ראוי על דרך הלשון היומו רחמי

עד ירושלם כמו שפירשנו ואמר פאה ה' כי הרע הבא עליהם
גופל על הלשון. רכש ולכיש קרובים בלשון. רתום לפי
רכשא: לרכש. כמו רוכבי הרכש והיא בהמה קלה החליכה

מצודת ציון

כגוליס תם הוא לשון נוסל על לשון כי שפר הוא ענין שליל היולל
מכאם השלם טעם הלידה: לא יצאה וגו'. צתהיל גם יאל חשבי בית
האלל ועבדו דרך אלכן בקול מספד וישיבי אלכן לה יאלו מספד בית
האלל נללמם כי בעומים היו גם סג גולתהריבם וגם זכור' הסופל
על לשון כי יאלס אלכן קרובים בלשון: יקח מכם עמדתו.
הנה הם עמדו במקומם ולא יאלו נללם וסלויב יאלו ויקח מכם את
סמדתו של כל א' וז' כי שהיו נעים ללכת גולה: (יב) כי חלה לשוב.
שנלכדה מנסי: כי ירד רע. ר"ל כי הרע הכל בעבר ירושלים כהה וירד מאת ה' ואלו כל במקרה ולכן נלקו עמם כל במקומות:
(יג) רתום וגו'. אמה עמד לניס קשור אל המרכבה אל הכיכ שם קל המרוץ לרכיבה לנכות עממי כעמ"ס וגם הוא סוף סגולת
על לשון כי רכש ולכיש קרובים בלשון: ראשית תמאית: כי היא רלחית חמלה למען ליון ר"ל היא למעד חמלה מצודת המטו"ס

הוא כני לעמוד וכן והמורה כמבטוי (דכיה כ"ה): (יוב) חלה.
מלשון חיל ותחלה: (יג) רתום. הוא ענין אמר וקסיה והוא
לשון עבדי: לרכש. שם ענין כסמט הקלה לזון לכיש ואלו

פירוש ע"מ
גיהאפט צו גומין די שטאט ירושלים ווס וי זינט
בשלה אוג ווי דער שפעניגמ אין די גביאם אבער
עם איז גיט גינען אוו ווי זי האט גיהאפט פי ירד רע
פאת ה' לשער ירושלים נייערט עם הט גינידערט ביז
פון גאט צום טוער פון ירושלים ווייל זי הט ווי דר
גישפעניגמ אין די גביאים: (יג) זאגט ווייטער
מיקה רתום המרכבה לרכש יושבת לכיש בינד אן דעם
רייט וואגן צום מויל אייזיל בלומר שפאן איין דעם

אנאמפלקעקע שאנד לא יצאה יושבת צאנן זי איז גיט
ארום גינאנגן די ויצעדין פון דר שטאט צאנן מספד
בית האצל פון נועגין ריא קלאג פון דר שטאט בית
האצל זיי זאלין ויאי סבייקמין אויף וייערע צדוה
ווייל זיי זאלין זעגן אוף פאר טריבין גינאראין יקח
מכם עמדתו דר פינגט ווס נועט אויף אייה קומן נועט
אפ נעקען פון אייה שבר פר זיין שטיין אין אייער
לאנד: (יב) כי חלה לשוב יושבת מרות דען זי האט

מְרִשָּׁה עַד-עַדְלָם יְבוֹא כְבוֹד יִשְׂרָאֵל:
מִן קָרְחִי וְגוֹי עַל-בְּנֵי תַעֲנוּגֶיךָ תִּרְחָבִי
קָרְחִיךָ כַּנְּשֹׂר כִּי-יָגֵלוּ מִמֶּךָ: ב' הוּי
חֲשִׁבֵי-אֶן וּפְעֵלֵי רַע עַל־מִשְׁכְּבוֹתֶם
בְּאֹר תִּבְקֹר יַעֲשׂוּהָ כִּי יִשְׁלֹאֲלֶיֶם:

על כון דיהבין דמרישה
עד עדלם יקבון ויעלון
בתחום ארעא דישראל:
מי תלושי וקמא על בני
תענוגך קמא קנשרא
דנתרו דגופיהו בן אקני
קמט ברישה על בניך
ארי גלו מןך: א וי די
קחשבין למינים למעבר
דביש על ערקתיהו
מקמין דצפרא ועברין

וחמרו

כהר"י קרא

אביא לך יושבת מרשה . כלומר אותו חירוש שירש בתחלת
כרשה אותו אביא עתה עליה : עד ערולם יבוא כבוד ישראל .
מה שחיה כבוד לישראל חוץ לתחום כעשוי יבוא בתוך התחום
שימעה מכמות שחיה : (טו) קרחו וגויו על בני תענוגך . קרחו
פילא בלעז : וגויו . תלישי שערך על בני תענוגך שינלו :
ב (א) הוי חושבי און ופועלי רע . תרשבי און על משכבותם
ישראל שהוא היה כבוד לבני עם ובשכיל אהבת אבותיכם הסיבותיה לבני ארפכשד עתה אחיז את כשדים ואת בני
עולם עליהם : (טו) קרחו . רחש : וגויו . שערך כמו וינו את ראשו (איוח א') לשון תלישת שער : כנשר , כתרנו'
כנשר דנתרו גופיהו דרך הנשר למרע רוב כנפיו : ב (א) ופועלי רע על משכבותם . כל הלילה נומרים

רר"ק

בלשון ומרשה שם עיר בערי יהודה . אבי חסר אליף שהוא
למ"ד הפעל המסתכח וכן שטן ראש אל יני ראשי אמר עוד
אביא לך האויב שירש ארצך ויגלה אותך ממנה : עד ערולם
יבא כבוד ישראל . וערולם גם כן עיר בערי יהודה אמר עד
ערולם יבא יורש כבוד ישראל יורש שוכר עובד בקבוק שנים
החירוש הוא מלך אשור כפר שאמר עלה סנחריב מלך אשור
על כל ערי יהודה ויהפשיש : (טו) קרחו וגויו . אמר כנגד
מרשה או ערולם או כנגד כל הארץ והוא דרך משל לומר אל
הארץ קרחו וגויו כי כנגד הארץ ידבר לא כנגד יושבי הארץ
שהרי אמר כי גלו מןך הקרחה היא תלישת השער והגוייה
חיה במספרים וכן יעשה האדם לאכל כבו שאמר וינו את
ראשו ואמר גוי נורח ושלכיו על בני תענוגך על דרך שקונין
ירבותו יען ציון תיקריש עו : לחיובי קרחתך כנשר . אל
הנשר יעוף כמלה ככל העופות ואחז לעשר שנים יעוף
כאר למבלע עד האויר העליון הסמוך לגלגל החש וחרב
ועלעל רע בלבבם לומר כך וכך נעשה האדם ואמר על
כי אין לו עסק באחר מחיובי : באר הבקר יעושה . בהשכמת

מצודת ציון

וי ראשי (סלים קט) ותשפתי ימים כהל"ף : (טו) קרחו . ענין
נעישת שמעך וכן וקרקית עירך (יהוה קל"ז) : וגויו . מלשון
גויה ומסוף וקני נוכך (לעז"ה ז') : הענוגך . מלשון עיני ותפנות :
ב (6) לא . ענין כל ואובין כלו ימי (כסא"ס ל"6) :

אחז לחש' נפש' שנים גביה' לעוף עד האויר העליון סמוך לגלגל האש
קרה קרמות רחוקות : בני גלו בכך . בני תענוגך :
ב (כ) הוי חושבי און . י' להתאון על חלו השר לגייה עודם על משכבותם חושבים לשמות חון ובה טועלים רע כי אינם
מחשבה לבד כי עשה ליהי מעשה : באר הבוקר . עיר כשיציר הטוקר יעשהו לשמות מחשבתם כי יש הכח בידם לשמות

פירוש

איין יורש אוף דיר דו ויצעריין פון קרשה בלוקר
פייגט נוח וועלין דיר גרשען עד ערולם יבוא כבוד ישראל
ביו דר שטאמט עדלם וום זי איז פון אינזוינינג פון
דעם גבול פון ארץ ישראל וועם קומען דר יורש
וואס וועט גרשינן דעם קבוד פון די ישראל בלוקר
די גחלה ווארם וייערי פייגט וועלין אנוועק נעמן
וועט זיין ביו דר גבול פון ערולם : (טו) קרחו וגויו על
בני תענוגך פליקט אפ דיין קאפ אונ ריים אום דייע
האר אוף דיני קינדער בעלי תענוגים תרחבי קרחתך
גנזר דער ברייטער דיין אוים פליקונג אזו ווי איין

ווארם

רע"י

במרשה יורש למרשה לשון נופל על הלשון : עד ערולם
שהוא לפנים מן הגבול יסוב אחר ויבא כבוד ישראל
שיכבשו האזובים מנובלם עד ערולם כן ת"י עד ערולם יקבון
ויעלון בתחום ארעא דישראל . ומ"א שמעתי משמו של רבי
מנה' עוד הושר אביא לך רחמים הוי בני עולם לרע את ארץ
ישראל שהוא היה כבוד לבני עם ובשכיל אהבת אבותיכם הסיבותיה לבני ארפכשד עתה אחיז את כשדים ואת בני
עולם עליהם : (טו) קרחו . רחש : וגויו . שערך כמו וינו את ראשו (איוח א') לשון תלישת שער : כנשר , כתרנו'
כנשר דנתרו גופיהו דרך הנשר למרע רוב כנפיו : ב (א) ופועלי רע על משכבותם . כל הלילה נומרים

אבן עזרא

עם שירש הארץ והיא עלים רק הוא האויב שירש הארץ ויתכן
שה הנביא היה מואת העיר ועל תלמה בעבור שגוי
התנועות שאמר הירוש כנגד מרשה והיא התנועה מרשקת יפה
להיות זה כנגד זה כי לא יסמרו בשמות כלשך יסמרו
כפעלים להיותם על מתכונת אחת כמו השולמית מתיחסת
אל טלם שהיא ירושלים והיא לו לומר השלמיות : עד ערולם .
עיר בארץ כענין והיורש הירש . עירש . עבדך אה' וככה הוא יורש
כבוד ישראל : (טו) קרחו . כמו מלכיו עליו : וגויו . לגזו
השער וככה וינו את ראשו זה דבר הנביא לכל עיר ועיר :
ב (6) הוי חושבי און . כלילה בתבודדם כנפשים : לאר'
ידי . כח ולא תואר וככה מלת טוב וגם רע . כי

חומר למרע כנפיו וחפלי נוצחו : (6) הוי חושבי און ופועלי רע .
משכבותם כי בעוד שצדקת שוכב על כסרו הוא חושב יורח

מצודת דוד

לשון הטפל על לשון מעשה שמה ומה היורש יבוא : עד ערולם
יבוא כבוד ישראל . מלת היורש משמעת ביהים וכל עד עיר
ערולם יבוא היורש את כבוד ישראל כי את כל הארץ יקח עם כבוד
שמשך והמשמלה : (טו) קרחו וגויו . תלשי שער קמט וגויו ואח
במשפטים דרך אמר ואלכל על בניך המפוקים אמר גלו מןך :
תרחבי קרחתך כנשר . ענין לך קרחה רחבה כשכל הוא אה
ומכח הסוס יעברו כנפיו וחסול עלתו ויהי קרה קרמות רחוקות : בני גלו בכך . בני תענוגך :
ב (כ) הוי חושבי און . י' להתאון על חלו השר לגייה עודם על משכבותם חושבים לשמות חון ובה טועלים רע כי אינם
מחשבה לבד כי עשה ליהי מעשה : באר הבוקר . עיר כשיציר הטוקר יעשהו לשמות מחשבתם כי יש הכח בידם לשמות

ב והמדו שדות וגזלו ובתים ונשאו
ועשקו גבר וביתו ואיש ונחלתו :
לכן כה אמר יהוה הנני חשב עלי
המשפחה הזאת רעה אשר לא
תמישו משם צוארתיכם ולא תלכו
רומה כי עת רעה היא ביום ההוא
ישא עליכם משל ונהיה נהתי יהיה אמר

ארי אית חילא ביהוהו :
ב וחקרין חקליה וגלזין
וקפאי ואנסין ועשקון
גבר וביתו גבר
ואחסניהו : ג כן כרנן
אמר יי הא אנא מהשיב
על דרא קרין בישא
דלא תערין ספסן
צריכון ולא סהכון
קקוה וקופה ארי ערן
ביש הוא : ד כערנא
ההיא וסול עריכון
קפל ואלקיא ובעינייהו
היא ופניו : גרין נה :

מהר"י קרא

קמ"ן ב"ק

רש"י

ומעלי רע באור חקרי : כי יש לאל ידם . כי יש כח
ביום לעשות כרצונם : (ב) חמדו שדות וגזלו ובהים ונשאו .
שנשאים לידם הבתים שהכדו : (ג) רומה : בקובץ זקופה :
(ד) ונהה נהי נהיה . פתחנו ונהה הנהיה נהי וספסר על
שנהה בעיר : חלק עמי יביר . שיבא לאויב : אך יביש לי

ד"ר ק

יעשו החשבה הרעה שחשבו כי יש כח בידם לעשוק
העניים : (ט) חמדו . החסדה היא בלב והגזל הוא בידים כי
יחמדו שדות ובהירים בלבם ויקבשו מהם שיכבדו להם ואם
לא ירצו לשכרם יגזלום ויקחום בחוקה וכן יחמדו הבתים ואם
לא ירצו למכרם בחוקה ופירושו ונשאו ולקחו וינתן
תרגם ואנסין : ועשקו גבר וביתו ואיש ונחלתו . כפל הענין
ייאלות שנותן ופירושו שאם יעמוד בעל הבית כנגדו כגולו
סכנו ביתו או שרדו יכרו ויאסרוהו זהו עשק הגוף והנה
יעשקו הגוף והמטון : (ג) לכן . על המשפחה הזאת . הם עם
ישראל כי נקרא הנו משפחה כמו ואם משפחת מצרים לא
תעלה ועל המשפחה אשר בשכר לא קראו וכן אמר בן כן על
ישראל עוד על כל המשפחה אשר העלית סארין מצרים :
אשר לא תמישו משם צוארתיכם . כגול הרעה הבאה עליכם
סמנה : ולא תלכו רומה . בשקל קובה פונה . אבר כיון
ללכה בקומדו רסה וכן הרגם וינהג ולא התכוון בקובה זקופה :

כלכם איך יעשו הרעה לנכר : (ב) ובהים ונשאו .
מוכס על חמדו חומדים בתים : ונשאו . כמו ולקחו :
(ג) ולא הלכו רומה . ולא תהכון בקומה זקופה :
(ד) ונהה נהי נהיה . ונהה לשון עמיד כמו ונעשה ופנה

אבן עזרא

פעמים סהול תואר עם הקודש ופעמים עם דבר סהול כח
וככה טוב ורע פעמים סהול אלס סהול טוב אך רע סהול
תואר ופעמים סהול דבר רע או דבר טוב סהול עם דבר :
(ג) וחמדו . וגזלו . בחוקה : ונשאו . ולקחו לנפסם :
ועשקו . בדרך פתוי והגולה ומרמה כי העשק את חזירו
ידמה אותו לערוב ולהחזיק בממונו אשר הלוהו או שכסרו
אשר השכירו : (ג) לכן . רומה . עם דבר כמו טובה לא
תלכו בקומה זקופה כי עת רעה היא לא רחמים כמוה :
(ד) ביום . ישא . המושל ונהה כמו וגבה ונהה אשר יהיה

לא תוכלו להסיר כתובה צוארתיכם כלומר לא תוכלו להגביל
שיהיו צוארתיכם החת על הרעה שהיו נכבדים ולא תוכלו
(ד) ביום ההוא ישא עליכם משל . פירוש הספקן עליכם ישא

מצודה דוד

מה שטולים כי לא ימלא מי מנהיה ימים : (ב) וחמדו שדות .
וכלש : תחמדו שדות אלהים טומדים עליהם וגזלום ונשאו
תחמדו בחי רעיהם ילקחום לעלמם כי אין משפט ואין מנהיה :
ועשקו גבר וביתו . ועשקום הליטם ביום כי כשעל הכיס צומד
הוא כפל ענין נה"ם : (ג) על המשפחה הזאת . קרא כל ישראל
לא תמישו . לא תוכלו להסיר לוחותיכם מעול הרעה שהיה : ולא
יהא עליכם משל . ר"ל התחבול מעלים יפה משל על

פירוש ע"מ

ונארום קיינעד ווערנט ניש אין זיי : (ב) וחקרין שדות
וגזלו ובתים ונשאו אונ זיי גירלוקטין פרעמקדי פעלדער
אונ גלזן זיי אוי הדייער גירלוקטין זיי אונ געמין זיי
אוועק ועשקו גבר וביתו אונ זיי גלזן אוועק איין סאן
אונ זיין הווי אונ איין מאן אונ זיין נחלתו : (ג) לכן כה
אמר ה' דרום הט אוו גאט גאנט נהני חשב על המשפחה
הזאת ונהי נון איף וועל טראכטין אויף דר דאווער
משפחה ביזן וום איר וועט ניש קענין אפ סאן פון
דארטין פלוקער פון דעם ביזן אייערע העלדער יא
תלכו רומה כי עת רעה היא אונ איר וועט ניש ניין הויך
מיט דעם קאפ דען די צייט וועט זיין איין ביזנע
צייט : (ד) ביום ההוא ישא עליכם משל אין דעם דאווער
יחלק . פון געבס אוועק אונזרע פעלדער וואס דו האסט ביא
אונן געלזט פון נאל זייא אונן צוריק געבן ויערער פון אונן זיין

עגורודכו ומכה וטוסק א"כ את הגוף ואת הממון : ואיש ונחלתו .
כבס עשפחה וכן על כל משפחה וגו' (עמוס ג') : רומה . מל'
תלכו רומה . לא תלכו כדוממות וקומה זקופה כי הנה היתה עת

רקותי יקרים
(ד) ביום ההוא ישא עליכם משל יקרה יהי וכו' . דר נביא דער
צילם און די שפעכטקייט פון די בייגע פענעטשין געקן די
אָרעמע ליים וויא אזוי זיי פלעגן רובין און גולזן די פעלדער פון
די אָרעמע ליים . דער שר פלעגט הייסן זיינע קענעם זיי זאלן
גולזן די פעלדער פון די אָרעמע פענעטשין . דיא אָרעמע פענעטשין
קומען צום שר מיט אַ גיטטיגיאַ שרדן נשדורנו . מען האָט אונן
געוויבן : דער שר האָט זיי געגעבען מיט גרויזקייט . מען
האָט ניש אָרעק גענומען אייערע פעלדער . חלק עמי יביר . מען
זיסט נאר אומקאָמפלישן . מען וועט אייך געבן אָרעמדי פעלדער .
אונ אזוי האָט זיי דער שר צו יעדער צייט אָרעק געטוישט פון
זיך מיט דער האַפענונג מען זעט זיאַ געבן אַנדערע פעלדער .
אונ מען האָט זייאָ קיין אָרעמדי פעלדער ניש געגעבן . גאָרדעם
זען הקב"ה האָט נישטאָראָפּט דעם שר אונ מען האָט ביאָ אים
אָרעק גענומען די געזעצטע זעם פלעלדער . הם דער שר זיך געווענעם
פון האָט געזעצט איך ימיש ל' ווי אַזוי געבט מען אַוועק פון
אונ געזעצט מען נאל זייא אונן צוריק געבן ויערער פון אונן זיין

אונן געזעצט מען נאל זייא אונן צוריק געבן ויערער פון אונן זיין
אונן געזעצט מען נאל זייא אונן צוריק געבן ויערער פון אונן זיין
אונן געזעצט מען נאל זייא אונן צוריק געבן ויערער פון אונן זיין

מיכה ב

יָמַר אֲתַבֵּן אֲתַבֵּן אֲתַבֵּן אֲתַבֵּן
 כְּחֹלְקֵיהֶן דְּעַמִּי קַעֲרוּ
 לָהֶן מֵאֲחֵסְנֵיהֶן
 שָׂרְדִין לָהֶן תַּאֲבִיבִין
 חֲלָקְתֶּיהֶן כְּפַלְגֵינִי
 הַ כְּבֵן לֹא יֵשֵׁי לָהּ קֶחֶה
 חוֹט קִשָּׁה בְּעַדְרָא
 בְּקֶהֱלָא דְבֵי ו יִרְא
 הַתְּבַבֵּן גְּבוּוּהָ לָא

ימר אתבון אתבון אתבון
 כחולקתיהן דעמי קערו
 להן מאחסניהן
 שרדין להן תאבבין
 חלקתיהן כפלגיני
 ה כבן לא ישי לה קעה
 חוט קשה בעדרא
 בקהלה דבי ו ירא
 התבבון גבווהא לא

ימיפו

ת"א חל טיפו. (בדלות ג סהכרין לא עמיס מהל) :

מהר"י קרא

לשובב שרדנו יחלק: (ה) חבל בגורל. כלומר איך ימיש מסנו
 שרדנו. שהשובב נגלה לחמונו ומגלה אוהנו: משליך חבל
 בגורל. כחלק ארץ בחבלי: (ו) אל תסיפו יסיון. פתורנו
 יסיפו וירדכו ישראל לנביאים ואומ' להם לא תסיפו שלא

רש"י

ונהה המקוון ואמר נהי נהיה כשדלו ומהו הנהי אשר נהיה:
 אמר שרוד נשדנו. אויבינו שדלונו ולשון נשדנו כשכח בו
 נוין בתחילה ולא כחב שדנו מפני שבא לשמש שחי לשונות
 לשון נשדנו ולשון שדנו אלו כחב נשדנו היה הלשון מוסב על
 הנשדדים ולא אל השודדים ואם כחב שדנו היה מוסב על
 שדנו (ובלע"ז שומר"ר ל"י זוט"ר טיר"א נאו"ט). ד"א נשדנו. אהנו
 נרמנו לשלמנו ששדדנו: חלק עמי יסיר. נחלת חלק
 עמי נחלק לאויב: איך ימיש ר"י לשובב שרדנו יחלק. שרדנו
 יחלק אותם האויב הזה לו איך אפשר לשוכנם עוד לי כל אלה
 דברי המקוון ונושא המשל: איך ימיש ל"י. (קומ"א
 שדורטור"א חמ"י) כמו סורה אלי וגו' ויסר אליה (סופטים ד'):
 חלק משליך חבל. חולק חמלה שכן דרך לחלק חמלה
 כחבל המדה: (ו) אל תסיפו יסיון. אל הנכחו להזכירם
 לכן הנביאים חסו חסותו תמיד: לא יסנו

רב"ק

בקינתו זה המשל וכן הנראה כי המקוון הוא גביא השקר
 ובדארתו כי לא נשדדנו עתה יקונו ולפי שדרך המקוון לרבר
 משלים חירותם דברים סתומים וכן דרך המשורר ובקנין
 זו יש דברים סתומים לפיכך קראה משל: ונחה נהי חיה.
 ונחה בשקל עשה בנת והוא ענין קינה ובכי ונחה שקינות
 ונחיה גם כן בשקל ששלח וכפל השם לרוב קינות ויש ספרשים
 נחיה ענין שבר פנתייתו ונתייתו ויתן חרני' ואולי' ובענינות
 והוא ענין הנבחה חקול בקינה מן וענה אים ודבריו רבותיה
 ו"ל בענות אבל לא מספחות: אמר שרוד נשדנו. ואמר
 בקינתו כן נשדנו מבנין נפול ובא בשורק במקום חולם כי
 חרוב בחולם ונקלותו עוד סזאת ונבקותם בענינותים: חלק
 עמי יסיר. תארכה שהוא חלק עמי יסירנו האל יתברך
 בארץ אחר כי יהיה חלק תאיבי בה שהיה חלק עמי: איך ימיש
 ל"י. איך יהיה זה שיסיר מבנין מן שהיה ל"י: לשובב שרדנו

בימים ההם ונהיה כמו שר האדם לא נהיה וככה הוא מי
 שנהיה בעת ההיא ונהיה נהי ו"א כי נהיה כחו חולה מנורת
 נהייתו ונחליתו: נשדנו. כנין נפעל מפעלי הכפל והמקוון
 יחמר חלק עמי ימיר השם להיותו לנכרי איך ימר מה שהיה
 ל"י וכאשר קוינו לשובב שישוב שדנו אליו אז יחלקנה הנכרי
 כי מלת יהלק זרה להזכיר נגד השם (והזכיר נגד השם) והזכיר
 שדנו כנגד שאמר וחמדו שדות: (ה) לכן. יחמר לכל איש
 מהמספחה הרעה הגזולים השדות הטעם בעבור שעתיד זה
 החמם לא יחמר לך כן שיעלוק חבל בגורל: בקהלה ה'.
 שבוש ה' שנות עמו: (ו) אל. יספר הנביא מה שהיו אומר'

מצורת דוד

יחלק. כשחשבתי שהאל יתברך ירצה להשיב אליו שדוניתו
 האויבים ירצה לומר שהאויבים יחלקו ביניהם נחלתנו כבו
 שאמר ירמיהו בקינתו נחלתנו נחפה לזרים: (ה) לכן
 אמר כננד המקוון והוא גביא השקר כמו שבישרנו אמר אהה
 המקוון כל נחלת ישראל שחלק אותה האויב ואתה נרבת
 לפיכך לא יהיה חלק בגורל חבל בשדות: כאשר ישובו קהל
 חבל בגולה כי לא ישאר אחריו כבוד שום זכר ויפריש משליך
 חבל החבל שמורדין בו הארמה לחלק בגורל בין חורשים
 וחרגם ינתן סתח חוש ביצה כבוצא: (ו) אל תסיפו. ענין
 הולת הדבור כמו ולגיו הפץ: מליו הוא ע"ד החשאלה

יחלק. כשחשבתי שהאל יתברך ירצה להשיב אליו שדוניתו
 האויבים ירצה לומר שהאויבים יחלקו ביניהם נחלתנו כבו
 שאמר ירמיהו בקינתו נחלתנו נחפה לזרים: (ה) לכן
 אמר כננד המקוון והוא גביא השקר כמו שבישרנו אמר אהה
 המקוון כל נחלת ישראל שחלק אותה האויב ואתה נרבת
 לפיכך לא יהיה חלק בגורל חבל בשדות: כאשר ישובו קהל
 חבל בגולה כי לא ישאר אחריו כבוד שום זכר ויפריש משליך
 חבל החבל שמורדין בו הארמה לחלק בגורל בין חורשים
 וחרגם ינתן סתח חוש ביצה כבוצא: (ו) אל תסיפו. ענין
 הולת הדבור כמו ולגיו הפץ: מליו הוא ע"ד החשאלה

מצורת ציון

ענינים קינס וילל כמו אשכ ככי וסי' (יגמ"ס ט'): שרוד
 נשדנו. מלשון שדדו וטעם: חלק. אסוחו נחלה עמי חלקת וילל
 ש"ב י"ב): יסיר. מלשון סמרה וחלוק: ימיש. ענין הסבה:
 לשובב. מלשון הסבה: (ה) חבל. מן לק סמרה: (ו) הסיפו יסופין.

כרעום הסוקום: ונחה נהי נהיה. כהניס כ"ל המקוון יקונו קינס:
 אמר שרוד נשדנו. כ"ל כן יאמר בקינתו ככה נשדנו שדדים
 ונשדדים: חלק עמי יסיר. אסוחו נחלה עמי ימיש האל שדדו
 חמר הוא הענינים: איך ימיש ל"י. איך יסיר אלי לסידי לנו שדוניתו
 אשכ יחלק אל הענינים לחם לו לנחלה ולחומר שדדו אשכ שדדו
 לנו מלשון המקוון: (ה) לכן. מוסב חלקה אליו החיל וכן
 וזאת משליך חבל בגורל חבל בשדות: כאשר ישובו קהל
 חבל בגולה כי לא ישאר אחריו כבוד שום זכר ויפריש משליך
 חבל החבל שמורדין בו הארמה לחלק בגורל בין חורשים
 וחרגם ינתן סתח חוש ביצה כבוצא: (ו) אל תסיפו יסיון.

פירוש ע"מ

דר קלאנער: (וה) אונ ווייר זיי זענן און שלעקט
 זכר לא יתיה קד משליך חבל דרום וועט גיט זיין צו דיר
 ישראל איינער וואס זאל ווארפן איין שפריק אין
 גורל אין גאמס איין זאמלונג פלוקר עס וועט גיט
 זיין צו דיר ישראל איין יורש וואס זאל צו טיילן
 דיין נחלה מיט דעם שפריק דען דר סדר איז דס
 מען צו טיילט איין נחלה מיט א שפריק: (ו) זאגט
 גאט אל תסיפו יסיון אייר זאלט גיט שריפין די ווס
 פלענין צו שריפין פלוקר אייר נביאים וואס אייר
 פלעניט הקיר נביאות זאגן זאג אייר צו אייר דאס

מאג פון פורעניות וועט פון קשל זאגער און הייבן
 אויף אייר איין קשל ונהי נהי אונ דר קלאנער
 וועט קלאנין איין קלאמ אונ דאס איז דר קלאמ אפר
 שרוד נשדנו דר ברובמער וועט זאגן מיר זענן ווארן
 גיגעבין איין די הענט פון רויקער וואס האבין אונז
 ברובקט זיך עמי יסיר דר חלק נחלה פון מיין פאלק
 קט גאט פר בייך צום פיינט איך ימיש ל"י שובב שרדנו
 יתק ווי איז דען מיגליך דאס גאט זאל זיך נאה אפ
 מאן צו מיר צו אום קערער אונז אויגעקער פלעקער
 ווס דר פיינט טיילט זיי זיך דס אלץ וועט זאגן

מבואר שלמה אדר תפשיטון מעברים במטה שובי מלחמה: מנשי עמי הנגרשון מבית תענגיה מעל עלליה תקחו הדרי לעולם: קומו ולכו כי לאזאת

המנוחה

ת"א נבי עמי י עירובין סג :

וגלו אדר לא דא ארעא בית נהיא לרשיענא בדיל טקיותה אינון מחקלין בדי ל קאכבותה א ת ון

מהר"י קרא

יקומם לו : כמול שלמה אדר תפשיטון , זהו כמול הדבר , ששלמה של אדם ואדר לבישו כפשיטון מעליו : כמוברים במח שובי מלחמה , ועברי דרכים כמוברים לעבור במנחת הם שבים להם כמני המלחמה שולחנים עכבה : (מ) נשי עמי הנגרשון מבית תענגיה : שהיתה מחבנתה על בעלה : מעל עולליה תקחו הדרי לעולם , שנהיה להם : (י) קומו ולכו כי לא זאת הבנוחה , ככני חלם השנים מן המלחמה חסירי בגדים ומוון שנקחו אויביהם מה שעליהם : שובי . כמו סורי הנפגן (ירמיה ב') נוני ממועד (פסיה ג') : (מ) נשי עמי הנגרשון מבית תענגיה , שאלהם כורבים את בעליהן והן יושבות אלמות או לפי שאלהם נטולין את מומן בעליהם והם יושבים וממירים ואלו משמחין את נשותיהן : תקחו הדרי , הדר הוד ועשור שנתיה להם : (י) קומו ולכו כי לא זאת המנוחה , קומו וגלו מן הארץ כי לא כדרך ו נחמיה לכס לגמחה : בעבור

רד"ק

אדר תפשיטון , ואתם עוסדים בבוא שלמה טובה שראו לפני שזכב אתה תעברו ובלוול להרע לו ולהשמישו השלמה שהיתה אדר לו , כמול כבו והוא יושב כמולו אדר הוא כבו שדר וארנוי אבי ול פירש כך היו חכמים שלמה מבית העני בעבור הפגן ואומרים כי אין די במשכנן זה והיו פשיטים מעליו אדרות וזהו תפשיטון שהיו כפשיטם העניים שהיו חושבים שחלכום בבגחה היו באים לבתיהם כמו שובי מלחמה ערומים בנדיהם ואחר כך היו אומרים אין די במשכנות האלה בשלמה וכאדרת וירצו אותי מביתו וזהו נשי עמי הנגרשון בבית תענגיה , מעל עולליה תקחו הדרי לעול' הדר נחלתי שנתחלתי תקחו מעל עולליהם שהיו נסתרים ומתכסים שם על זה צאו ללכם מגחלתי קומו ולכו כי לא זאת הבנוחה : (ט) נשי עמי הנגרשון , כל אחת ואחת מנשי עמי ועמי הם העניים כמו אם כסף תלה את עמי אשר אתם גורמים בישותו להחליט עליו ולגולו וכבושו העני ויסאז אחד מכם בביתו עם אשתו וישורו אשתו ויגרשנה בביתו וזנה הוא כאלו אתם מורשים אותה מבית בעלה שהיא בית תענגיה : מעל עולליה תקחו הדרי לעולם , מה שהיא אשתו וזהו חבור האיש עם אשתו לבית ולרבות שזירתיה מעל האדם וזוהיה פור וזאת הבנוחה , תקחו אותו הדר שהיא הדר וכבודו כמו שאמר יחי כבוד ה' לעולם ישמח ה' במעשיו כי כאשר הבדאות על סדר תכונתם ויצירתם הוא כבוד האל יתברך ועליום ישבחנה בני אדם ויפארוהו : (י) קומו ולכו , לפי בגלות כי לא הניחו בארצכם כאשר חשבתם און קראתי ואתם יצאתם ונתתם הבנוחה ואתם תבנוחה ואתם תבנוחה ואתם תבנוחה

מצודת ציון

נחשמול ספסה (יטסיה ז') : כמול , מגד , שלמה : מלכות : אדר , מלכות יקר כמו יעקב אדרתי (יוסג ז') : תפשיטון , מנון : ספרת המכיש : (ט) עולליה , נכיס הקטנים : הדרי , מלשון כדל

מבית תענגיה : זוליס כלי חדר העומד בהשפעתו לקבט מוליס אלש ישכב ומתמנה בה כדרך אלש תפוסם שכתב בית תענגיה כל ביתה : (י) קומו ולכו , לכן קומו ומללו וכלי לכם בגולה : כי לא זאת הנה תפשיטו מעליהם לקחה לעלמכם עד זוליס מעלי כחמס : פירוש ע"מ

במח שובי מלחמה אונ פון די וואס האבין ג'יימינדע צו איבער פארין וניבערליך דורך זייער לאנד פון די צייען זיי אפ די קליידער אונ געמיין אונעקווס זיי האבן אונ זיי זענן גלייך זיי די מענקשין נוס קערין זיך אום פון דר מלחמה און קליידער אונ אן עסן שפייז דען דר פייקט המ אונעק גינמען אלץ נוס צו זיי איז גינען אזו זענן ווארין אום גיקערמ דיא לייט נוס זענען איבער גיפארן בייא מייין פאלק איבער דעם שיק איך און מייין פאלק איין פונגעניג און דרום האלפין זיי מיה פון איין פיינט : (מ) נשי עמי הנגרשון מבית תענגיה די ווייער פון מייין פאלק

רשי

הדבר אשר למוול ובעבורו עמי אחתי יקומם ללויב לו : כמול שלמה אדר תפשיטון , כנגד אשר אתם זוליס השלמה ולכום הפלחית מספסיו מעל כל העובדים עליכם כדרך : מעורבים במח שובי מלחמה , ממה שהיו סבורין להיות עובדין בעה הם נהפכו להיות סוכי מלהמה ככני חלם השנים מן המלחמה חסירי בגדים ומוון שנקחו אויביהם מה שעליהם : שובי . כמו סורי הנפגן (ירמיה ב') נוני ממועד (פסיה ג') : (מ) נשי עמי הנגרשון מבית תענגיה , שאלהם כורבים את בעליהן והן יושבות אלמות או לפי שאלהם נטולין את מומן בעליהם והם יושבים וממירים ואלו משמחין את נשותיהן : תקחו הדרי , הדר הוד ועשור שנתיה להם : (י) קומו ולכו כי לא זאת המנוחה , קומו וגלו מן הארץ כי לא כדרך ו נחמיה לכס לגמחה : בעבור

אבן עזרא

לאויב יקומם , יקום עמי כאויב איש את רעהו : כמול שלמה , כעבור שלמה אדר תפשיטון אדר עיבורי כמה וכאשר מלטו שלא ירגום שלא יכארו להם רק מה שעליהם יתקשו נפשם כי הם סוכי מלחמה וישמחו בהמלטם מידכם לכאשר ישמחו סוכי מלחמה בשלום ככה תעשו ממוון לעיר לשלום שלל ולכו כי זוכיער השמו המם אתר : (ט) נשי , כל אחת מנשי עמי : הענגיה , שהיתה מחבנתה עם בעלה : תקחו הדרי , להפדר האב מהאלס : (י) קומו , כעבור זה לא הניחו לרלככם בעבור שמתהם הארץ כמעשיכם כי היא ההכל אתכם כמו ומכל את מעשה ידך והכל כמו לזרים

שיגרש העני את אשתו כביתו שתכנסו בבית העני שלא ברשותו להחליט עליו ולגולו וכבושו העני ויסאז אחד מכם בביתו עם אשתו וישורו אשתו ויגרשנה בביתו וזנה הוא כאלו אתם מורשים אותה מבית בעלה שהיא בית תענגיה : מעל עולליה תקחו הדרי לעולם , מה שהיא אשתו וזהו חבור האיש עם אשתו לבית ולרבות שזירתיה מעל האדם וזוהיה פור וזאת הבנוחה , תקחו אותו הדר שהיא הדר וכבודו כמו שאמר יחי כבוד ה' לעולם ישמח ה' במעשיו כי כאשר הבדאות על סדר תכונתם ויצירתם הוא כבוד האל יתברך ועליום ישבחנה בני אדם ויפארוהו : (י) קומו ולכו , לפי בגלות כי לא הניחו בארצכם כאשר חשבתם און קראתי ואתם יצאתם ונתתם הבנוחה ואתם תבנוחה ואתם תבנוחה

מצודת דוד

קמים לאויב איש על אחיו : כמול שלמה , ר"ל אל חלמו מי לזכב כלימם חסוכה תעמדו ממול השלמה להם בו עיכוס ותפשיטון ממנו לה כשלמה השפוסה : מיוברים במח , מן כלמשים כעובדים במח ספסו מעלכות שוכי מנחמם ככני חלמו כל אשר לכס חלמו כחמו ושמנו מן המלחמה והכינו הכל לנקב מעליהם המסא : (ט) תגרשון מעל עולליהם כל ביתה : (י) קומו ולכו , לכן קומו ומללו וכלי לכם בגולה : כי לא זאת הנה תפשיטו מעליהם לקחה לעלמכם עד זוליס מעלי כחמס : פירוש ע"מ

במח שובי מלחמה אונ פון די וואס האבין ג'יימינדע צו איבער פארין וניבערליך דורך זייער לאנד פון די צייען זיי אפ די קליידער אונ געמיין אונעקווס זיי האבן אונ זיי זענן גלייך זיי די מענקשין נוס קערין זיך אום פון דר מלחמה און קליידער אונ אן עסן שפייז דען דר פייקט המ אונעק גינמען אלץ נוס צו זיי איז גינען אזו זענן ווארין אום גיקערמ דיא לייט נוס זענען איבער גיפארן בייא מייין פאלק איבער דעם שיק איך און מייין פאלק איין פונגעניג און דרום האלפין זיי מיה פון איין פיינט : (מ) נשי עמי הנגרשון מבית תענגיה די ווייער פון מייין פאלק

מספיעין עלה: יא על
 דמעו בחר נהגו שקרא
 דמתנבן קהן רח די
 שקר וסלפין להון קפוד
 וקריוויה קמא דאליפו
 למפעו בחר נבני שקרא
 פן יגלון לארעא שקרא
 עם דרא הרין: יב בסופא
 כג שא אגני ישכון
 דבית יעקב פולכון
 קרא אקריב גלהכון
 שארא דישראל פחדא
 אשיניון פגנא כגו

הַמְנוּחָה בַּעֲבוּר טַמְאָה תַחֲבַל וְחַבַּל
 נַמְרִץ: י" לוֹ-אִישׁ הַלֵּךְ רוּחַ וְשִׁקְר כְּזָב
 אֲשִׁיף לֵךְ לַיּוֹן וְלִשְׂכָר וְהִיָּה מִטִּיף הָעַם
 הַזֶּה: י"ב אֲסוּף אֲסוּף יַעֲקֹב כִּי לֵךְ קִבְּץ
 אֶקְבֵץ שְׂאֵרֵי יִשְׂרָאֵל יַחַד אֲשִׁימְנוּ
 כְּצֵאן בַּעֲרָה כְּעֵדֹר בְּתוֹךְ הַדְּבָרוֹ

ת"א אסיף ל' (מסדודין ל גמס' מה) :

תהימנה

רש"י

טמאה החבל וחבל נמרץ. כי למען עמא אותה היא
 עושה חצורת חבלי רשעים: תחבל. לטון אגודה כמו
 חבל נכזאים (ש"א י') חבלי רשעים (מהלים ק"ט) וכן ת"י
 מסתעיני עלה לשון סיעה: וחבל נמרץ. וכעת אגודתם
 כבר נועלו בנייהם ופירשו למת הם מתחברים: נמרץ.
 דבר שמורס בחר היטיב כמו מה נמרזו אמרי יוסר (א"ו
 ו') מה ימריך (ש"ו) קללה מרזת (מ"א ב') (ויא) לוי
 איש הולך רוח. לו מולאים איש הולך רוח איש שקר
 לעם הזה: (יב) אסוף אסוף. עוד ימים באים ואקבץ
 אבן עזרא

מרה"ק קרא
 כי לא תהיה מנוחה בכאן: בעבור טמאה תחבל וחבל נמרץ.
 בעבור שנמסא בע"ז תחבל ותשח' ומשחית' חבל וגורל היא
 נמרץ ותפסק: נמרץ. נכרת. כמו קללה נמרדת: (יא) לו
 איש חבל רוח ושקר כזב אסיף לך כיון ולשכר. לנביא האמת
 הם אמרו' אל תפשו אבל לנביא השקר שהזוים להם מתחלות
 ומטפין לו שלום בשביל יין ושכר שנתהוים לו היה כסוף העם
 הזה: (יג) אסוף אסוף יעקב כלך. כנגד שאמר לעלה כי
 באה עד יהודה עד שער עמי עדרו ירושלי' חזר ואמר כאן אסוף
 אסוף יעקב כולך: קבץ אקבץ שארית ישראל. כצאן בצרה.

מתנבא להם שיסתכרו ביין ולשכר הוא יהיה נכאי מקובל
 רד"ק

וחבליים: נמרץ. גמור תהי ארנכס לכס: (יא) לו איש.
 הנה אתם תלזו לנביאי השם שלא יעטפו ולהוכיחם אולי
 תשובו אל השם ולא תתגרשו מתרלכם כאשר תגרשו אתם
 הנשים והנה אם יבוא איש שיחנכך בדברי כזב ויחד לכס
 שתו ושמתו יאמר השם כי תנומו כמקומכם ואשר ילד ונעו
 ישוכו למקומם כמו שכתוב אחריו אסוף אלסוף ותחבטו
 כולכם אז יהיה מטיף העם הזה לכס בלמרו ככה פסוק זה:
 (יב) אסוף. כצאן בצרה. אולי יש כעיר הזאת: בתוך

ובניחח קומו ולכו כסנה: בעבור טמאה תחבל וחבל נמרץ.
 זאת חצורת החבלה פסאה כמו שאמר ותפסא ותיאפוד
 עונה עליה ותקיא הארץ את יושביה ובעבור זה הפסוק שאתם
 פסאתם אותה בעבור זה תחבל ארצכם כמו שאמר ותקיא
 הארץ כלומר תחבל ארצכם ותקיא אתכם כתיבת תחבל ענין
 השחתת כמו חבל את פקעה יודך וכן חבל נמרץ ענין
 השחתת הוא שם וסחו החבל שתחבל אתכם חבל נמרץ יהיה
 כמו קללה נמרצת כלומר חבל חוק מאד: (יג) לו איש הולך
 רוח ושקר כזב. תורו למת שיהי אסורים לנביאי האל אל
 תפשו אפר לנביאי ה' היו אסורים לחם שלא יתבאו ואל אם
 יש איש שדבר רוח כלומר שדרכיו דרכי רוח ותחבל שקר כזב
 שכתוב בדברי שקר שאומר לחם שלום יהיה לכס עשו כלבככם ואמר
 כוס יין ואשר אני אהנבאלך בנאות מרות ירצו בו וישמעו דבריו
 כלך. יש פפרשים שני אלה הפסוקים פורענות כמו שאמר לפניהם
 והאחרים ופירש אסף אסוף שיכנסו אסוף בערים
 הבצורות מפחד האויב: כצאן בצרה. עיר גדולה כאדום והיא
 ארץ כקנה וסקנה רבה באר שירמי ישראל בדרתם אל הערים

מצודת ציון

המנוחה. כ"ל על דרך זה נחמי לכס את הלזן לנחלת עמוס:
 בעבור פסאה. ענינו טמאה טמאה את הלזן לעשותם כס מעשים כלהל
 לכן היא תחבל ותשחית אתכם ותחיו כלים כס: והחבל נמרץ.
 הסתמחה סביב חזקה מלך עד שלא ישלח שרמים: (יג) לו איש
 חס עלולו איש שמוך לרך דברי רוח וסכל ונבזי לומר שקר ויהי
 אומר כלכלך כל לשמות יין ושכר: והיה מטיף. אם כוס סיה מקובל להם
 למען ומוסל מלקחל שלפניו לומר א"כ מטיף הוא שילכו גולה מלכלי:
 לעובד חלוקף כי כפסחים סוים אלסוף כלבית יעקב ממקום לנשים: קבץ וגו'.
 כסל דכלל בע"ש: יחד. את כולם יחד כולם חוסס

וחי ועל המושב יאמר: (י) המנוחה. מקום מנוח כ"ל נלה:
 תחבל וחבל. מלשון תכלס והסתחה: נמרץ. ענין חוק כמו קללה
 כפמלס (מ"א ב'): (יג) לו. ענינו כמו אל וכן לו מיה רעם ויחזקאל
 (י"ד): אסוף. השלל בענין הדבור של נכוחה: (יב) בצרה. בלשון
 ואמר כלכלך כל לשמות יין ושכר: והיה מטיף. אם כוס סיה מקובל להם
 למען ומוסל מלקחל שלפניו לומר א"כ מטיף הוא שילכו גולה מלכלי:
 לעובד חלוקף כי כפסחים סוים אלסוף כלבית יעקב ממקום לנשים: קבץ וגו'.
 כסל דכלל בע"ש: יחד. את כולם יחד כולם חוסס

פירוש ע"מ

ועתם שלום האקבעו והיה ספיה תגם הנה דר וואלט
 גיווען איין נביא צו דעם פאלק בלאקור ער וואלט
 מקובל גיווען צוא איין (יב) זאגט גאט עם וועלן
 גאך קומן אוערלעכע מעג אפן אאסוף יעקב בלך נוס איה
 נועל דיה יעקב גאר איין זאמלען געז אגנץ שארית
 ישראי איה וועל איין זאמלען דס איערע אגנץ שייבונג
 פון די ישראל יחד אשיכני בצאן בצה אלי מיט אגנץ ער
 נועל איה טאן דעם ישראל אזו פיר ווי די שאף נוס
 זענן גיגען אין דר פקטור שטאל בער בתוך תדברי
 אזו אזו ווי די סטארע איין גיגען אין איר פירונג

איינ רואונג בעבור פסאה תחבל דען פון וועגן ווי דס
 קנסת ישראל וויל זיה כטמא זיין דרום שוט זי זיה
 פר דארבין ויזי נמרץ אונ דס פר דארבונג וועט זיין
 איין שטארק פר דארבונג: (יא) לו איש הולך רוח
 דשקר בוג ווער וואלט דס זיי וואלטין גיפונען איין
 סאן נוס גייט נאך נאך דעם ווינט אונ נאך שקר
 אונ לינינט אונ זאל שקר נביאות זאגן צו זיין
 דהיינו ער זאל זאגן אפן דף לזון ולשקר איה וועל דיר
 ישראל נביאות זאגן דו זאלקסט מרינקען זיין אונ
 אלטין זיין בלאקור דו מענקסט פרייריה זיין דען דו

תְּהִי מִנְּהַ מְאָדָּם: י עֲלֵה הַפְּרִיץ לְפָנֵיהֶם
 פָּרְצוּ וַיַּעֲבְרוּ שֵׁעַר וַיֵּצְאוּ בוּ וַיַּעֲבֹר
 מִלְכָּם לְפָנֵיהֶם וַיְהִי הָהוּא בְּרֹאשִׁים:
 ג א וְאָמַר שְׂמַעוּ נְאֻם אֲרָא אֲשֵׁי יַעֲקֹב וּקְצִינֵי
 בֵּית יִשְׂרָאֵל הֲלוֹא לָכֶם לָדַעַת אֶת־
 הַמִּשְׁפָּט: ב שְׁנָאֵי טוֹב וְאֶהְיֶי רַעַה גִּזְלֵי

הקרא בעדרא בגו
 דירא תקן מקני אנשא:
 י יקנון משויבין פד
 בקדמיהא ויסק קלף
 קדבר ברשיהון ויקבר
 פעלי דקבא דמעיק
 להון וקבויש קרפין
 תקיפין קרין עמקיא
 יתקנוון ויהי כלמיהון
 קדבר ברשיהון
 ומיסרא דני פסעדהון:
 א ואמרית שקיעו קען
 רישי יעקב וישקני

ה"א ויעבור מלכס . כוכה למ מלהא כהה סה :

רע קרי עורם

דבית ישראל הלא לבון קסדע ות דינא: ב קנן לא מאבא ור חמין לאבאשא אנסין נקסי

מהר"י קרא

שהיו שם צאן הרבה: כעדר בתוך הדברו. והיה כעדר
 שהורעה הכהנינו חילך בתוך וינים: פצוצים: הרבור. לשון
 בנהג דמתרגומין סדבר. כמו כן ישראל התימנה מרוב המון
 אדם: (ג) עלה הפריץ לפנינה. זה מלך המשיח שפורץ
 כל האומות לפניו:

ג (ב) גזולי עורם מעליהם. ואחר כך בשרם. לוקחים שארם
 ג גזולי עורם. של בית ישראל שהם ראשים וקצינים

רד"ק

והאספס בתם פסחד האובין לצאן שיכנימו אותם אל הערים
 והאספס פסני האויבים כלומר שלא יהיה בהם כח לעמוד לפני
 האויב כמו הצאן והתימנה בתוך הערים כמו האצן בתוך
 הדברו בתוך מקום שנתנו והוא ככלא האצן שבבנינים שם
 הצאן ובאה מלת הדברו כהתי ויציאת כמו בתוך האהלי
 והדלי"ת מעמדת בנייא ונקראת בקבץ רחב תחת קספ חספ:
 החיטנה מאדם. מרוב אדם שיתקבצו ביחד בו התימנה מפני
 האויב יהמו: (ג) מלה הפורץ. מירש אדוני אבי ז"ל על
 צדקתו כשיצא דרך בין התימנותם שפרצו לפני התימנה כמו
 שכתב בנבואת יחזקאל בקור יתהיו להוציא בו: ויעבור מלכס
 לפנינה. זה צדקתו שברח לפני חילו והלוי אחריו: והי'
 בראשם. קודם מזה בראשם שנתלקה מהם שכניה ואחר כך

אמס: כצאן בצרה. כללן רכה הנמוה במצברי גדרות
 לאון: בתוך הדברו. תרגום יול' וכעדרא בגו דירא מקוס
 שהוא מתינה שם וכן ועשו ככסיס כדרס (ישעיה ה'):
 התימנה מאדם. התיינה הערים המומות מרוב אלס אשר
 כדרס: (וג) עדה הפורץ. מושיעם הפורץ גדרות
 סירים ומסכות חדקים ליישר לפנינה הדרך: ג (ב)

אבן עזרא

הדברו. למקום שנהגו העדר כמו דוכרות בים לשון וינהג
 את הלאן וככה הקורות היו נהוגות או נהוגות ככה התימנה
 הערים מרוב אלס כמו המון אלס: (ג) עלה. אלס תפרץ
 אחת הלאן ותלל ראטונה כולם תפרלנה ותאלנה זו אחר זו
 וככה יעשו ישראל כדברי הנביא השקר כמו הלאן שילכו
 לרעות: ויעבור מלכס. וכבוד השם בתחלה על כן כתיב
 כה אמר ה' על הנביאים המתעשים שאלמו חסוף חסוף:
 ג (ה) ואומר. הראשים והקצינים הם החייבים ליישר
 המעוה והנה שגלי אלס טוב וגזלי עורם משל

גלו ויונתן הריגם אלה המפוקים נחמה לעתיד וכן תרגם בסופא
 גדרות צאן חופסין דעאן ותרמם הדברו דירא כמו הכונס צאן לריר
 צאח כן דוד: (ו) ואמר. יחור לחוכתה שחיו מרעיים לעניים כמו
 שכתב כי יעלום התלונה כי לבס לדעת המשפט ולהציל גזול מיד. עושק: (ז) שניא טוב. רעה כתיב וקרי רע והענין אחר

מצודת דוד

כצרי לאון המוהה כדמותם הלאן שבוה להם למצול ולמעוז:
 כצדר. כמו הפער כדמותם כמקום מנהגו הוא דיר הלאן כן יהיו
 כל ישראל לכפסיס כדלרס: החיטנה. קול המייה שהיה נשמע
 כדלרס מרוב לני אדם: (ג) עלה הפורץ. עד ליל יעלו אל עלה
 כפסיס מי פסרין גדרות סוריס ומסכות חדק ליישר את הדרך ועל
 הליה הנביא יאמר שהוא יבוא קודם בנחולה ליישר גלות ישראל
 לבס תל מליס הכיני וגו' והישיב לב גלות וגו' (מלכ"ג): פרוצו. שכי
 כגולה יפרטו כל הם אלס יפרטו למונן ליישר לבתום לפסוקם וזכותו
 אלס ילאו מן הגולה: ויעבור מלכס. כשנסיס יעבור לפסיס
 כגולה כולו מן הגולה: (ה) ואמר ששעו גא. אלס אומני
 כממו אלס ללמי וגו': הלאו לבס. עליכס מוטל לעמט את
 המשפט אלס נעשמה כהןן ועלניכס להחזיר על הכדכ: (ז) שנואי טוב. אלס עוד כס טלמס
 שנואים את סטוב וזוכסיס את כעט: גזלי עירם מעליהם. סס

מצודת ציון

שאלה אמר על דיר הלאן שהיה להם למצול: הדברו. ענין הכנסה
 וכן ועשו ככסיס כדרס (שמי"ה): התימנה. מלשון כסיס
 ושלוון: (ג) הפורץ. מלשון פלכה ושדירה:
 ג (ה) גא. אכס והקציני. ענין סלרס: (ז) ושארם. כן פקדא

פירוש ע"מ

בו י ועלצין אויס קרעכין דיא צאמען אונ וועלצין
 איבער פארין דורך די מויערין אונ וועלצן ארום גיין
 דורך זיי ויעבור פלכס לפנינס ודי בראש אונ ויער קלף
 דער קלף הכשירן וועט און אבער פארין פאר זיי אונ
 נאמס שביקיה וועט זיין אויף זייער קאפ:
 ג (א) אכס שטעט נא ראשי יעקב אונ איך קיבכ נאג
 הערנט נון אידר עלצטעע פון יעקב אונ אידר
 הארין פון דעם הויז גיזינד פון די ישראל הלאו לפס
 לדיה פון נור צו אייך איז איין חיוב צו וויסן דעם
 משפט

דאס איז די שטאל ווס זיי גייען דארטין ארום אוי
 וועל איך קאן דעם ישראל דאס זיי וועלצין זיין איין
 גיאמילס אין זייער לאנד התימנה פארם אונ דיא
 שמעם פון די ישראל וועלן ברומען פון ווענין פיר
 מענטשן ווס אין זיי וועט זיין: (ג) עלה הפורץ לפנינה
 דער ברעקער וועט אויף גיין פאר זיי פלומן זייער
 העלפער דר קלף הששים וועט ארום און גיין פון זיי אונ
 וועט צו ברעכין די צאמען פון דענבער קבי צוא
 גלייך מאכין דעם וועג פון זיי פרוצו ונקדורו שער ויצאו

עֹרֶם מֵעֲלֵיהֶם וּשְׂאֵרֵם מֵעַל עֲצֻמוֹתֵם:
וְאִישׁר אָכְלוּ שְׂאֵר עִמּוֹ וְעֹרֶם
מֵעֲלֵיהֶם הִפְשִׁיטוּ וְאֶת־עֲצֻמֹתֵיהֶם
פָּצְחוּ וּפְרָשׁוּ כַּאֲשֶׁר בַּסִּיר וּכְבַּשֵׁר
בְּתוֹךְ קִלְחָת: י אֲזוּ יִזְעְקוּ אֶל־יְהוָה וְלֹא
יִעֲנֶה אוֹתָם וַיִּסְתֵּר פָּנָיו מֵהֶם בַּעַת

עָמָא מְנַהוֹן וּמְמוֹן
 נְקִירִין מְנַהוֹן נִקְבִין:
 נ וְדִי כְּזוֹ נִקְבִי עִמִּי
 וּמְמוֹן וּנְקִירֵהוּן מְנַהוֹן
 נִקְבִין וְהִי שְׂאָר הוּן
 מְנַמְרִין מְנִיבִין וּמְפִלְגִין
 נְתִיחוֹן נְקָא דְפִלְגִין
 אִי בְרִיא לְגוֹ דִּדְא
 וְחֻלְקָא לְגוֹ קִדְא:
 וְכִן יִצְלוּן קִדְם יִי
 וְלֹא יִקְבֵר יִצְלוֹהוֹן

ה"א ופסוקי ברכות טו :

מדר"י קרא

כעל עצמותם: (ג) ואשר אכלו שאר עמי ועורם מעליהם הפשיטו. מי שאכלו בשר עמי ועורם הפשיטו: ואת עצמותיהם העצבים שנשארו מן הכשר פתחים אותם להוציא המתו מהם: פצחו. לשון פתיחה כמו פצחו עינא וכן הכתובים אם במבצרים. מהרגיזין הבפצחין. לפי שכפרים פתוחים ואינם נוקפים חוסה: ופרשו כאשר בסיר. וכשאינם יכולים להוציא כל המתו מן העצמות משברר אותם כמו שמשברים בשר לשום בתוך הסיר: קלחת. קדרה. ופרשו

עליהם כמו. שאמר ראשי בית יעקב וקלני בית ישראל: (ג) שאר עמי. בשר עמי: ואת עצמותיהם פצחו. פתחו להוציא המתו כמו פלחו רכה (ישעיהו י"ז) פתחו פתחו צננה: ופרשו כאשר בסיר. ומשברים האיברים כאשר יצברו הכתמים כסיר לבשל: ופרשו. לטון שבר כמו פרוש לרעב (שם כ"ח) ולא יפרשו להם (ירמיה ט"ז) פרשה ליון (איכה ח'): קלחת. (קלידר"א כ"ע"ז): חסוף חסוף יעקב יעקב אל ה' להטיב להם בדלון עמו

אבן עזרא

לממונם ויגיעם: (ג) ואשר. שאר עמי. הלזיקים: פצחו. קראו כמו פלחו רכה ו"א שברו: ופרשו. כמו פרוש לרעב לחמך והסיון' תחת סמ"ך והטעם שברו: קלחת. כמו סיר או כמו אלחת: (ד) אלו. אל הקהלים התגברו על הדל' והנה

מדר"י קרא

אמר שהם שונאים לעשות חסוד ולהביט לעניים ולא די שאינם מסיבים להם אבל כרעים להם וזהו ואהבי ערם שאהביהם לעשות הרע ופחו הרע שנושעים להם ונולים עורם כעליהם ושארם מעל עצמותם וזהו דרך משל כאלו מפשיטים עור הבשר ואוכלים הבשר מעל העצמות וזהו שהיו נזולים ממונם ולהם חסם המגדל העור הבשר והעצמות: (ג) ואשר אכלו. הנזיל מעשה ההשתתה וזהו בעניים. ואמר ואת עצמותיהם פצחו הבשר כמו שרוצה לתת העצמות והבשר פתוח וכל זה להפליג הרעה שעושים לעניים ולחלשים. פצחו. ענין שביירה. ופרשו. ענין התיבה כמו פרשה ציון כיריה פרוש לרעב לחמך. וקלחת שלשעם ענין קדרה אלא שכל קדרה עשויה בתכונה אחת

מצורת דוד

ממטם נזולים אלם מאלם לת עורם ויבשרם מעל עצמותם ואם ענין גוזהם והפלטם לפי מנייתם הגז: (ג) ואשר אכלו. וכל אכלו כשר עמי הם הלזיקים: פצחו. פתחים עמומים להרוק לת המתו וגם זה הוא ענין הפלטם: ופרשו. משברים לוחם פרוכות כאשר יבשו לת הכשר פרוכות להשיגם בסיר ובחמך בקלחת לבשל לוחם: (ד) אז יזעקו. לכן אז כבדו הסוכעויות וזעקו אל ה' ולא

הכירו ומעסיקם שלל שמעו נעטקם הנעשקים והסתירו פנים מהם קן פירושו ע"מ

משפמ: (ב) און פון דעקסט וועגן זענט איר אליין
אנעקלע לייט שונאי טוב ואהבי רע נום האבין פיינט
 גוטס און האבין ליב פייני גולי ערם ויי נזקען דיא
 דומ פון ויי און ייער פלייש פון אפ וייערי פיינער:
 (ג) **אנש אגלו שאר עמי און ויי זענען די לייט וואס**
האבין גיגעניש דאס פלייש פון מיין פאלק און וייער
דומ האבין ויי אפ גיציגין פון אפ ויי גאט עצמותיהם
פצחו און וייערי פיינער האבין ויי גיגעניקט צו אום
זייען דעם מארד פון נייא ופרשו פאשר בסיר און
זייערע גלידער האבין ויי צוא גראבין אזו ווי מען
צו ברעקט די גלידער און די שטיקער פלייש וואס
מען גיט אין טאפ און אין קעסיר צו קאכען:
 (ד) **דרום אז וייעק אל ה' ווען גאט וועט איין נאקלען**
די ישראל וועלן די מנהיגים שרייען צוא גאט ער
 זאל

יבנה להם: ויסתר פניו. לנלי יבנה כללם: כאשר הרעו. כמו
לקומי יקרים
 (ג) ואשר אכלו שאר עמי וגו'. דער ילקומי שרייבם אויף דעם פסוק וירדו בכם שונאים. איינע פיינט וועלן אויף אייך גינעלטיגען. הקב"ה האט גינאנט צו דיא וידין איינער פיינט וואס וועלן אויף אייך גינעלטיגען וועלן זיין פון אייך אליין. ווען די פאלקער קעמן גינעלטיגען אויף די וידין נעמען ויי גאר אנעקלע ואקין וואס אקע טעלשין זעקן ווי עס שרייבט אין פסוק ווען מדון אז גינעלען האלפין בתקפה מיט די וידין האבין וייא גינעלען די הבואה פון די פקדער. אקער נאקל וייער וואס די וידין האבין גיהאם בעהאלטענע האבין וייא גיט גינעלען און האבין גיט גינעלען. אקער אז אויף די וידין וועלן גינעלטיגען ידשעטע אונקין וועלן וייא פון אייך געמן אפילו אייערע בעהאלטענע ואקין וייא וועלן שוין נזקען אייערע בעהאלטענע עקער. וויא עס שרייבט אין פסוק ואשר אכלו שאר עמי. וייא האבין גיגעניש דאס פלייש וואס לייבט פון מיין פאלק: וואס אזו בעהאלטן אונקער דיא הוימ. וועלן מעליק פליישו. פריער האבין ויי אפגינעלען פון ויי ויער הוימ. נאכדעם האבן ויי גיגעניש פון ויי דאס גייב וואס אונקער דיא הוימ. נאכדעם וואס עצמותיהם פצחו. האבין ויי גיגעניש און אויפגינעלטיקן וייערע פיינער. און ארויס גינעלען דעם מוקד וואס אזו איינער דעם האט אנדערין האט גינעלען:

הָיָא כְּאִשְׁרֵי הָרְעוּ מֵעַלְלֵיהֶם: הִבֵּה
 אָמַר יְהוָה עַל־הַנְּבִיאִים הַמֹּתְעִים
 אֶת־עַמֵּי הַנְּשֻׁכִים בְּשָׁנֵיהֶם וְקִרְאוּ
 שְׁלוֹם וְאִשְׁרֵי לֹא־יִתֵּן עַל־פִּיהֶם וְקִרְאוּ
 עָלָיו מִלְחָמָה: וְלֹכֵן לִילָה לָכֶם מַחֲזוּן
 וְחִשְׁבָה לָכֶם מִקְסָם וּבֹאֵה הַשְּׁמִישׁ
 עַל־הַנְּבִיאִים וְקָדַר עֲלֵיהֶם הַיּוֹם:
 וּבִשְׁנוֹ הַחֲזִים וְחִפְרוּ הַקְּסָמִים וְעָטוּ

ויסלק שכנפיה מנהון
 בעדנא והיא בקא
 דאבאישו עובדיהון:
 ה' פדנן אמרו על גבינא
 דשקרא דמסעון יה עמי
 דמן מוכיר דהון שרון
 דבסר מהנגן עלוהי
 שלמא ודלא מוכיר
 דהון קמנין עלוהי
 קרבא: ו' ב' בן תבדתון
 מלאתנבאה ותהפנעון
 סלאקא ותחפי עקא
 בקבלא ית גבי שקרא
 ויקביל עציהון עדנא:
 ו' ויקתהון גבי שקרא
 ותהפנעון מלאקא

רש"י

ובשמחת גווי ולא יענה ורש: (ה) הנושכים בשניהם .
 ואוכלים כשר כהמות פטומות שמאכלילים אותם עמי
 הטועים אהריהם: וקראו שלום . וכאבר יאכלוס יקראו
 ויתנאלו להם שלום: וקדשו עליו מלחמה . והזמינו עליו
 למלחמה: (ז) מענה אלהים . מענה נקוד קמן [ר"ל

מהר"י קרא

לשון שבירה כמו הלא פרוש לרעב לחבד וכמו לא יפרשו להם
 על אבל לחבדו על כת: (ה) המתעים את עמי . בשקריהם
 ובפחיתויהם . הנושכים בשניהם וקראו שלום . לאותם שנתנים
 להם לאכול בשניהם קוראים לו שלום ושלום יהיה לך: ואשר
 לא יתן על פיהם וקדשו עליו מלחמה . לאותם שאינם נוהגים
 להם לאכול אומרים להם שיקדשו האויבים מלחמה עליהם:

רד"ק

אל ה' ולא יענה אותם כמו שלא היו הם עונים לזעקת העניים
 העשוקים מדה כנגד מדה והיו שאמר כאשר הרעו פעלילתם
 כמו שהם הרעו לעניים כדן ידע להם האויב: (ה) כה אמר .
 הנשכים בשניהם . הם מחלקים להם לשונם וקוראים להם
 שלום כלומר שלום יהיה לכם אל תראו מהנבואים המתנבאים
 לכם שורענות והם בחלקת שפתותיהם נושכים אותם כשניהם
 כלומר סרעים להם כי נשוקים נשיכה היא להם על דרך
 שאמר ונעזרות נשיקות שונא: ואשר לא יתן על פיהם וקדשו
 עליו מלחמה . כלומר מי שלא יתן להם ביה ששואלים במנו
 במאכל ובמשתה כמו שכתוב לפעלה אויבך לך ליון ולשכר
 וילחבו עליו ויראו להם שבתוים רעים ויש מפרשים בשניהם
 ואוכלים ואו יקראו להם שבתוים רעים ויהי להם דברים טובים וכן
 חזקיהו וכלל הענין במלות שונות ואמר וישכח לכם מקסוים
 כי נבואתם נבואת קסם היתה או מקצתם היו קסמים
 ויראה להם יקדר כרוב הצרה ויתן תרגם היום עדנא: (ז) ובשו .
 ונמו על שפם . שיהיו כבאלים עושים על שפם

אבן עזרא

יד השם תגבר עליהם ויעקרו אל השם ולא יענס כאשר היו
 לזעקים הדלים: (ה) בה . עמם הנושכים כשניהם שדבר
 לטוב יתעבי ישראל וינסכם: ואשר לא יתן . להם מה
 שיאכלו ויקבשו: (ו) לכן דיליה . יבא לכם מזה החזון וחסך
 יהיה שלא תוכלו לקסום בלילה: וקדר עליהם היום .
 הטעם כי יבא להם יום אלים יום חשך עין וערפל: (ז) ובשו
 החזוים . עלכס: כי אין מענה אלהים . פניכס רק

מצודת ציון

ענין הכסה: הרעו . תלשנו כסם: (ה) המתעים . תלשנו חוסם:
 הנושכים . מוכיחים לחלו וכן הם יושך הנחם (קבלת י'): בשניהם .
 מלכוין בן: וקדשו . ענין חזונה כמו קדשו קבל (ויאל ב'):
 (ז) החזון . ענין נכוחה: מקסום . מין כסף: ובאה . ענין שקיפס
 כמו כי על השמם (נכחשית למה): וקדר . ענין חזק ושמחה כמו
 שמם ויכס קדרו (ויאל ד'): (ז) וחפרו . ענין כליתה כמו וחסרתי
 (ז) וברשו החזוים . צמח שילאו שלא נתקיימו אמריכס: ועברו גר .

מצודת דוד

למשל כספסג חרי: (ה) על הנביאים . נבואי הקצר: המתעים .
 פטוילוכים את עמי צדקן תמטם: הנושכים . גמו שכתם נושכים
 לללו כשניהם לאכול מעלנו קולחם עליו כנכוחם שלום ולמי אשר לא
 יתן מעלם אל פיהם סמם ממושים עליו מנחמה ר"ל מהנחלים לו
 שמתלמם מומתם גלוח עלי: (ו) לילה לכם מחזון . מיכך כלילה
 יבוא עליכם מתמם חזון השקר וקוסם כשוא: ובאה השמש . שתקע
 פתחם על הכיכוסים ההם ויתקע עליהם תמור כיום כ"ל יהיו צללים
 פד עינים העולם חשך כדמס וכפל סדכך כמ"ס לספגת הענין:

פירוש ע"מ
 נאמר זיי גוקסם קמאן אזווי ווי צוא דיא ישראל אונג ער
 וועט זיי ניש ענטפערען דאס פנייהם אונג ער וועט
 פאר בארגין זיין פגים פון זיי אין דר דאוונער צייט
 אזו ווי זיי האבן שלעקט גיטאכט זייער מעשים:
 (ה) כה אמר ה' על הנביאים אזו קמ גאט גיטאכט אויף
 די נביאים ונס מאבין פר אירון אונג בקאזון סיון
 פאלק הנשכים בשניהם בייסין מיט זייער ציין דאם
 פלייש פון סיון פאלק אונג רופין אויף זייא שלום
 בקדושר זיי זאגין צו זייא גוקעך גביאות ואשר לא יתן ער

פיהם אונג דר וואס גיט גיט אין זייער מויר צו עקען
 בריימין זיי אן אויף אים איין מלקחה: (ו) לכן יגיה
 נכס דרום וועט נאכט זיין צו אייך פון גביאות זאגן
 אונג עס וועט זיין פינגסטער צו אייך פון פישוף קמאן
 וקאה השמש על הנביאים אונג די זון וועט אונטער גיין
 אויף די נביאים אונג עס וועט שווארץ זיין אוף זיי
 דר קמאן פרוקר זיי וועלן זיין אין איין גרוקער צרה
 דם עס וועט זיך דאכטין עס און פינגסטער: (ז) ובשו
 מתחיים וחסרו הקסמים און זיי וועלן מבוש ווערין די
 פאלטשע

עַל־שָׁפֶם כָּלֶם כִּי אֵין מַעֲנֵה אֱלֹהִים:
 וְאוֹלָם אֲנֹכִי מִלֵּאתִי כֶחֶם אֶת־רוּחַ
 יְהוָה וּמִשְׁפָּט וּגְבוּרָה לְהַגִּיד לְיַעֲקֹב
 פִּשְׁעוֹ וּלְיִשְׂרָאֵל חַטָּאתוֹ: שְׂמַעוּנָא
 זֹאת רְאשֵׁי בַיִת יַעֲקֹב וּקְצִינֵי בַיִת
 יִשְׂרָאֵל הַמֹּתְעֵבִים מִשְׁפָּט וְאֵת כָּל־
 הַיִּשְׂרָה יַעֲקֹשׁוּ: בְּנֵה צִיּוֹן בְּדַמַּיִם
 וּירוּשָׁלַם בְּעוֹלָה: יֵא רְאשֵׁיהָ בְּשַׁחַד

ויהתקפון על שפם
 כאבלין פולחון אבי לית
 כהון רוח גבוהה מן
 הקדם יי: ה וברם אגא
 אתמליתי בהקוף רוח
 נבואה מן הקדם יי ודין
 דקשוט ויגבורתא
 לקוואה לעקב חובוהי
 ולרשאי אר המאווה:
 שמעו כען דא רשעי
 בית יעקב ושלמוני
 בית ישראל די מקלקלין
 אנחת דניא נות כל
 פנתאא מעקמין: ידגן
 כפי הון בעציון ברם
 אשיר וירושלם בנכלין:
 יא רישאא בשחאדא

תא ראשי כהן: שם קל יוחא ט (מאלי סה קדושין סג מרים ט): ישפטו

מחר"ק קרא

שיבנה הקדוש ברוך הוא ציון בעוד שעולה בידם: (יא) ראשית
 בשחד ישפטו. כל הרעה הללו עושין וכל ה' ישפטו לאחר
 אבן עזרא

כזבים: (ח) מלארתי כח. מן רוח הכס ומשפט
 אחת כפי וגבורה לרבר ולא אחדת המלקטניו והראשני ש.
 יאמון דכרי ולח אכוס: (ט) שמעו המורעבים ומלאכי
 שאלדבר וכל מלה יכרה טילאה מפי יעקב או פירושו שיעשו
 עולה לכל: (י) בונה. כל אחד המזכירים אהרי כן הוא
 בונה ליון בגולו בית עני והנה פירש זה העוסק
 (יא) ראשיה. הם ראשי ירושלם הם המלכים: זה שוחד
 ישפטו וכהנייה במחיר. שיקחו ונכיליה הם נכילי

(ג) שפם. כמו לא עשה שפמו. כלומר שיעשו על שפם כמו
 אבלי: (ו) בנה ציון בדמים. בחסיה. כלומר כפי וברם הם
 רד"ק

כשראו שלא התקיים נבואתם ויפשו ויהיו ככאלים העושים על
 שפם כמו שאמר האל ליוחאל ולא תהיה על שפם: כי אין
 מענה אלהים. כי ידעו ויכירו חכם כי מה שהיו אומרים להם
 לא היה דבר אלהים. מענה. כמו דבר וכו' ענהו. מה ענה
 ה' (ו) ואולם אנכי. אבר הנביא באסת אינני כבודם שאין
 להם מענה אלהים אבל אנכי מלאתי כח את רוח ה' אני מלא
 מהם כח משפט וגבורה להגיד להם פשעיהם ולא יארא
 מהם כמו שזושים נבואי השקר שכתובים להם ובשבתים
 כח מעשיהם הרעים והבריהם שקרא אל דברו אבת ומשפט
 אניו להם: (ט) שמו נא. שב להוכיח הראשית והקצינים
 כמו שאמר למעלה יעקבו ועיתו הרדף הישרה הם כעוהים
 אותם וכל דרכיהם ומעשיהם חסם ונול: (י) בונה ציון. כל אחד
 שזושים לנתיים ואורם שאין ביהם כח לעמוד כנגדם והנה אותו
 דבר שאין לו מה יאכל וישוב את נפשם שלמה כן
 בדתהן בעציון ברם אשיר וירושלם בנכלין. נראה כי הבין בדב"י
 ובאותו כומר היו בונים בתיהם: (יא) ראשיה. הם המלכים או
 המהדרין וכהנייה שהיה להם לתורת התורה כמו שכתוב

מצודת ציון

הלכה (ישעיה כ"ד): ועשו. ענין עשייה: שפם. הוא שטר
 הספמים כמו וכל שפם ישפם (ויקרא י"ג): טענה. ענין הערים
 וכן זמ"ל מענה לשון (משלי פ"ז): (ח) את רוח. מן רוח וכן
 כללית את הענין (שמות ט'): (ט) המתעבים. מלשון טעוב וק"ל:
 יעקב: שני פקוד ומשולל כמו וסע עקב חסיל: (ש"ב כ"ב):
 (יא) כשחיר. ענינו דמי עקב השויו וכן יקח מניקס בחמיר (מ"א)

דכ הישר כי על הישר יאצרו ססוף מעיקס: (י) בונה ציון.
 לנמט בית: וירושלים בעולה. בונים כתי ירושלם כמאן כל

פירוש
 פאלקשע נביאות ואנער אונ די פישוף מאקער
 וועלן פר שעקט ווערין ויטוי על שפם כלם אונ זייא
 ארי וועלן זיה וויקלען אויף זייערע לעפעציון אזו ווי
 די אבליס כי אין מענה אלהים ווארום די ישראל וועלן
 דער קענין דם זייערי בייד פון נביאות זענין גיט
 גינען פון גאט דען זיי זענן גיט מקובים גינוארין:
 (ח) ואולם אנכי: מלאתי כח את רוח ה' אונ פר וואר איך
 כיכה בין ווארין פול מיט כח פון דעם רוח נבואה
 פון גאט אונ מיט משפט אונ גבורה בין איך פול
 גינוארין דהניר יעקב פשע צו ואנן ציא יעקב זייע
 פשעים אונ צו ישראל זייען חסאים: (ט) שפם נא

מהראשית והקצינים בנה ביתו בדמים רוצה לומר בגול וחסם
 כמון שלקחים בגול הוא דם הערשק שהרי הוא כאלו שוכן
 אהות כל בוצע בצע את נפש בעליו קח ויתן תרנס רבין
 כמשפטו ולדעתו יהיה פ' שהיו לוקחים כופר משופים מינים
 או המהדרין וכהנייה שהיה להם לתורת התורה כמו שכתוב

מצודת דוד

כל החושים והקוסמים יפשו על שטר הספמים מדך הסכל כי לו
 יתחללו על דונ התקנס: כי אין מענה אלהים. כל דרכיהם לא
 היה מענה אלהים כי נלכס גדלו שקר: (ח) ואולם. לכל אנכי
 מלאתי כח מן רוח ה'. כ"ל כח כל אמרי כח מוזה ה' ולמי מלל
 משפט והם דברים הלודקים וגזרים והוא אמון הלג: ולא אמד
 מני ומגיד לני לעקב פשעו וגו' כי אין דברי להסתיך מדכי יכילי
 השקר: (ט) המתעבים. הממלטים את השפסם ומעקבים את כל
 כ"ל בונה ביתו ציון בדמים כי שזכרים דם אמנים לקחם ככרו
 עולה משוקס וקולאס: (יא) בשחוד ישפטו ע"ש הסוד שופטים

ע"ם
 זאת גו' העקמ נון די דאזיגע ואך איר אַלְצִימֶע פון
 דעם הון גינינד פון יעקב אונ איר הארין פון דעם
 הויו גינינד פון דעם ישראל המתעבים משפט וסם פאר
 אום וויירדיגין דעם משפט אונ אלי דעקט פרטיגע
 מעשים פר קרישען זיי: (י) בונה ציון דמים אימליקר
 פון זיי בונעט ויין הויו אין ציון מיט ברום פון רציקה
 וירשנים בעלה אונ ירושלים בוען זיי מיט אונרעקמ:
 (יא) ראשיה בשחוד ישפטו וגו' די אַלְצִימֶע פון ירושלים
 טוען משפט פר שוחד אונ פהגים טוען פסקיגען
 פר פר ביימנג אונ אירע קיאים טוען פישוף פר
 וילבער וכל ה' ישפני וגו' אונ אוף גאט לעהנין זיי זיה
 אן

דונין וּבְהִנָּתָא קִסְמוֹן
 סוֹרן וּבְהִיָּתָא בְּכִסְפָא
 סַלְפִין וְעַל מִקְרָא דִּי
 מִקְסָמְכִין לְמִקְרָא דִּילָא
 שְׂכַנְגָא דִּי בִּינְנָא
 אֶמְרִין לָא בִּיתִי עֲלֵנָא
 בִּישָׁמָא : יב בְּבֹן דְרִיל
 חוּבֵי כֹן צִיּוֹן חֲקַל
 תְּהִרְבִּי וִירוּשָׁלַם לְגִנְרִין
 תְּהִי נְמוֹר בֵּית מִקְדָּשָׁא
 לְחִישַׁת חוּרְשָׁא : א וְהִי
 בְּסוֹף יוֹסֵפָא וְהִי סוֹר
 בֵּית מִקְדָּשָׁא דִּי חֲמִין
 גְרִישׁ מוֹרְיָא וְקִעְטַל
 הוּא מִרְקָתָא וְהִפְנִין
 לְמִסְפָּחָה עֲלוֹהִי

רש"י ת"א טזח חמדס . טס מנחם כד :
 ז"ר"י] לפי שהוא דבוק אל השם : (יב) עיין . דגורין :
 ד (א) ונהרו . ונקטלו שם יחד כנהרות ההולכים אל הים :
 למזלה ותר הבית לערא כאן יתיה הר בית ה' נכון כראש ההרים ונשא סכנות ונהרו אליו . כמסך
 אבן עזרא

השקר בעבור כסף שיתנו להם וקסמו ומלת קס יאמנאל
 כמו חותך שכנה יהיה וקירוב אליה גזושים והנה קוסם
 קוסמים שם כולל למלאכות הנזכרות אחר כן ועסם הלא השם
 בקרבנו כמו היכל ה' היכל ה' (יב) לכן . ציון שרה .
 חשוב כשדה שחמש . נו"ן עיין כמו נו"ן קן הימין בחיזן
 חמין : והר הבית . ששם כבוד השם יהיה לכמות יער :
 ד (ה) והיה . אין ספק כי זאת הכוונה למחיד על כן אחר
 בחזרת הוימים והעטס בעבור שבוזר למעלה כי
 הר הבית יהיה לכמות יער שב לנחם ישראל כי עוד ישוב
 כבוד הבית וידוע כי הר הבית איננו נבדו והנה העטס
 שינא שמו עד למרחוק והכל הפלות ישובו אליו כמחנות
 כאלו יהיה בראש כל ההרים והיה שאל מנבעות עד
 סמוכים הר הבית ותר החיות אז קרא לה האבנים כמות וינתן
 חרבין ציון וירושלם אמר נחמה זו עליהם ויחיה זה באחרית היום
 ששם מלים שונים כינאים : יתר בית ה' . הוא הר הבית שאמר
 שיהיה לבמות ירושלם : ומה ימי המשפת ונחמה זו אמרה
 וישעיהו בזה הלשון ומה שאמר נכון ונשא לא שיהיה תורה
 גבוה במחשבה אלא ורצה לומר שההרים יבשרו ויכבדו ויבאו
 לכבוד השם ה' וזכר זה לפי שההרים היו עובדים אלחיתם
 על ההרים הרמים ועל הגבעות הנושאות אמר כי אז
 יעברו את חמש

מזורת ציון
 ז' יירי . מלשון סוכה ולמוד : ישענו . מלשון השענה ונעמון
 (יג) בגללכם . דענוכס וכן בגלל יוסף (כדלע"ה ל"ט) : שרה
 כשדס : עיין . כמו טייס כמ"ס וכן לקח הימין (דע"ה ל"ב) וטיס
 סוף לשון אבנים וכן לפי הכסף (ע"ה ל"ה) : לבמות . מלשון נחם :
 ד (ה) באחרית . כסוף : נכון . מוכן וממוקן : ונהרו . ישענו

מפירוש ע"מ
 אהן צו ואגין פאר וואר גאט איז צווישין אויגן עם
 נועם נים קומן אוף אויגן קיין ביין : (יב) לכן בגללכם
 ציון שרה תהיש רדום פון איינערע זינד וועגען נועם
 ציון צו אקערט ווערען אזוי וויא איין פעלד אוי
 ירושלים וועט ניין צו הופין גערד און דר הר הבית
 וועט זיין גלייך צו די הייך פון דעם וואלד :
 ד (א) וְהִי בְּאַחֲרִית הַיָּמִים אֲנִי סוֹף

הוא ה' עברנו בעוד שהוא שוכן המקדש שבקרבנו לא תבא
 עלינו הרעה : (יב) עיין תהיה . כמו עיי השדה :
 ד (א) יהיה הר בית ה' נכון כראש ההרים . כמו שאמר
 ה' נכון כראש ההרים ונשא סכנות ונהרו אליו . כמסך
 רד"ק
 ויר בשפשיף ליעקב וגו' . והם יורד במחיר מי שיתן לו כסף
 יעשה לו הוראה כרצונו : ונביאה . הם נביאי השקר :
 יקסמו . כי נבואתם שקר וקסם כמו שפירש לבעלה : ועל ת'
 ישענו . כלומר כיון ששכחנו וקברנו לא תבא עלינו רעה ולא
 יחריב את ביתו כמו שהיו אומרים היכל ה' היכל ה' היכל ה'
 חמה : יניס לכן בגללכם . מירוש כראש אמרתם וציון שבתיים בדמים
 יבנה אל כבודו וכל ביתו ילביס לגרן לעי תשרה לגרן חקלא : עיין
 שרה חחרש כלומר כשרה חחרש שלא יסארה בה בנין ותהיה
 כמו השדה חחרש וירושלם שבתיים בעלת עיין תהיה גלי
 אבנים שיהרשו הארמים ויתנו אבן על אבן ויהי אבני תכנין
 גללים וכן אבן שמו אר ירושלם לגינים וכן תרנום וינתן לגינות
 ותרנום היתות וכל ביתו ילביס לגרן לעי תשרה לגרן חקלא : עיין
 תהיה . בנין כמו במ"ס וכן לקח הימין והדומים להם : והר
 הבית לבמות יער . והר הבית ששם בית המקדש יהיה לבמות
 יער כלומר יהיה ליער בעבור חיותו חרב כעבורו כי עשבים
 וצמחים ומה שאמר לבמות לשון רבים לפי שהיו שני הרים
 האבנים שיהרשו חרישת תרומה : (א) ותיה באחרית הימים . אחר שאמר
 חרבין ציון וירושלם אמר נחמה זו עליהם ויחיה זה באחרית היום
 ששם מלים שונים כינאים : יתר בית ה' . הוא הר הבית שאמר
 שיהיה לבמות ירושלם : ומה ימי המשפת ונחמה זו אמרה
 וישעיהו בזה הלשון ומה שאמר נכון ונשא לא שיהיה תורה
 גבוה במחשבה אלא ורצה לומר שההרים יבשרו ויכבדו ויבאו
 לכבוד השם ה' וזכר זה לפי שההרים היו עובדים אלחיתם
 על ההרים הרמים ועל הגבעות הנושאות אמר כי אז
 יעברו את חמש

והלכו

וַנְהִירוּ עָלָיו עַמִּים: יְהִלְכוּ גוֹיִם רַבִּים
 וַאֲמָרוּ לָכֵן וַנַּעֲלֶה אֱלֹהֵי-הָרִי יְהוָה וְאֵלֵי
 בֵּית אֱלֹהֵי יַעֲקֹב וְיִוְרְנוּ מִדְּרָכָיו וְנִלְכֶה
 בְּאַרְחֵתָיו כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה וְדָבַר
 יְהוָה מִירוּשָׁלַם: י וְשֹׁפֵט בֵּין עַמִּים
 רַבִּים וְהוֹכִיחַ לְגוֹיִם עֲצָמִים עַד-רְחוֹק
 וּבָתָתוּ חַרְבֵי-תֵימָם לְאֹתִים וְחָנִיתֵיהֶם
 לְמִזְמוֹרוֹת לֹא-יִשְׁאוּ גוֹי אֶל-גּוֹי חָרֵב
 וְלֹא-יִלְמְדוּן עוֹד מִלְחָמָה: י וַיֵּשְׁבוּ

סְפָרוֹתָא: ב וַיהִכּוּ
 עַמִּינִי סְנִיאִין וַיִּשְׁרֹן
 אֶתּוֹ וַנִּסַּק לְמִדְּ בֵּית
 סְקַד שָׂא וְדֵי סְתִבּוּן
 וְלִבְיָת שְׂבִיעַת אֱלֹהֵה
 דְּיַעֲקֹב וְיִלְפִינְנָא
 סְאִוְרָתוֹן דְּהַקְנוּן קְדְמוּהִי
 וְנִהַךְ סְאִוְרָתוֹן אֲרִיִּיתֵיה
 אֲרִי סְצִיּוֹן סְפּוֹק
 אֲרִיִּיתֵיה וְאִוְלָפִן סְתִנְמָא
 דִּינִי מִירוּשָׁלַם: ג וַיִּדְוּ
 בֵּין עַמִּינִי סְנִיאִין וַיּוֹכַח
 לְמַלְכֵינִי סְפִיפִין עַד
 עֲלִיקָא וַנַּעֲפִיפִין סְפִיפִין
 לְסָפִין וּמִוִּרְנִיתֵיהוֹן
 לְמַנְלִין לֹא יִסְלוּן עַם
 קְאָפִי עַם סְפִינִין וַיִּוֹן
 וְלֹא יִתְאַלְפוּן עוֹד מִכְּבֹן
 קְרָבָא: ד וַיִּתְּבוּן קְבֵר

ר"ל חלל סוסים. מדות הם גוי אל גוי. שבת ס"ב

איש

רשי

(ג) ושפט. משפט זה לשון תוכחה הוא (דשרמיניס
 ח' ואל בית אלהי יעקב ויורנו מדרכותיו ונלכה באורחותיו כי מציון תצא תורה. תצא לשון היה הוא: (ג) ושפט בין עמים רבים

אבן עזרא

שיראזכו כל יושבי הארץ: ונחרו. ירעו מגזרת נהר כי
 הוא דן לעולם: (ב) והלכו. ואמרו. אלה לאלה: נעלה.
 לגדל מעלתו: כי מציון תצא תורה. לכל הגוים כאשר
 הוא כתוב לקראת כולם בשם ה' ולעבדו שכם אחד:
 (ג) ושפט. השופט הוא המשיח ויפת אתם השם הנכבד
 ודבר ה' ואתרים אמרו לחשי ירושלים כאלו אמר ושפט עמה
 ועוד היום לא עבר דור שלא היה בה מלחמה ואסע שקט
 מתקן זה לא שקט אחר והכתוב אמר ולא ישא גוי אל גוי חרב
 ולא ילמדו עוד מלחמה: (ד) וישבו. כל לחשי העולם. כי

אורם לעשות סהם כלי עבודת האדמה: לאתים. המא
 את פחרשתו ואת אמו: למלכות. הם החללים המזוימים בתם
 ישראל וכל הגוים גם כן לא תחיה מלחמה בעולם: כי פיה'

מצודת דוד

שכלל הכהנים: ונשא. ינשא כמנעם וסביבות: ונחרו. סעכוים
 ימשכו ללכת אליו כנהר המושך והולך: (ג) והלכו. גוי אל גוי:
 ואמרו. אלו לאלו: ויורנו. המציון למדל סוסים פ"י יודעי סוסים:
 מדרכיו. מה מדרכיו: כי מציון. כי סוסים המצויים הוא
 היולדת מציון ואין זולתה בעולם: (ג) ושפט. כ"ל וכאשר יקבו
 כן יהיה כי השופט הוא מלך המשיח הוא ימשוט בין העמים:
 ובתתו. יסבכו כלי מלחמה לעשות עטות
 כדברי ריבוסם: (ד) וישבו איש. כ"ל יבט סתם נפשו ויין וי

פירוש ע"מ

ועמם באווערן אונ מברר זיין דעם משפט צוא דיא
 שמתאקיק פעלקר בזיוויים וכתתו חרבתים לאתים אונ זיי
 וועלען צו שטויסקען זייערע שווערדין צוא שנייד
 מעסקערס אונ זייערע שפיוין צו שערפעס מא ישא
 מי אד גוי תרב זיי וועלען גימ אוף הייבין איין פאלק
 אויף דעם אנדערין איין שווערד אונ זיי וועלען זיך
 גימ לערנען נאך איין מלחמה ונארים זייער מלך
 המשיח וועמ משפטין צווישן זיי אין זייער קריג:
 (ד) וישבו איש סתם נפשו אונ זיי וועלען וציין אימלקר

סאן

מורה"י קרא

שעבדו שם הגוים את אלהיהם על ההרים ועל הנבעות עכשו
 ימאסון איש את אלהיו ואמרו בלבם: (ב) לכו ונעלה אל הר
 ה' ואל בית אלהי יעקב ויורנו מדרכותיו ונלכה באורחותיו כי מציון תצא תורה. תצא לשון היה הוא: (ג) ושפט בין עמים רבים

רד"ק

יתברך שכם אחד ונשא הר זה סכל ההרים וסכל הנבעות
 שהיו מנשאים ומכבדים בתחלה: ונחרו עליו עטים. וירצו
 סוזה נקרא כירוצת המים הרבים נהר: (ג) והלכו. ואמרו.
 כל גוי יאמר לחברו לכו ונעלה: ויורנו מדרכיו. כי מציון תצא
 תורה. זה דברי הנביא לא דברי העמים כלומר לפי יאמרו
 העמים לכו ונעלה ויורנו מדרכיו כי מציון תצא תורה וסביבה
 לכל העמים המורה היא מלך המשיח ועליו אמר ושפט:
 (ג) ושפט. השופט הוא מלך המשיח וכן יגדל לעקב הטניד
 יאמר ליוסף האומר. אבר כי אם יהיה בין גוי לגוי מלחמה או
 הכינות ביניהם יבאו למשפט לפני המלך המשיח שהיה ארון
 על כל העמים והוא יוכיח להם ויאמר לפי שימצא אהר הטול
 ישר המעוות לבעל דינך ומפני זה לא תהיה מלחמה בין עם
 לעם כי הוא ישפוט ביניהם ולא יושברו כללי מלחמה וכתתו
 שווערדין בו נקרא את הנה"י לאתים סקום הנח אשר במלת
 חנפנים ושאר העצים כמו וכרסך לא תזמור: (ד) וישבו.

מצודת ציון

מכה וכן ונחרו אל עוב ה' (ינעם ל"ה): (ב) לכו. הוא
 ענין לשון זנו: ויורנו. ענין למי: (ג) והלכו. ענין כדוכ
 דכיים: עצומים. חוקים: ובתתו. ענין כתיבה: לאתים. הם
 כלי מוסר וכן את מנעמם ואת אמו (כמוסל א"י): לבמורות.
 הם הכלי סבורים בו המזכות מל' וכדעך לא חומור (ויקרא כ"ח):

סדקים כדכתי ריבוסם וסוף ויכר המעטעט לעמוס' מלואים היושבים
 סלעם כי לא יעשו עוד מלחמה ולא יגמדו אומה כי המשיח ימשוט
 פירוש ע"מ
 (ב) והלכו גוים רבים וגי אונ פיל פעלקער וועלען גיין
 איינער צום אנדערען אונ וועלען זאגען גייט אונ
 לאמיר אויף גיין צו נאמס פארג אונ צו דעם הויז
 פון דעם גאט פון יעקב ויורנו מדרכיו אונ ער זאל
 אונן לערען פון זייערע וועגען אונ מיר וועלען גיין אין
 זיינו וועגן כי מציון תצא תורה דען פון ציון וועמ ארום
 גיין איין לערנען אונ נאמס רייד וועמ ארום גיין
 פון ירושלים: (ג) ושפט בין עמים רבים אונ דר מלך
 המשיח וועמ משפטין צווישן פיל גוים וציין אימלקר אונ

אִישׁ תַּחַת תַּחַת גִּפְנוֹ וְתַחַת תַּאֲנַתוֹ וְאִין
 מַחְרִיד כִּי־פִי יִהְיֶה צְבָאוֹת דְּבַר: הִי כִי
 כָּל־הָעַמִּים יִלְכוּ אִישׁ בְּשֵׁם אֱלֹהֵיו
 וְאֲנַחְנוּ נִלְךְ בְּשֵׁם־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
 לְעוֹלָם וָעַד: וּבַיּוֹם הַהוּא נֶאֱסִי־הוָה
 אֶסְפֶּה הַצִּלְעָה וְהַנְדָּהָה אֶקְבְּצָה
 וְאֲשֶׁר הִרְעֵתִי: וְשִׁמְתִי אֶת־הַצִּלְעָה
 לְשִׂאֲרֵית וְהַנְהַלְאָה לְגוֹי עֲצוּם וּמֶלֶךְ:

החות פירי גופנהדי
 ותחות פירי תינוהדי
 ולית דמגיד אבוי
 במיקרא דוי צבאות
 גזר פון: ה ארי קל
 עקמאי יהכון לאבדון
 על די פלחו לעקוהא
 נאנחנא נהרסיין
 במיקרא דוי אלהנא
 לעלמא ופעלמי עלמנא:
 ו בעדנא ההיא אטר יו
 אכנוש סמלמלוי
 ומכודריא אקריב
 ודאבאשית להון קון
 קדם חובי עמי:
 ו אשווי ית מטלמלוי
 לשארא ומכודריא לעם

ה'א' והג' הריעונו: כצורת לב סוכס נכ'

יהוה

רש"י

מחר"י קרא
 ושם הקדוש ברוך הוא בין כל העמים עד מרחוק: (ו) אוספה
 הצולעה: ארס הצולעה כמו וספתו מצרעתו. היא סכת
 ישראל הצולעה בגלות: והנדהת אקבצה. לפי שהיא נדהת
 בגלות אקבץ איהת. ואשר הרעותי לה כל כך בעונה: (ז) ומלך
 וספתו מלרעתו (מ"ב ה'): ואשר הרעותי. ואתם

בלע"ו: (ד) כי פי ה' צבאות דבר. והיוכן דבר ונתתי
 שלום בלחן וגו' (ויקרא כ"ו): (ה) ילכו איש בשם
 אלהיו. וילכו לאבדון על שעבודו ע"א כן ת"י: (ו) אוספה
 הצולעה. אכנוש מטלמלוי ת"י ולי נראה לטון מרשא כמו
 מטלמלוי

רד"ק

צבאות דבר. ובין שהיא יתברך דבר יקיים דברו: (ט) כי כל
 העמים ילכו איש בשם אלהיו. עד אותו זמן ילכו איש בשם
 אלהיו כי לא ישובו לרדך הדבור' עד שישוב' המלך המשיח לדרך
 המוכבה אחר בלחמת גוג יבנות: ואנחנו. אבל אנחנו בית
 ישראל נלך בשם ה' אלהינו לעולם ועד כי אף על פי שיהיריב
 הבית ונגלה מארצנו לא נמיר אלהינו באל אחר אלא נלך
 בשמו כל הימים כמו שכתוב אם שכתבו שם אלהינו ונפרש
 כפינו לאל זר: (ז) ביום ההוא. ביום קבוק גליות כמו שכתוב
 באחרית הימים: אספה. כמו אוספה וכן יוסף עד דוד כמו
 ויאסוף: הצולעה. בצר"י כמו נוסרת את הכרמים בצר"י
 ופירוש הצולעה ישראל שהם בגלות כחולים הצולעים וכאובי
 כי מי שהוא בצרה הוא כאלו צולע וכן אמר דוד ובעלתי
 פסח: והנדהת. שהיא רחוק מסקומת ואולי אמר זה על שרעת
 מטלמלוי והנדהת סבדריא: ואשר הרעותי. כמו שהרעותי
 עמי נ"א ודאבאשית להון: (ז) ושמת. לשארית. שלא יוכל

פי השם דבר זה ואתם הוא כלי ספק: (ה) כי. אלה דברי
 הנביא מוכיח ישראל ומנחם אותם אם הכיית מרוב לא נניח
 מורת אלהינו שהכניעו והשמיעו כוחת או העטס אלת
 ישראל מהגלות על כן מלת ואנחנו נלך והוא העטס כי
 הצבנות הכיית אז יבואו הגוים את ישראל המספורים מנחה
 לה' ובהליכתם ילכו אית בשם אלהיו עד שיוסר אכנוש בית
 הקדש על כן אחריו: (ז) ביום. הצולעה. מירסאל שלא
 תוכל ללכת במחירה וככה הנדהת. ואשר הרעותי. להם
 שעמתיה למפרס בעוים: (ז) ושמת. והנהללאה. שהיתה

שמתו ובאספו וכן מירוש או תפנתה עיני עורים או ידלג כאיל
 השבטים שהם רחוקים מארצם כאר ותרגם יונה: הצולעה
 להם כן אוסיב להם תרגם יונתן ודאבאשית להון כן קדם חובי עמי נ"א

מצורת ציון

מצורת ציון
 (ד) מחריד. מלשון חרס: (ז) הצולעה. כמנחם כמו וסוללע
 על ירכו (ככלש"ס ל"ב): (ז) והנהללאה. ענין יגיעם כמו אלס

יחידו ממקומו: כי מי וגו'. וכן יהיה: (ה) כי כל העמים וגו'.
 זכו מאמר הנביא שמלך כל הסוכה כוחת יהיה לנו על כי כל
 פעמי' כל ה' חלד מטס הילך בשם אלהיו להאמין בפעמי'ם של בני
 פשו ואנחנו לא נלמדנו מהם ללחוה דרכם כי סוכים אנהם בשם
 (ו) אוספה הצולעה. אלסוף מנין פעמי'ם את עמם ישראל שיהא כלונטס שאינה יכולה לזוז ממקומה: והנדהת. יסרלל המחס
 מפלגל להלכות פעמי'ם הכה הילךן אוספ והוא ככל ענין צמ"ש: ואשר הרעותי. כ"ל כשעור אשכר הכעוה לך כן חסידי עמם:
 (ז) לשארית. להיות לה שארית בין הפעמי'ם ולא יכלו אוספ: והנהללאה. הכס אשכר נסייגנס עולמל כסוכה להללה הסוכה ליוס

ע"מ

ועם קבקען ואגמ גאמ אוספה הצולעה וועל איה איין
 ואמקלען די הינקערדיגע פלומר די ישראל ווס וענין
 אין גלות אזו ווי איין הינקערדיגער ווס עד קען גיט
 אונקען לופין פון זיין ארמ והנדהת אקבצה אונ די פר
 שטופענע פנסהדי וועל איה איין ואמלך ואשר רעשי
 אונ די וואס איה האב זייא שלעקבץ גיטאן איבער
 זייערע זינד די וועל איה איין ואמלך: (ז) ושמת את
 הצולעה לשארית אונ איה וועל פלאהן די הינקערדיגע
 אוקה צו איין איבער פלייבונג אונ די מינדע אוקה
 צו איין שטארק פאלק יסלה ה' עליה אונ איה גאמ
 וועל

מאן אונטער זיין זיין שטאק אונ אונטער זיין פייגן
 בוים אונ עם וועט זיי קיינר גיט דר שרעקן די פי ה'
 צבאות דבר דען דם מול פון גאמ דר האר איקר אזי
 היילות המ אזו גירעט דרום וועט עם גיויים זיין:
 (ה) כי פי העמים ילכו איש בשם אלהיו: דען אזי פעלקער
 וועלען גיין לאבדון בונייל אימליבער מאן האט
 גדיגט זיין אפ גאמ ונחננו גלך בשם ה' אלהינו לעולם ועד
 אונ מיר וועלען גיין אונ וועלען יוד פר זיבערין אין
 דעם גאמען פון גאמ אונטער גאמ גיו אייביג:
 (ז) ביום ההוא נאם ה' אין דר דאויגער צייט ווען קשמים

יְהוָה עֲלֵיהֶם בְּתָר צִיּוֹן מַעַתָּה וְעַד־
 עוֹלָם: ה' וְאַתָּה מְגַדְלֵי עֵדֶר עַפְלָ בֵּית־
 צִיּוֹן עֲדִיךְ תֵּאתָה וּבָאָה הַמְּוִשְׁלָה
 הָרֵאשֶׁנָּה מִמְּלֻכַת לְבַת־יְרוּשָׁלַם:
 עַתָּה לָמָּה תִרְעִי רַע הַמֶּלֶךְ אִין־
 בְּךָ אִם־יִוָעֶצֶךָ אֶכְדַּר פִּי־הַחֲזִיקֶךָ חֵיר־

הַקִּיף וְהַגְבִּי מְלֻכֹּתָא
 בְּיָד צִיּוֹן בְּסוּדָא דְצִיּוֹן
 כְּפָצְנָא וְעַד עַל קַמָּא:
 ה' וְאַתָּה מְשִׁיחָא דְיִשְׂרָאֵל
 דְּרִמְסִיר מִן קַדְמָא חוּבִי
 כְּגִשְׁתָּא דְצִיּוֹן דָּךְ
 עֲתִידָא מְלֻכֹּתָא לְמִימֵי
 וָיָמֵי שְׁלֵמֹנָא קְדָמָא
 לְפִלְסֻכֹת כְּגִשְׁתָּא
 דִּירוּשָׁלַם: ה' וְכִפְצָנָא לָמָּה
 אַתָּה מְתַקְבְּרָא לְעַמְּקֵינוּ
 הַמְּלַכָּא פִּית בְּיָךְ אִם

רש"י

שהרעווי להם בעוגם: (ח) ואתה מגדל עדר. ת"י ואת
 משיחא דישאלל דעמיר מן קדמ חובי כנשתח ליוון. פירוש
 מגדל לשון מעוה ותרנמ עדר כנ"י ותרנמ עופול לשון חופל
 ויש לפסוק מגדל עדר בהמ"ק ועופול לשון מגדל שזו וכן עופול
 ובחן (ישעיה ל"ב): עדיך תאתה. משאת הנולעטה
 והנהללה כולם יקבלו אליך: ובאה הממשלה הראשונה.
 תחב הממשלה שלמה כולה אל בית דוד בירושלים כאשר
 הייתה בתחלה עד שלח נחלקה. ומא היא הממשלה הראשונה
 לבמה הרעייע רע. שיתא לבך למה את לבקש רעים

מהר"י קרא

ח' עליהם בהר ציון מעתה ועד עולם: (ח) ואתה מגדל עדר
 עופל בת ציון עדיך תאתה. מגדל הוא בית הכבוש של גדר
 ישראל. עופל הוא היכל בת ציון. והוא כמו ויבא אל העופל:
 עדיך תאתה. עדיין אתה עתיד לבא בכבודך הראשון וכאה
 המששלה הראשונה שעד שלא נחלקת מלכות בית יהודה
 וישאלה היו כולם ממלכה אתה וכולל עליהם לרנל בבית המקדש
 כמו כן יהיה עדיין כשישובו מן הגלות וכן יחוקקל הוא אויב
 לא יהיה עוד לשני גוים ולא יחזו עוד לשתי ממלכות: (ט) עתה
 למה תרעייע רע. אבל עתה כל זמן שאהיה בנלות לבמה אתה
 המתברת לארבות למצרים לאשר ולכשדים לעבוד עז שלחם:
 הממלכה לבת ירושלים: (ט) עתה. שאת מורדת בי:

אבן עזרא

רחוקה מהלאה ללרנס או ימלך השם לבדו עליהם מגורת
 הלאה ולא מתחלה כי תלחה שרשך תלח: (ח) ואתה. אמר
 יפת מגדל דוד והכנין ירושלים שהוא כמגדל לעדר שהם
 ישראל: עופל כמו עופל ובחן ו"ל"א כי תכחו ויעטלו עלו
 לעופל גבוה וככה כתוב לעלות אל ראש ההר הגבוה עתים
 לעלות: עדיך תאתה. וזאת המלה דבוקה עם ובהה והטע'
 הממשלה וכמוהו כלו תפיות דוד בן ישי שא"פ עתה
 תפלות היא בתחת דבוקה היא למלח דוד וככה זה:
 (ט) עתה לבמה הרעייע רע. תרעייע עתה ותכנין קול
 כתרועה כמו וישמע יהושע את קול העם כרעה והנה הרע
 עופל על עמות גבורה ועל חלושה גם זה תרעייע ריע עופל
 על לשון עתה וכני: המלך אין בך. הטעם למה תלעיק

רד"ק

בנלות אלא תשרא בהם שארית שישונו לארצם בזמן התרא:
 הגהלאה. היא הנדחת שזכר ונהלאה נפעל נבנה מן הלאה
 שחרא ענין רחוק הבקום והזמן וינתן תרגם הגהלאה כמו
 הנדחת סביריא ואדוני אבי זיל פירש הגהלאה החוק' והשנתי'
 ההלכות שהגהלאה לפני הצאן מרוב בריאתה וכן פ"י הצולעת
 שאינה יכולה ללכת אני אזוקנה והגהלאה אוסף על כחה
 ואשמתה לניו עצום: (ט) ואתה מגדל עדר. הוא מגדל דוד
 וקראו מגדל ע"ד כי ישראל נמשלים לעדר הצאן כמו שמשיליה
 בכמה מקובות ציון וירושלם היא מקום כל ישראל שהיו
 באפים שם שלש פעמים בשנה והיו בה כעדר בתוך הדבר
 והיא הייתה ראש ממלכות ישראל וכפל הענין במלות שונות
 וראש עופל בת ציון כי עופל כמו מגדל כמו עופל ובחן: עדיך
 תאתה ובאה. כפל הענין במלות שונות לחוק הענין כי תאתה
 כמו ובאה: תאתה. ה"א"ף כחה: המששלה הראשונה. הוא
 מלכות בית דוד וכפל הענין במלות שונות ואמר ממלכת לבת
 ירושלים לחוק הענין וינתן תרגם ואת משיחא דישאלל דמסיר
 וגו' תרגם עופל עתה כמו שתרנמ ויבא אל תפועל ועל לאתר
 ותרועה בעת צדדים רעע שם וכסנו אי קול העם כרעה ואמר זה
 כנסה אמר עתה שאת קרובה לנלות סארצך למה זה

מצודת ציון

גוי חזק: ומלך ה'. עזאל לא ישלנו עוד הפעם" נהה כי ה' ימלך
 עליהם ומלכותו תהיה כהה ליון כי יש ישבה שכותו מהטעם היום
 מד עולם ולא סוז עוד פס': (ח) ואתה מגדל עדר. על ט"י
 ליון ופס' שבה הפגול אכסו שיספסו כל כעבי ישראל
 על ליון ו"ל"א אהה ליון ככה א"ך פועל קבולת הפועל והגדה:
 עתה סתוה לעדת ירושלים ל"ל שזו תשאל גם על עתה הפעמים
 למש תתקנני לביסם זכיס לבקש עזר ממלכי הפעם"ם
 אחר לשון נ"ל וכלשר כן תעס' הלא הוא ימזר לך: כי החזיקך.

מואב (ישעיה ט"ז):

(ח) עופל. ענין מגדל ועכ"ל כמו עופל ובחן
 (ט) ל"ב: עדיך. א"ל"ך כמו הנש עדיך (חוב ד'): תאתה.
 ענין כ"הה כמו ח"ף בוקר (יבס"ס כ"ח): (ט) תרעייע רע. פנין
 המכוניס שהכסה עין התקומות ככה עדר ולחוקקל כיזור אמר עופל
 ובאה. וזו פועל המששלה הסבוכה סוז ומפס' הסה הממשלה
 כמו כימי דוד וכלמה ולא יכלו עוד לשתי ממלכות: (ט) עתה לבמה הרעייע רע. וי'
 וי' אין בך עתה ה' וי' נגדך ויפנך ל"ל הלא לך כניחוס המיעוט

פירוש ע"מ

ועל קינינו ארץ זי ארץ דעם בארץ ציון פון היינט
 ארץ ב"י אייבני: (ח) ואתה מגדל עדר און דו מורעם
 פון דך ספארעך'ס מייניגט ער דו וזו גיזינג פון דוד
 עופל בת ציון דך שטארקער מורעם פון דער שטאמ
 ציון דיר זאג אויך עדיך פאהק דס צו דיר וועט קומען
 דס היקנידיגע און דס גימיטע פאלק נבאה תמשלה
 נראשנה און עס וועט קומן דס ערשטע גיוועלמונג
 דהיינו ספלקה לבת ירושלים דס קיניגרייך וועט קומען

גוי חזק: ומלך ה'.

עזאל לא ישלנו עוד הפעם" נהה כי ה' ימלך
 עליהם ומלכותו תהיה כהה ליון כי יש ישבה שכותו מהטעם היום
 מד עולם ולא סוז עוד פס': (ח) ואתה מגדל עדר. על ט"י
 ליון ופס' שבה הפגול אכסו שיספסו כל כעבי ישראל
 על ליון ו"ל"א אהה ליון ככה א"ך פועל קבולת הפועל והגדה:
 עתה סתוה לעדת ירושלים ל"ל שזו תשאל גם על עתה הפעמים
 למש תתקנני לביסם זכיס לבקש עזר ממלכי הפעם"ם
 אחר לשון נ"ל וכלשר כן תעס' הלא הוא ימזר לך: כי החזיקך.

פִּי־לִדְהָ: יְחֹלֵי וְגַחֵי בְּתִצִּיּוֹן פִּי־לִדְהָ
כִּי עֲתָה תִצְאֵי מִקְרִיָה וּשְׁכַנְתְּ בַשָּׂדֶה
וּבָאת עַד־בָּבֶל שֵׁם־תִּנְצְלֵי שֵׁם־יִגְאֲלֶךָ:
יְהוֹה מִכָּפָּ אֵיבֹךְ: " וְעֲתָה נֹאסְפוּ
עֲלֶיךָ גוֹיִם רַבִּים הַאֹמְרִים תַּחֲנֵף

והחו

קס"ב ד"ק

ה"א מ"א מקריה (פ"א) (ה)

מחר"ל קרא

המלך אין כך אם יוצרך אבד. בהמרה. אם אין לך מלך יוצק שיצטרך אתה הולך על שלטון האומות לעשרה בשביל כך החיזוק היל כיולדה: (י) וגחוי. כמו הנהגה ברשות הרבים: תצאי מקריה. מקריה ירושלים: (יא) האומרים תחנף. שהם

(יא) האומרים תחנף. עתה תחזיב ליון בהטחתי

רד"ק

הלא מלכך ויוצרך האל יתברך ויאק על פי שיפתור פניו האל יתברך עתה מלך ערין הוא מלכך ויוצרך הוא יגלה עתה מארצך עד יגאלך שנתות ככל ויבא זמן שישראל כל ישראל הנפוצים והנחמים באפסי ארצן ועל זה שאל ומה נאספו וגו': (י) חולי וגחוי. חולי כענין חיל כיולדה וגחוי ענין האנחה כי הוא מנין אהה נחו. ככספן שחמו ענין היצאה והאנחה הוא היצאה הנשימה אבד אם יש לך לחול ולכאב מפני ענך יש לך לחול ולחיה כי בהנתיחה עתה תצאי מקריה ביורושלים זיון שנקראת קרית חנה קרת דוד אם פי' ככל קרית וקרית שבארץ ישראל וגם כל זה זכרו הנחמים ואל תחשבו שאבדה תקותן: ושכנת בשדה. כדרך החכמים שמוציאים אותם מעיריהם ומניחים אותם בשדה עד שיאספו כלם ואחר כך יורזיבם כלם בשביל לארץ תנחלים: ובאת עד בבל. כי שם מקום הגלות לאותה שיהגלה נבוכדנצר כלך ככל: שם תנצלי. מכאור הוא: ילול ועתה. זה אמר כנגד קולך נליחך ליתך הבישח ואמר כי עתה מוכרמים תהיו בנתחה זו ואם היה לארץ זמן כמו הדבר אשר אתו: האומרים תחנף. יחשבו כלכם עתה תחנף ציון

מצודת ציון

מכר וסוכה: החיזוק. ענין אהבה: חיל. מלמה ורמת: (י) חולי. מצוון תחלה: וגחוי. ענין נהמה כי בלפתם היל סוללה הממסס וכזה משני כי אהה גוחי מנסן (כ"ב) סוכה סוף הממסס והולאה וקרבס אול אל לבן ניהיה שמונכר כדל"ל: כפי מרין הממסס תנצלי. ענין ריקות כמו ויסלול גני יבדלל את עדים (שמות ל"ג): מכפף. מול: (יא) תחנף. תחמייד כמו ולל ממחיס אס

משלי חכמים

(י) חוהי וגחוי בת ציון וגו' וקאת עד ככל שם תנצלי וגו'. למשל אינער אינ פלאקד קרבנך גיווארן: ענין אהה גירושען דאקספורים האקנין זין גיוואקס זין קראקניס אינ וייל עד האם צו פיל געפישן אינ זיון מאנען קאנען גיווארן. זין רפיאה וועט זיין עד זאל צעהן קעגן קאר גים. עסן וועט דער קאנען צוריק גיווארן ווערן וועט עד ווייפער קענען עסן. דער קראנאך האם אויף גיטהרם עסן וויא דר דאקספורים האקנין אים גיאפסן. עד אינ אקער גים פאג שוואקער גיווארן. אינ גיין זיין גיווארען אויף דר דאקספורים גים זין האקנין אויף אים גיאפסן עד זאל גים עסן. ווייער א גאנער פריינד האם צו אים גיאפסן דר דארקסט גים גיין זיין אויף דעם דאקסאר וייל דאס אינ זיין האקנין דר זאלקס גים עסן פאקן פאג. אונ וייל דך הונגעקס אונ דר זאלקס שוואקער זען הונגער דאס אינ א סיקן און זיין פאנען ווערש ויונגער אונ דר פקעקעס אפעשט צום עסן. וואריום ווער עס האם איין שוואכין פאנען הונגעקס אים גים. דאס

רש"י

והרובים מלכו מלרים ומלכי אכור לעזר: (י) חולי. לשון חלהה כמו (כאן) כי החיזוק היל והלכות טפל על יולדת: גחוי. כרעי ושחי על גחוי וכן בלשון משנה כותל הנהגה לרבות הרבים: תצאי מקריה. מירושלים ללכת בגולה: ושכנת בשדה. הוה טענתך הרושה כשדה:

אבן עזרא

כחלו און לך מושע ויועץ וכעבור זה החיזוק מיל כיולדה הלא הסם מלכך ויועץ החומר לך אל תעשך כי אס חולי וגוחי מלסון כי חלה וגם ילדה כי אס עתה תלחי והלכת בגלות ובאת עד בבל שם תנצלי עס יגאלך מלכך ויועץ הוא הסם: (י) חולי. כעבור שזכור היל כיולדה אמר חולי וגוחי מלחי הולד כמו כי אהה גוחי מנסן: במקריה. היל ירושלים וכל הקריות סביבותיה והעסם היישוב: ושכנת בשדה. כלפתך בגולה: ובאת עד בבל. גלות נבוכדנצר עס אנאלך: (יא) ועתה. דעת מפרשים רבים כי זה לעתיד בימי המשיח והעד וזהה בית אלק אפיתה ור' משה הכהן אמר כי ידבר על בית שני והמושל הוא זרובבל ועסע קומי והזוי כמו מי אהה הר כנדול כי זרובבל היה מבני שיהיה להם עתה בזמנם: גוים רבים. והו נגו וכגון וגמים רבים

מצודת דוד

אשכ אמו אויך היל ודחת כדלדה מעדה כע"ס"ס האעמד לבוא ענין וכעבור וס תפסך עוד ממלכי עש"ס"ס כללו און ככה בירי להללך: (י) חולי וגחוי. ל"ל כן הכל ויכוי ועורו ואלה עדם ליון מלחי חלה והלכתי כיולדה כי עתה בונן קרוב אהה זמן העיר ללכת גולה: ושכנת בשדה. כדרך הגוים: ואל יביסוך בעלון וסכוא אל בעל: שם הנצלי וגו'. ככלל התקדוקי מכל סביבות ולל ויסיל לך מלכי עש"ס"ס וכדלל יגאלך ס' גו' כי עתה חכא מלמס ככל חלא חשפי ועבלי פיר ומלחי עש"ס"ס: (יא) ועתה. ל"ל כן

פירוש ע"מ

דס עס ה"ט דיה אן גיטקען איין צימקעניש אזוי ווי איין גיוויענערין אונ דו ונכקט דיר דרום הילך פון מצרים אונ פון אשור: (י) חולי גחוי בת ציון ביוזקה צימקער אונ ביינ דיה איין אוף ביינ בויה דו פנקסיה פון ציון אזוי ווי איין גיוויענערין כי עתה תצאי מקריה דען היינט פלאקד באלד וועקטמו ארום גיין פון דר שקטמ צו גיין אין גלות וצפנת בשהה אונ דאס ארמ נוס דר האקט דארטין גירועט וועט זיין צו אקערט אזו ווי איין פעלד וקאת עד ככל שם תנצלי שם יגאלך ה' ספף אייבך אונ דו וועקט קומען ביו בבל דארטין וועקטמו ניצול ווערן אונ דארטן וועט דך גאט אום לייזין פון דר האקט פון ביינע פיינט: (יא) ועתה נאספי עלך גוים רבים אונ היינט פלומר אין דר צייט פון דער גאולה וענען איין גיאמקלט גיווארין אויף

וְתַחַו בְּצִיּוֹן עֵינֵינוּ: יְהוָה לֹא יִדְעוּ
מַחְשְׁבוֹת יְהוָה וְלֹא הִבִּינוּ עֲצָתוֹ כִּי
קִבְּצָם כַּעֲמֹד גְּרִנָּה: יְיָ קוֹמֵי וְדוֹשִׁי
בְּתַחַו צִיּוֹן כִּי קִרְנְךָ אֲשִׁים בְּרִזְלָ
וּפְרַסְתִּיךָ אֲשִׁים נְחוּשָׁה וְהִדְקוֹת עַמִּים
רַבִּים וְהִחַרְמְתִי לַיהוָה בְּצַעַם וְחִילָם

סניאין דאמרון אימתי
 תיחוב וְתַחַו בְּמַפְלַת
 ציון עינא: יב ואינון
 לא ידעין וְיָדָא וְלֹא
 מספּפלין בְּמַלְכֵיה אַרְי
 קרי בינון בַּעֲמִידָא
 לאידרא: יג קומי וְקַמְלִי
 בְּנִשְׁמָא דְצִיּוֹן אַרְי עֲמָא
 די ביה אַשׁוּי תְּקִיפִין
 בְּבְרִזְלָא וּשְׂאֲרֵיהוֹן
 חֲסִינֵין בְּנִשְׁמָא וְתַקְשִׁינֵין
 עַמְמִין סניאין וְהַגְּבִינֵין
 קדם

ת"א כי קבצם כעמוד גרנה: יג קומי ודושי בריזל ופרסתיך אשים נחושה והדקות עמים רבים והחרמתי ליהוה בצעם וחילם

רשיני

ויפקד עליה עונה: ותחוו בציון עינינו. ותראינה מה עינינו מה שקוינו לראות מה: (יב) כי קבצם כעמוד גרנה. וסופו לקבלם אל עמק יהושפט וסביבות ירושלים למלחמה כמו שמקלנין עמור כדי לזרועם סף חף הם טבילים ציון: (יג) והחרמתי ליהוה בצעם. מה טכנסו

חנפים ורשעים לפיכך החינה עינינו במפלת ציון: (יב) כי קבצם כעמוד גרנה. אשור שהגלה את ישראל שלש גלויות והיה למד לבוא עליה והיא לא ידע שהקדוש ברוך הוא חשב עליו ששכיב קבוצו עם כעמוד הנקבץ בגורן דרשין עם כמו שרשין העמוד והעמוד: (יג) כי קרנך אשים ברזל. לגנח ברם האמות: לרעתם נאספו ויאמרו הקב"ה לנכסת ישראל קומי ודושי בת

אבן עזרא

יכניה וכתוב עליו ומושל על כסאיו: לחף. כמו הארץ ההפכה לא תוכל לסבול: (יב) והמה. כל מלאנו זמתי המלחמה מתי יהיה כי חרף זה כתוב על כל כוח לעמוד ומה הנעים מה לה': (יג) קומי. קרנך אשים ברזל. דרך מלך כי העמים כעמור גרנן: בצעם. כמו זלע והטעם

ההחייב ובעונותיה תחריב כמו שחרבה מקדם: והחוו בציון עינינו. ותראינה עינינו בציון מה שקוינו וכן ובאבוי ראהה עיני. ותחוככו ותחוח: (יג) והמה לא ידעו מחשבות השם. לפה העיר דחמם לבא על ירושלים כי הם חושבים ללגלג שלהל התחרבה עלו עליה ולא הבינו עצהו לפה העירם לבא עליה כי תוא יתי' העירם כמ"ש בנבואת יחזקאל והעליתוך גירבתי צפון והכינאותיך אל הרי ישראל: כי קבצם כעמוד גרנה. כמו שמקבץ אדם עמור. השרה אל הגורן לרשעים שם יקבץ האל ודושי. כי קרנך אשים ברזל. לגנח אותם ולהפילים: ומרסתיך אשים ברזל לשימם כעפר לרוש: והחרמתי. כמ"ש בנבואת זכריה ואסף חיל כל

מצודה דוד

כאשר יאספו עליך עמ"ס רבים ויהוה נוג ומגין ועמ"ס רבים אשר לאסוף האוברים. אשר יאמרו עמה תחייב הלך לנקות צעונם ועינינו תחלטה ללון מה שקוינו: (יב) והמה. לכל המה לא ידעו מעשנות ה' בעמור מה עתה נבלם להחלף ונלכ על ציון כי לרעתם קבלם כמו שמקלנין עמור כמחולל אל גורן דרשין כמו ולרוש: (יג) קומי ודושי. לפי שחייבם לעמוד אמר לכו הטהל עמור ור"ל הנה עמה כסולם תקבלו וכמו עמוד וכוונת דברם עם כי נחלם כחך כדחוקך נגולה הם לחזק לומר וזכרתי קרנך ברזל לגנח דברם וזמתי פרכסתיך אשים ברזל לגנח אותם: והדיקות.

מזורה ציון

הלך (נמדכ ל"ה): ותחוו. כמו תהוו והוא ענין רבים והפחלת כמו וחסה חסו: (ח): (יב) כעמור. כי יקבץ הגורם ככנסים כמו וחסו מעמר (החליט קכ"ט): גרנה. הוא המקום שמתכנסים שם הכרמים: (יג) ודושי. מלשון דושה ופרסותיך. הם ענין מעמלים הכמוות כמו פרכסות סופו (והקלל כ"ו) וזמתי כחך כמלך: וחושיה. חושבת: והדיקות. ענין שחייב כמו דושיק להקדים (ש"כ כ"ב): והחרמתי. ענין הקדם כמו כל המס עושלל (נמדכ ל"ח): בצעם. המדה עשרים כמו זלע כסף (סופים ט"ו): וחילם. הוא ענין עושר כמו ושללו חילי (והקלל

פירוש ע"מ

הייגמ וועמ די שְׁמָאָם צִיּוֹן גִּישׁוּלְדִיגְמ ווערען פון וועגן אירי זינד אונ קאמ וועמ גִּידִיעִנְקִין אוף אירע זינד צו בְּצַלְרִין איר אוף זיי וימתי בְּצִיּוֹן צִיעִי אונ עָם וועלן זעהן אין צִיּוֹן אַנְוְעִרֵע אונגן דָם וואס מיר האבין גִּירְלוֹסְט צו זעהן אין איר: (יב) וְהִפָּה לֹא יִדְעוּ מַחְשְׁבוֹת ה' אונ זיי ווייסיין אַבְעֵר גִּיָר גִּיָם נְאֻמָם מַחְשְׁבוֹת ה' אונ פאר שְׁמִיעֵן גִּיָם גִּיָר אַבְעֵר פִּי בְּגָם כְּעִמֹר יִרְדֵּנָה דָאָם עַל הָאָמִי זיי אַיִן גִּיָמְאֻמְלֵת און ווא קען נאָעקֵלְט אַיִן דִּר גִּיאַבִּין אַיִן שִׁיעֵר אַרְיִין ווא דִּיעֵשִׁין: (יג) דִּיעֵן דִּיעֵנְקֵם מֵאֵל וועמ נאָמֵן אַנְגִּין צו דִּר בְּקִבְּת יִשְׂרָאֵל קוּמִי דְרוּשִׁי בַת צִיּוֹן שְׁמִיעִי אוף אונ איה מאכין שְׁטאַרְק און וויי אַיִזִין אונ דִּיעֵע קְלָאִין וועמ איה קאָן ווי קאָפּער וְתַקִּיחָת שְׁמִים רַבִּים אונ דוא דָם נאָמֵן דִּר גִּבְיָא פון וועגן דִּר יִשְׂרָאֵל וְתַבְרַמְתִּי לֵה' בְּגָם אונ איה וועל דִּיעֵנְקֵם מֵאֵל מאכין חָרָם אונ הקדש צוא נאָם זִיעֵר נְעֵלְט וואס וויי האבין אַיִן גִּיָמְאֻמְלֵת פון גִּילְהָ וְחִילָם גִּיאַרְן אַנְגִּין וועלן גִּיָזֵק הַעֲדִין דָם ווי הקב"ה אויפֿלייזן פון גִּלְת אֲנִי וְעָם ווי צִירִיק בְּרַעְנִין קוּמִי אַרְיִן וְיִשְׂרָאֵל:

משלי חכמים

נעלביעם איה גִּיָוִיעִין בִּי דִר יִדְעִין ווי דער פּוֹקֵם זאָמֵן נאָל וְשָׁבַע וְשָׁלַן וְשָׁנָה אֵל אֱלֹהִים אַחֲרָיִם. דִר יִדְעִין קֵאָבִין אִין אֲבִין יִשְׂרָאֵל גִּיעֵסִין בְּיִשְׂרָאֵל אונ גִּיעֵן זאָם אִין פִּעֵם גִּיעֵרִין האבין זייא גִּיעֵרִים עֲבָדֵיה וְהָה. נאָה זאָמֵן דער פּוֹקֵם שְׁמִיעֵן עֲבִית קְשִׁית מֵחֹשֶׁת אֲחֵת עֲשָׂה. דִר יִדְעִין גִּיעֵן פִּעֵם אונ קָרָב גִּיעֵרִין אונ גִּיעֵן בְּרַעְנֵם גִּיעֵרִין מִים עֵסֵם האבין זיי פִּיעֵרֵלְוֹת דָם נאָם וואס הם ווי בְּשִׁאֲפִין. הַקְּבִיחָתֵם גִּיעֵרִין וַעַם דִר גִּיעֵשׂוֹת פון דִר יִדְעִין גִּיעֵן קָרָאָן גִּיעֵרִין דָם אִין גִּאר וְיִיל זיי האבין גִּיעֵאָם צו פִּיל פִּיעֵרֵעֵנְקֵן. דִרְעֵרֵת הָאָם עַל אֲחֵן ווי גורֵן גִּיעֵן זייא אַלְטִין לִיִּדְעִין צִרוֹת אונ אַלְטִין זִיִן אִין גִּלְת אִין זֵאָדֵן כָּלֵל דִרְעֵן וְיִלְעֵן זייא פִּעֵן הַשְׁבָּה צוא הקב"ה אונ גִּיעֵרִין אֲנִי שְׁמִיעֵן וְעֵלְטִין גִּיָזֵק הַעֲדִין דָם ווי הקב"ה אויפֿלייזן פון גִּלְת אֲנִי וְעָם ווי צִירִיק בְּרַעְנִין קוּמִי אַרְיִן וְיִשְׂרָאֵל:

דִרְעֵש זייא פִּי קִרְנְךָ אֲשִׁים בְּרִזְלָ דִיעֵן דִר הַעֲנַנְעֵר וועל וועל איה קאָן ווי קאָפּער וְתַקִּיחָת שְׁמִים רַבִּים אונ דוא דָם נאָמֵן דִּר גִּבְיָא פון וועגן דִר יִשְׂרָאֵל וְתַבְרַמְתִּי לֵה' בְּגָם אונ איה וועל דִּיעֵנְקֵם מֵאֵל מאכין חָרָם אונ הקדש צוא נאָם זִיעֵר נְעֵלְט וואס וויי האבין אַיִן גִּיָמְאֻמְלֵת פון גִּילְהָ וְחִילָם גִּיאַרְן אַנְגִּין וועלן גִּיָזֵק הַעֲדִין דָם ווי הקב"ה אויפֿלייזן פון גִּלְת אֲנִי וְעָם ווי צִירִיק בְּרַעְנִין קוּמִי אַרְיִן וְיִשְׂרָאֵל:

לְאֶרְזֹן בְּלִי-הָאָרֶץ: י עֵתָה תִתְגַּדְדִי בְּתִגְדֹד מִצֹּדַר שָׁם עָלֵינוּ בִּישְׁבֹט יָפוּ עַד-הִלָּחִי אֶת שִׁפְטֵי יִשְׂרָאֵל: ה וְאֵתָה בֵּית-לָחֶם אֶפְרָתָה צָעִיר לְהָיוֹת בְּאֵלֶיךָ יְהוּדָה מִמָּד לִי יֵצֵא לְהָיוֹת

רש"י

סודר"י קרא

ופרסותיך אשים נחושה. לפי שהרוק בהם עמים רבים: (יד) עתה התגודדי בת גודר. לאשור הוא אומר עתה התגודדי בגודים כדי לצוד את ישראל במצור: ה (א) ואתה ביה לחם אפרתה. היא בית לחם יהודה. ספך

מגילה והמם: וחילם. וכספיון: (יד) עתה התגודדי בת גודר. עתה כעת גורתם הרעה על השון כי כבר תתגודדי בת גודר בת כפדים הקלי גדודין כי עתה הוא אשר תללחי בגדוד אשר שם מזור עלינו: בשבט יבו על הלחי. מי גרם לה להלחם את אשר ישהל מלעבים על כנפיהם

בכפסיתא וכן ישעיה הוא אומר (ישעי' ט) גוי נתתי למכים: ה (א) ואתה ביה לחם אפרתה. שאל דוד משם שאל' בן עבדך ישי בית הלחמי (ש"ל י"ז) ובית לחם קרויה אפרת שאלמה בדרך אפרת היא בית לחם (בראשית מ"ח): צעיר להיות באלפי יהודה. ראווי היית להיות צעיר במשמיות יהודה מפני פסולת רוח המואכיה עבך: בספך לוי יצא. משה בן דוד וכח"ל חזן מלסו הכונים

אבן עזרא

רד"ק

חיל הגומם ויחיה בוח לישראל יקצרו יהיה קדש לח': (יד) עתה התגודדי בת גודר. עתה בוסן ההוא התגודדי שיבא עריך בגדודים לפי' תגודדו בת גודר ר"ל עזרת דבורים: הצור שם עלינו. גוד ובגוד שם מצור עלינו על כל גודדיו ותחילתו: בשבט יבו על הלחי את שופט ישראל. כמו שאמר ויצא חצי העיר בגולת וגו' ואז יבו השופטים והגדולים אשר בישראל עד שיבו אותם בשבט על הלחי דרך בויין: (ה) ואתה ביה לחם אפרתה. אמר אפרתה לתודיע איוות ביה לחם וכן ואקברה שם בדרך אסתר היא בית לחם ואמר בית לחם אשר ליהודה נראה כי בית לחם אחר היה ואמר כנגד בית לחם אמתה בית לחם צעיר להיות באלפי יהודה אף על פי שהיה צעיר באלפי יהודה בספך לוי יצא שופט להיות מושל בישראל וזהו הספך המשיח ופי' להיות לתוהך נמנה בערי אלפי יהודה צעיר אותה כנגדם ואנפיה ספך יצא לי המשיח כי מרע רוד שהיה בבית לחם יהיה וזהו שאמר וכוצאחיו בקדם מימי עולם כי מוצאות המשיח במוטו יאמר כי בקדם מוכן רב היה מבית לחם וזהו דוד כי ישן רב בין בן ורבין סלך המשיח. וזהו אל שהוא סיפך קדם מימי עולם יש עליהם השבחה כי הוא אל משל בישראל אבל הם משולו בו ומה שאמר כי מי וזהו אומרים כי בקדם מימי עולם היו כוצאחיו כלומר כי אז יצא והאל קדמון בלי ראשיתו כ"ש כי מולדם עד עולם אתה אל ר"ל מפרם עולם כמ"ש בפרם הרים יורדו וכן מושלם נסמתי במרם

כמו הונם כי הוא כפל המלה: (יד) עתה התגודדי בת גודר. דרך לחות והעפם קרלה הגדוד ששם המזור על ירושלם והיו בחרם מכים שופט ישראל והכונן בעיני כי שופט ישראל הוא המשיח או נורובל על כן אחריו ואתה בית לחם אפרתה והכתוב דבר כפי מהשבת' כדרך יחלקו כנדי להם וכהב על כלק ויהלם בישראל כעבור שאמר חולי אוכל להלח' בו והוא לא נלחם רק כפי מהשבתו דבר הכתוב כדרך שאמר חולי אוכל להלחם בו וככה הנאשים רדשו אחריהם על הירדן ועדיין המרגלים כדיומו:

ה (ה) ואתה. מחר השני שמות אפרת היא בית לחם כמו ולא עשו עם בית ירושלם גענום ועטם צעיר שהיא קטנה: בספך. כל זה כעבור דוד שהוא ראש המלוכה על כן ומואלותיו מקדם על דוד והנה ידבר עם

היה מימי קדם אלא אל זהו שרף כי האל קדם ימי עולם היה

והאל קדמון בלי ראשיתו כ"ש כי מולדם עד עולם אתה אל ר"ל מפרם עולם כמ"ש בפרם הרים יורדו וכן מושלם נסמתי במרם

פירוש ע"ט

התגודדי בת גודר היינו קדם די גודרה רעה איז גיקוקון

אויף אויגן ישראל פון וועגן אויגעזעע זינד זאמערל

דיר איין פיר חילוה דו קנסיה פון די פשדים וום

ביי דיר זעגן פיר חילוה דען היינט וועט בגליקן

דס חיל פצור שם עלינו וום הט גיטאן איין בלענערונג

אויף אויגן בשבט יבו על הלחי את שופט ישראל ווארום די

ישראל שגאגן היט איין ריט אויף דעם קין פאק

זיענער אייגענעם שופט אונ דס וועט גורם זיין אז

מצודת ציון

כ"ו: (יד) התגודדי. ענין משיח הסבל כמו לא תתגודדי (דברים י"ד): גודר. ענין משה וכן פסח גודר (דברים ו'): מצור. כן יקרה הקפה גייכות סיבת העיר ללכדה: בשבט. כדרכי: הלחי. כן קרה המקום שאלו העין:

ה (ה) צעיר. קין ונכסה: באלפי. ענין פירה כמו הל כמסמו

לאמר יין למכור לחי יבצע נחפסם (ויקרא ג):

ה (ה) ואתה בית לחם אפרתה. בית לחם שניסורם נקחם חפסם חפסם כשנולדו המוכר ביהובע: צעיר להיות וגו'. כ"ג אתה משפסם בית דוד הכל מניח להם מימי בית הלחמי מהלחי היה שפסיה הלעיר והכונה ככל שרי יסודם ויהו לפי שפסם מוחם כחאשים:

פירוש ע"ט

התגודדי בת גודר היינו קדם די גודרה רעה איז גיקוקון

אויף אויגן ישראל פון וועגן אויגעזעע זינד זאמערל

דיר איין פיר חילוה דו קנסיה פון די פשדים וום

ביי דיר זעגן פיר חילוה דען היינט וועט בגליקן

דס חיל פצור שם עלינו וום הט גיטאן איין בלענערונג

אויף אויגן בשבט יבו על הלחי את שופט ישראל ווארום די

ישראל שגאגן היט איין ריט אויף דעם קין פאק

זיענער אייגענעם שופט אונ דס וועט גורם זיין אז

היה מימי קדם אלא אל זהו שרף כי האל קדם ימי עולם היה

והאל קדמון בלי ראשיתו כ"ש כי מולדם עד עולם אתה אל ר"ל מפרם עולם כמ"ש בפרם הרים יורדו וכן מושלם נסמתי במרם

כמו הונם כי הוא כפל המלה: (יד) עתה התגודדי בת גודר. דרך לחות והעפם קרלה הגדוד ששם המזור על ירושלם והיו בחרם מכים שופט ישראל והכונן בעיני כי שופט ישראל הוא המשיח או נורובל על כן אחריו ואתה בית לחם אפרתה והכתוב דבר כפי מהשבת' כדרך יחלקו כנדי להם וכהב על כלק ויהלם בישראל כעבור שאמר חולי אוכל להלח' בו והוא לא נלחם רק כפי מהשבתו דבר הכתוב כדרך שאמר חולי אוכל להלחם בו וככה הנאשים רדשו אחריהם על הירדן ועדיין המרגלים כדיומו:

ה (ה) ואתה. מחר השני שמות אפרת היא בית לחם כמו ולא עשו עם בית ירושלם גענום ועטם צעיר שהיא קטנה: בספך. כל זה כעבור דוד שהוא ראש המלוכה על כן ומואלותיו מקדם על דוד והנה ידבר עם

היה מימי קדם אלא אל זהו שרף כי האל קדם ימי עולם היה והאל קדמון בלי ראשיתו כ"ש כי מולדם עד עולם אתה אל ר"ל מפרם עולם כמ"ש בפרם הרים יורדו וכן מושלם נסמתי במרם

מוֹשֶׁה בְּיִשְׂרָאֵל וּמוֹצֵאתוֹ מִקֶּדֶם מִיּוֹם עוֹלָם: כִּי לָכֵן יִהְיֶה עַד־עַתָּה וְיִלְדָה יִלְדָה וְיִתֵּר אֲחֵיו יֵשׁוּבוּן עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: וְעַמֵּד וְרַעָה בְּעֵינֵי יְהוָה בְּגֵאוֹן שֵׁם יְהוָה אֱלֹהָיו וַיֵּשְׁבוּ בְּיַעַרְתָּה יִגְדַל

מִיּוֹם קִדְמֵי יַפּוֹק מִשְׁתָּהָא לְבִדְהֵי עֲבִיד שׁוֹמְרֵן עַל יִשְׂרָאֵל דִּי שְׁמִיהּ אֱמִיר מִלְּקַדְשֵׁינָן מִיּוֹמֵי עֲלִמָּא: בִּבְבֹן וְהַסְסִרִין קָעֲבֹן לְיִדְהָא לְמִיָּד וְשִׂאֵר אֲחֵיהוֹן וְהַסְסִיבֹן עֲלֵיהוֹן בְּגֵי יִשְׂרָאֵל: ג וְיָקוּם וַיֵּשְׁבֵם בְּהַקְרָף מִן קֶדֶם וַיִּבְרְכוּהוּ שְׂמָא דְבֵי אֱלֹהֵיהּ וַיְתוּבוּן

ת"א לכן יהם י ופא משה ויהם

קסן בלא אסף

עד

מַהְרֵי קָרָא

יצא משה ישראל: ומוצאתיו מקדם מימי עולם. והוא יתרה ויצא ובא כמו שהיה מוציא ומביא בקדם. כמו שאומר אהרן היות המוציא והמביא. מימי קדם עולם. הוא שמו של משה וקדם מימי עולם וכן הוא אומר שלש עשרה יום שבו עד עת יולדה לדה. הקדוש ברוך הוא ומסרם ביד האבות בחסותם וישגו צרות כמו האשה כשהיא יולדת שצויה אחרים אתה עד שילדה הילד. כמו כן יצר להם לישראל עד שיבוא יום הגאולה: ויתר אחיו ישבונו על בני ישראל. שאר יודרה ישבונו פן הגלות עם בני ישראל: (ג) ובעמד ורעה בעיני ה'. ולא כענין שהיה רועים בהבטחת האבות אלא כענין ידעו בעיני ה'. בגאון ה' וישבו כי עתה עוד לשתי ממלכות: (ג) ורעה. ופרנס את ישראל: וישבו.

רש"י (תהלים ק"ח): ומוצאתיהו בקדם. לפני שמש יוון שמו (כס ע"ג): (ב) לכן יהנם עד עת יודרה ילדה. יהנם ביד אויביהם עד בא העת אשר הלה יולדה ליון את בניה ליון אשר ההויקה עתה חיל כולדה ועכשו היא קרויה יולדה ורבותיהו אמרו מכלן (יומא י') אין בן דוד בא עד שתפסו המלכות הרעשה ט' חדישם על כל העולם כולו אך לפי שטעו זה הטעם שפרשתי: ויתר אחיו. של מלך יהודה כלומר שאר עם בני ישראל: וישבונו על בני ישראל. ויתכבדו עם שאר הגוים ויהיו לממלכה אחת ולא יתלו עתה מן הגלות: כי עתה יגדל. מלכס: עד אפסי

אבן עזרא

צית להם לפרק. כי מנינו בניך הראשונים ובה מושע לישראל: (ב) לבנה. יתן השם לישראל שיעמדו יורה כשת יולדה עד שיתחבר זה המושל וקרויני עם בני ישראל. ויפת אמר כי יתנם הממזיק והטעם יתנה כדרך על כן לא נתחייב: (ג) ועמד ורעה. יהיה רועה ישראל בעוון השם ויבטו

בעדן לידתה למימד ושאר אביו: ויתכבדו עליהו בני ישראל (ג) ועמד ורעה. אחר הצרה יתחבר השלך המשיח וירעה את ישראל בשם ה'. בכשפם עשת יולדה ילדה: חתם בעונו ובאונן שוראה להם ויראו כענו כל אפסי ארץ וירעה את ישראל בהשקם ובבטחה אשר תחת בגנו ואיש תחת תאנה ואין מתירד כמו שאמר למילה זה שאמר וישבו שישיבו

רד"ק

עולם כמ"ש עד לא עשה ארץ וחצות ייתן כן ואת בית להם אפתי וגו': (ט) לכן יהנם. בעת השיגה יתן הארץ את ישראל בצרה ויבואו עד עת יולדה להם כלל יתהום צוירם כצויר יולדה סרוב צרם כמו שאמר כבואת דניאל ויהא עת צרה אשר לא נתיח' כהיה נני עד הנה התיא ויתר אחיו ישבונו על בני ישראל. ויתר אחיו הם שבט יהודה ובנימין שנתורה כשגלו ' השבטים וכוני אחיו על המשיח: על. כמו גם הם עשרת השבטים ואלה יושבונו על אדמתם וי' בכך והספורו ויראו דרשו בזה ואמרו אין בן יד בא עד שתפשיש המלכות בעולם

מצודת ציון

בלוף (לקטן ז'): (ג) ורעה. ל"ל יבוי: בגאון. פנין כומומו:

מושל בישראל: ומוצאתיהו בקדם. הוא יפיש אמרו שאין הסווס לומר שמתן המשיח בעמא וילד צית להם חלל מולאחיו מניח להם כוח משיח קדמונים מניי עולם מניי דוד המלך לשי המשפחה א"כ מקור ממלכת המשיח הוא מניח להם ולא הוא בעלמא: לכן יהנם. הואיל והגדלמי המשפחה הביא חוסף מוד לגדלם כי הסווס: הוא הוא מן המשיח הוא יכלה את המון גוים שחבר למעלה קומו וזומו וגו' ו"ש יתסם עד עת וגו' ור"ל הוא יתסם בלרה גדולה עד שסיבו כמו בעת אשר היולדה כובדת ללדת מליכה מלך: ויתר אחיו. ל"ל השבטים מסגנון גוים עמקו וכני שמו הם יושבונו על בית ישראל להיות כנענים להם: (ג) ועמד ורעה. מלך המשיח סוף יהיה אותם בעוון ה' ל"ל כל בעולם יהו כי מה יספס אמת: בגאון. כדמומוס שם ה' אלהיו והוא ככל מנין כמ"ש: וישבו.

פרוש ע"מ

אין גיוויגערין בוי דענקט מאל וועלן די ישראל ויין איבער גענעטפערט אין די הענט פון וייערע פיינט אונ נאך דעם וועט משיח קומען ויתר אחיו ישבונו על בני ישראל אונ די איבריגע ברידן פון דעם קלף יהודה פרומר דיא איבריגע לייט פון שקט יהודה וועלן ויך אים קערין אונ סחבר ויין מיט די איבריגע שקטים די בני ישראל אונ וועלן ויין אין מלכות: (ג) ויפסד ורעה בגויה' אונ דר מלך הקשיח וועט אויף שמיין אונ וועט פאקען און שפיוין די ישראל אויף האטם שטארקייט פון גאון: גאון אונ מיט דעם גרויסקייט פון דעם קאקען און גאון ויין פון דעם וישבו אונ די ישראל וועלן ווען אונ גיקערט פון דעם גלות כי עתה יגדל עד אפסי ארץ דען היינט אין

דו קומסט ארויס פון איין פסול דהיינו פון רות המואביה אונ פון דעקסט וועגן ספק די יצא להיות בישראל בישראל וועט פון דיר ארויס גיין צוא מיר דר מלך הקשיח צוא ויין אין גיוועלטיגער פון די ישראל ומוצאתיהו בקדם מימי עולם אונ ויין אויס גאונג פלומר דר גאון פון דעם מלך המשיח איז גיואנט גיוארן פון פריער פון די קעג פון דר וועלט פלומר נאך איידער די וועלט איז פשאנן גיוארן: (ב) לכן יהנם עד עת יולדה לדה כרום וועט גאט איבער ענטפערין די ישראל בוי אין דר צייט ווס די גיוויגערין וועט קאפין גיוואונען אייערע יך דער דם איז די שקמט ציון ווס די היינט אין גיוויגערין ווייל עם קאט זי היינט אן גיניקען צייערניש אונ ווייעניש אוי ווי

עַד־אֶפְרַיִם אָרֶץ: ד וְהָיָה זֶה שְׁלוֹם
אֲשׁוּר כִּי־יָבֹא בְּאַרְצֵנוּ וְכִי יִדְרֹךְ
בְּאַרְמְנוֹתֵינוּ וְהִקְמֵנוּ עָלָיו שְׁבַע־הָ
רָעִים וְשָׂמְנָה נְסִיכֵי אָדָם: ה וְרָעוּ אֶת־
אָרֶץ אֲשׁוּר בְּחָרֵב וְאֶת־אָרֶץ נְמֹרֹד
בְּפַתְחֶיהָ וְהִצִּיל מֵאֲשׁוּר כִּי־יָבֹא

מכנינו ג'והיון ארי קען
 יסני שטיה עד קיפי
 ארעא: ד ויהי סבבן
 שלטא קנא אהרעאה
 ארי יעור בארעא וארי
 ידרוך בברנהא וסמני
 עלנא שבעא סבבין
 ותמניא ברבני אנשא:
 ה וירעון ית ארעא
 דאהור בחרבא ונת
 ארעא נמורד בתקופ
 כרפא וישונוקנא

רש"י ת"א י"ג ט"ו סוכה זכ

מרה"י קרא
 יגדל עד אפסי ארץ. אני אמרתי לכן נתנם ה' עד עת יולדת
 ילדה שהוא זמן רחוק אבל אם ישובו בהשבעה עתה יגדל כח
 ה' לנאלם: (ד) והיה זה שלום. תמיד. כלומר ברבר זה יהיה
 שלום לנו מאשור. אשור כי יבוא בארצנו. פתרון אשור
 שהיה נהוג לבא תמיד ולדרוך בארמנותינו: והקמנו עליו
 שבעה רועים ושמונה נסיכי אדם. צנינים. והכותנו פירשו
 אותם במכתב סוכה ט"ה: (ה) ורעו את ארץ אשור בחרב:
 ברזל (הלויס ז'): ואת ארץ נמורד. היא כנל:
 רד"ק

ארץ. והבואם מנהה הלו כמסוס ונכרס: (ד) והיה
 זה שלום. נמורד וקבע בלן הפחק עוד ולא ידמו לשאר
 התשועות שהיו לרות אחריהן: אשור כי יבא. הרי כי
 משמע כל' אם. אם יבא בחרצנו כלשאר כל עתה: והקמנו
 עליו שבעה רועים ושמונה. שבעה ושמנה רבנותיו
 פירוש שמונתם במכתב סוכה וליצי יודע מהיכן למדו:
 (ה) ורעו את ארץ אשור. ויתרוללו כמו תרועס בשפט
 אבן עזרא

מצודת ציון
 אחר משפט הרשעים וכו' יוספא נסבית: (ד) והיה זה שלום אשור
 כי יבא. הח' הפחד שאנא מפחדיו' ב'והיה זה שלום מאשור ש'בא בארצנו
 וכי ידרוך בארמנותינו. זה יהיה שלום לנו מכל פחד שאנא
 עוד עד ג'ולם ופי' זה שלום על המשיח כי הוא יהיה סבת השלום
 כמו שאמר ודבר שלום לגוים אפי' זה שלום יהיה שלא יבא
 עוד אויב בארצנו כמו שתאו רגול לבא היום: והקמנו עליו
 פ' על האויב אם יבא כוונ' הואו כמו שבא ביהו' סלך אשור
 אם יבא או נקים עליו שבעה רועים ושמונה נסיכי אדם כלומר
 שיעמדו נגד האויב ויחזרו והרועים והנסיכים יהיו שרי המלך
 תמשיח שהיו רועי ישראל במצותו ונסיכים סמונים עליהם וסבת
 שונות כי הרועים הם הנסיכים וי"ת תכני ולנא שבעה מלכין
 לפיש עליו כמו עם רל עם מלך המשיח וכן ועליו מסה מנשה ור"ל אמרו מאן
 ומשאלח לכיבני אברתם ויתקב ובישה כמשאלו נסכי אדם שבונו
 אליהו ומשיח: (ה) רעו. אלח הרועים ירעו את ארץ אשור בחריב ופי' ורעו
 ושברו כמו ורעו לדלותיו וירעו קרדי: ואת
 ארץ נמורד. היא בכל כמו שכתוב והיה ראשית סמלכתו בכל
 וזכר אשור וככל לפי שמו החריבו את ארץ ישראל והם יתריבו:

לכטא: (ד) והיה זה שלום. לא יפחד אנוס מאשור
 אם יבא בחרצנו ועוד הקמנו עליו והטעם אם רל
 אשור לבוא בחרצנו יקומו שרי זה המושל רעים: שבעה.
 גס שמנה כדרך תן חלק לשבעה וגם לשמונה והטעם
 כפול נסיכים ורעו והנה אינם חמשה עשר:
 (ה) ורעו. דרך משל כי ימלכו עליכם בחמקה: וארץ
 נמורד. היא כנל: בפתחיה. על החרב כמו והמה
 שאמר שבעה שמונה כמו הן חלק לשבעה וגם לשמונה
 שונות כי הרועים הם הנסיכים וי"ת תכני ולנא שבעה מלכין
 לפיש עליו כמו עם רל עם מלך המשיח וכן ועליו מסה מנשה ור"ל אמרו מאן
 ומשאלח לכיבני אברתם ויתקב ובישה כמשאלו נסכי אדם שבונו
 אליהו ומשיח: (ה) רעו. אלח הרועים ירעו את ארץ אשור בחריב ופי' ורעו
 ושברו כמו ורעו לדלותיו וירעו קרדי: ואת
 ארץ נמורד. היא בכל כמו שכתוב והיה ראשית סמלכתו בכל
 וזכר אשור וככל לפי שמו החריבו את ארץ ישראל והם יתריבו:

מצודת ציון
 אפסי. קרוב כי בקלות האלן היה אסם ולכס: (ה) וירדוך.
 מנלון דלית סיכון: ובארמנותינו. מנלון למנון ויכול: נסיכי.
 ענין כרס: אדם. כ"ל מנני יתכלל הקדושים אלס: (ה) ורעו.
 כ"ל מנהיגים אלס כעס להמונים הדרך: נסיכי אדם. כ"ל אלס
 יתנו בחריב אלס הכרס: על כהנעס: ארץ נמורד. היא כנל
 בפתחיה. על יתניוס כרסים כשתי כשתי העיר: והציל
 לקומו יקרים
 (ד) ותקמנו עליו שבעה רועים וכו'. אנו סיד האבין אויף
 גישפאלין ויבין פאסיקער. ויבין צדיקים. ויבין
 צדיקים. ואנש דער ילקום דאס איז אדם ש'ת מתישלת דוד
 אברהם ויבין משה. פירענש דער ילקום אנו גויה איז יצחק.
 ענפערס דער ילקום. יצחק איז גינאנגין צום סיד פון גיהנם.
 ער זאל גיט ליבן קינד די יצחק אריין גיין אלס גיהנם. איז
 דאך א גשאי די גנרא. ואנש דאך אברהם שפייס ביי די סיד
 פון גיהנם ער זאל גיט אריין לאזן נעמלתה אין גיהנם פיר עוס כ"ז
 פליש וועט קומן שפייס אברהם גנפין גיהנם אנו סיד דער צייט
 וואס פליש וועט קומן וועט שוין אברהם יצחק געבין פון
 גיהנם. פון גירון איז וייל ווען פליש וועט קומן וועט גיין אויף
 לעצמע צייט וואס הקב"ה וועט פלישן די גאנצע וועלט. האם
 יצחק מריא אויף אברהם וועט שפייס בייא די סיד פון גיהנם אנו
 וועט גיט אריין לאזן די מילכה. אין גיהנם פאקער וועט ער די
 ווען אריין פאקער און אריין פאקער. וועט ער אריין לאזן אין גיהנם
 ווען אריין פאקער און אריין פאקער. וועט ער אריין לאזן אין גיהנם

יסרכל יסנו צאלס כהקטן וסמין: כי עתה. כ"ל כוונ' הזה יגדל
 שני להתקדם עד קלות הארץ: (ד) והיה זה שלום. סוכסו שמו
 יהיה סבת השלום טף האויב כי יבא בחרצנו וגו' לא יהיה נגדה השלום
 כי לא יבא למלחמה כמו לשעבר כי כהנעס יבוא: והקמנו עליו.
 אנוס משמו בחרצנו ונקום עליו לגויס עתמת יהוי: שבעה רועים.
 מושלים על כעס: (ה) רעו. כס יתנו אלס חרץ אשור בחריב. כ"ל
 כע"ס כנמורד ופי' אלחם ממלכתו ככל וגו' (כנלשפי י')
 פירוש גוים
 אין דער צייט פון דר גאלה וועט דר מלך המשיח
 גרום ווערין ביי די עקין פון דר ערד: (ד) והיה זה
 שלום אנו דר שלום ווס וועט דענקט קאל יצין וועט
 גיין אויף רעקמער שלום אשור כי יבא בארצנו אנו ווען
 אשור וועט דענקט מאר קומען אין אונזער לאנד
 אזו ווי ער קומט היינט דרוך בארמנותינו אנו ווען ער
 וועט: רעמן אין אונזערע פאלאצין ותקמנו עליו שבעה
 רועים וועלן מיר אויף שפעליון ויף איהם יבוען
 פאקטיקער בלומר מנהיגים אנו אבס חרצין פון
 מענעשן: (ה) ורעו את ארץ אשור בחריב אנו ווי וועלן
 צו ברעבן דס לאנד פון אשור מיט דר שווערד אנו
 קנעדע פון שפעאל אויף גיט אריין לאזן אין גיהנם וי"ת גיט
 גיהנם אנו נאר יודין וועט ער גיט אריין לאזן אין גיהנם

בארצנו וכי ידרוך בגבולנו: והיה
 שארית יעקב בקרב עמים רבים כמל
 מאת יהוה פרביבים עלי עשב אשר
 לא יקוה לאיש ולא יחל לבני אדם:
 והיה שארית יעקב בגוים בקרב
 עמים רבים פאריה בבתמות יער
 ככפר בעדריי צאן אשר אס-עבר

ה'א כט. (כחטט ט):

כא תור דלא יעור
 בארעא ולא ירוך
 בת חוקא: ו יהי
 שאר דבית יעקב כגו
 עממין סגיאין פלא
 קרם יי וברסיסי
 פלקושא די על עסבא
 די לא מורח פאגשא
 ולא סכמח לבד אגשא:
 ו יהי שאר דיעקב
 בעממין סגיאין
 פאריה בבתמות יער
 כהר פאריה ופאריה
 בעדרי צאן דאם ועברי

ורכס רש"י

בפתחיה. בעטרי מדינותיה: (ו) במל מאת ה'. מלך
 כל העולם ע"י אדם ולא יקשו בני אדם עליו. כך לא יקוה
 ישראל לפורת אים כ"א לה': (ז) וברסיה בבהמות יער.
 כך יהיה מלכס שלע כלל: ורמס ורמסיה. רמס היא
 דריסת הלרי כשהוא רעב ואוכלו במקומו. וטרף היא
 כשנשא חת הטרף למטותיו כשכל גזרותיו ולגזרותיו:
 ואין מציל מפיו כמו כן לא יצילו האומות מיד ישראל:

לאב עורא

פתוחות יש אומרים בפתחיה הדרך והנה ועלו מאסור:
 (1) והיה שארית יעקב. אותם שלא יכלו להתחברו
 עם בית הלחמים כי יהיה מקומם רחוק כי עודם נבולות:
 כמל מאת ה'. והעטם שיצטוו על הגס לבדו ולא על
 מלכי הגוים שהם בלתי כגו העל שאינם צריכים אדם
 רק ביד הגס או ללמד ישראל העמים לקרוא בגס ה' והיו
 בקרם כדרך שהיה כעל לישראל וכל גוי לא יקוה לאדם:
 (1) והיה. נבולותם לבוא בבית המקדש:

מהר"י קרא

הם ישברו את יושבי ארץ אשר בהרב וגם ישברו את ארץ
 נמרוד בפתחיה והם ערים המיושבות שבהם: (ו) והיה שארית
 יעקב בקרב עמים וגו' אשר לא יקוה לאיש. כמו מל הרבובים
 שאינם בידו אדם ואין לקוות וליתל שירו על ידם כמו כן
 ישראל שהם עתה תחת ידי האומות וקיימים לעזתם. כמאן
 ואיך יקו ויחלו לעזרה ה': (ז) כרית בבהמות יער. כאריה
 המושל בבהמות יער וכמפיר שבטל בעדרי צאן כמו כן
 התחן משמלתם על האבות: אשר אם עבר רמס. כאיתו
 כפיר שנובר במקום בבתות ורמס וטרף בדי גזרותיו

רד"ק

בפתחיה. בהרבותיה כמו והמה פתוחות שפירושו הרבות ר"ל
 כי בכלי מלחמתם וירגום ת"ו בפתחיה בהוקף כרכא: והציל
 המלך הכשיתי וצילנו בהרובו ארץ אשר ובל עם נסיכו ושירו
 שלא יצא עוד אויב מן הארץ והיא שוכא בארצנו ושירודך
 בגבולנו וכלת כי בפקום ש"ו השבוש כמו כי נתן לצבאך להם
 כמו שנתן: (ו) והיה שארית. אותם שישא-ארץ שרפו
 כמו שאמרו וצרותים כצורף הכסף וגו': בקרב עמים רבים
 שיאספו על ירושלם עם גיב ובעג והיו ישראל ביניהם כמל
 סאת ה' כי המל בא מאת ה' מן השמים והמקוה לו לא יקוה
 לאיש שיביאנו לו אלא לה' יקות כי הוא המפסיד והמבטיח
 לאיך המל והמפסד מן ישראל בישרתה יהיה לו יקו אלא לאל
 יתברך כי הוא המושיע ואין זולתו מושיע לו הם יהיו עם כמם
 ותרד ושיעונו להם כאשר ירד המל על האדמה ואמר אחר כך
 מותשא מן יהוה הם הולכים וסובו להם הולך וגדל: ויהיה
 כאריה בבהמות יער. האריה הוא נבורה בחיות הוער החוקים
 וירמסם ויטרף מהם כרצונו ואין מוציל הכפיר הוא הקטן כמין
 המרפא אבל יל כן בעדרי צאן וטרף מהם ואין מציל כן יהיו ישראל
 בקרב העמים והם הצובאים על ירושלם שישרמם

מצדת ציון

יעהו: בפתחיה. מלמון סמח: (ו) כרביבים. סוף המעל סמח
 כמו ויגמרו כרביבים (ויחיה נ'): יהל. מלי וסמל ומקום:
 (1) בבהמות יער. ר"ל בתי עמ וכן שם 'בכפ' (בכ"ל): בכפיר.

מאסור וגו'. ר"ל במה שצמוד מלך הבטיח בלשון נבויים מני
 יבדלל מה יעל את יסכאל מאסור אשר יבא בלשנו כי לפי סתים
 למה כליבים עמיהם לא יבואו למלחמה כ"א להלכות כעשה:
 (1) בקרב עמים רבים. סוף גו והמלכים שהם עמו: כמל מאת
 ה'. כמו בעמון וירמס הכל סתים מני נכד וכן בעמון כרביבים
 קן לא ייקו להם קם קם: ולא יחל וגו'. ככל עמון כרביבים:
 הכתובים ההם בלשון עמים היעל וכמפיר בעמלי סמח סוף ח' מ'

ה'. ר"ל אז לא יתנו בעמנים מלכיהם הלא יתנו בעמנים
 אלא כעמון להם לא יקוה לאדם שיהיה לפי סמח ביד אדם
 (1) והיה שארית יעקב. ר"ל לכן יגדל ים ויהיו בקרב העמים

פירוש ע"מ

הנה לאיש וואם ער ווערט נים גיהאפט צו קיין סאן
 אונ עס ווערט נים גיהאפט צו די מענטשן דס ווי
 זאלן דס געבין: (1) והיה שארית יעקב עמים אונ דאם
 איבער בלייבונג פון יעקב וועט זיין צווייטן פיהל
 היידין פאריה בבהמות יער און ווי איין לייב צווייטן די
 בקבות אונ היות פון דעם וואלד אונ און ווי איין
 ויגער לייב צווייטן די סטאדעס פון שאף אשר אם
 שפר ורמס וטרף זיין פציליוס ווען דר לייב פארט איבר
 אונ צו מרעט אונ ער פר צוקט אונ קיינער קען נים

דאם לאנד פון גמרוד דאם איי: בבל וועלן זיי צו
 בקרעין אין די מירין פון אירע לענדער והציל פאשר
 ער אונ דר קלף בקושים וועט אונ ושראפ מציל זיין
 פון אשור ווען ער וועט וועלן קוקן אין אונזער לאנד
 אונ ווען ער וועט וועלן מרעטין אין אונזער גבול:
 (1) והיה שארית יעקב בקרב עמים רבים אונ דאם איבער
 בלייבונג פון יעקב וועט זיין צווייטן פיל היידען
 כפי מאת ה' און ווי ארץ מויא וום קומט פון נאם אונ
 און ווי דר שפרייא רעדן זיט אונ גראו אשר לא

וְרַמְסוּ וְיִטְרְפוּ וְאִין מִצִּיל׃ ח תִּרְסוּ יְדֵיךָ עַל־
 צָרֶיךָ וְכָל־אֹיְבֶיךָ יִפְרְתוּ׃ ט וְהָיָה
 בַּיּוֹם־הַהוּא נֹאֵם־יְהוָה וְהִכְרַתִּי
 סוּסֶיךָ מִקֶּרְבֶּךָ וְהֵאבַדְתִּי מִרְכַּבְתֶּיךָ׃
 י וְהִכְרַתִּי עָרֵי אֶרֶץךָ וְהִרְסֹתִי כָל־
 מִבְצָרֶיךָ׃ יא וְהִכְרַתִּי כִשְׁפִים מִיַּדְךָ
 וּמַעֲוֹנָנִים לֹא יִהְיוּ־לָךְ׃ יב וְהִכְרַתִּי
 פְּסִילֶיךָ וּמִצְבוֹתֶיךָ מִקֶּרְבֶּךָ וְלֹא־
 תִּשְׁתַּחֲוֶה עוֹד לְמַעֲשֵׂה יְדֵיךָ׃

מהר"י קרא

(ט) והכרתי סוסך מקרבך. כל הכפשותיך אכרתי, וכן ישעיה
 הוא אומר חזו היודים מצרים לגדה ועל סוסים ירכבו וכפשוט
 על רכב כי רב ועל פרישים כי עצמו מאד: (י) והרסתי כל
 מבצריך. שבוחרים בס:

רבי"ק

והרגום כמו שכתוב בנבואת יחזקאל ובנבוא: וכרות: (ח) תרסם
 ירך. כמבאר היא: (ט) והי' והכרתי סוסך. כלומר שלא
 תצמצרך לסוסים ולמרכבות כי שלום יהיה לך לעולם אחר מלחמת
 גוג ומגוג וי'ת ואשצי מוסרם עמסביא מבניך ואוכידי'ת רתיכיתון:
 (י) והכרתי ערי ארצך. שהם מוקפות חומה ולא יצטרכו לחומה
 כי שלום יהיה להם ורבי אדם לא יתיה בהם ואמר והכרתי
 כלומר בטה שארבה אתכם והתן לכם שלום כאלו אני אכרות
 את חומת עריכם עד שלא יקראו ערים אלא פרוות וכן אמר
 פרוות השב ירושלם וגו' וכן פי' והרסתי כל מבצריך ועוד כי
 ישו'בת הארצות טובה לכריאתי הנרמ משיבת הערים המוקפת
 והכרבים וכן אברו רד"ל את מצויאן מעיר לכרך מפני שישו'בת כרבים
 הנה לכל האנשים המתגדבים לשבת בירושלם והפעם כי האור צר בכרבים
 קרוי עמביא מארץ ואמרו כל כריתון הקפיא: (יא) והכרתי כשפים מידך. כמו מרשעותך
 שלא יתיה בכל ארצך מבשפים ופעונים כמו שהם היום ומעם והכרתי
 זה הארצו את הינים ר' עקיבא אמר זה המחשב עונות ושעות ואמר היום יפה לצאת
 למחר יפה ליקח: (יג) והכרתי פסיליך.

רש"י

(ח) תרסם. גבורתם תרסה על הכל והלוויים השם וכרותם:
 (ט) והי'ה: והכרתי סוסך. לעשות מלחמה כי יאמר לורך:
 (י) והכרתי ערי ארצך. מוקפות החומה כי לולי פחד
 אויב טוב לאדם לגשת בפרוזת שהאור רחב והטעם שיהיה
 שלום כאלו ויאן לורך למזלרים: (יא) והכרתי כשפים. מ
 מעשה החולדות כי מן החולדות יבאו הכשפים ומעוננים
 ממסכלים עוננים לדעת העמיתות: (יג) והכרתי

אבן עזרא

ההכרבים וכן אברו רד"ל את מצויאן מעיר לכרך מפני שישו'בת כרבים
 הנה לכל האנשים המתגדבים לשבת בירושלם והפעם כי האור צר בכרבים
 קרוי עמביא מארץ ואמרו כל כריתון הקפיא: (יא) והכרתי כשפים מידך. כמו מרשעותך
 שלא יתיה בכל ארצך מבשפים ופעונים כמו שהם היום ומעם והכרתי
 זה הארצו את הינים ר' עקיבא אמר זה המחשב עונות ושעות ואמר היום יפה לצאת
 למחר יפה ליקח: (יג) והכרתי פסיליך.

מצודת דוד

מחש סכל דרך עליהם הוא כוונם וטורף ואין מי מליל עלמו מעדו
 כי הם יבנהו בצב"ם הסס ואין מי ועמוד נגדם: (ח) תרסו ירך.
 או תרסו ירך להתגבר על לורך ויכרתו מלס: (ט) יהכרתי סוסך.
 כל' לא יהיה נמשע צנזרותם כמות ומרכבות כל' צנזר מלס:
 (י) ערי ארצך. עיר המוקפת חומה נקראה כשם עיר לנד'ת
 מרים מוקפת חומה להשג' כס כי עוד לא יבא עירך מלחמה: והרסתי וגו' (יא) והכרתי
 כדמוקד השגמתי כל כך ממסוק מוד ככשפס' נדעם מה מעמיתות:

פירוש ע"מ
 וועט קומען איינער הילף: (ח) והכרתי ערי ארצך אונ
 איך וועל פאר שניידין די שטעט פון דיין לאנד
 והרסתי כל מבצריך אונ וועל צו פירין אלע דייער
 פעסטונגען דען דו וועסט נים דארפן יוצען אין
 פעסטונג צו שטארקן דך אין זיי אנטקעגען דיני
 פיינט ווארום קיין מלחמה וועט נים קומען אויף
 דיר: (יא) והכרתי כשפים מידך אונ איך וועל פ
 שניידן די כישוף מאקער פון צווישן דיר ומעוננים
 לא יתייך אונ כישוף מאקער וועלן נים זיין צו דיר:
 (יג) והכרתי פסיליך ויבציתיה מן הקרבך אונ איך וועל פ

לכי כחול: ורכס. ענין לריסה כרגל: (ח) תרסו. מגל דמועות:
 צריך. מלשון ל' ושי"ב: (י) והרסתי. ענין תליה וביזים:
 מבצריך. עמי המבצר: (יא) ומעוננים. ענין כשוף כמו ממון

הוא ענין מועת נקלסה מיר פרוו ונמה אמר הכס או לא הי'ת
 חס הוא כסל ענין צנע': (יא) והכרתי כשפים מידך
 (יג) והכרתי פסיליך. כי לא תכיל שאין אלמים מכלמדי: למעשה

יִנְתְּשֵׁתִי אֲשִׁירִיד מִקֶּרְבְּךָ וְהִשְׁמַדְתִּי עִירְךָ: יִדְעֵשִׁיתִי בְּאֵף וּבַחֲמָה נִקְּם אֶת־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא שָׁמְעוּ: וְשָׁמְעוּ זֶה אֶת־אֲשֶׁר־יְהוָה אָמַר קוֹם רִיב אֶת־הַהָרִים וְתִשְׁמַעְנָה הַגְּבֻעוֹת קוֹלְךָ: בִּשְׁמֵעוּ הָרִים אֶת־רִיב־יְהוָה וְהָאֲתָנִים מִסְדֵי אֶרֶץ פִּי רִיב לִיהוָה עִם־עַמּוֹ וְעַם־יִשְׂרָאֵל יִתּוֹכַח: יִעֲמִי מִה־עִשְׂתִּי

לְעַבְדֵי יְדֶךָ: יִדְעֵשִׁי שְׁתִּילִי עִמָּנִי מִבִּינְךָ וְאֲשִׁיצִי בְּעַלֵי דַבְּרֶךָ: יִדְעֵשִׁי עֲבִידֵי בְרַנּוֹ וּבְחִימָא נַת פּוֹרְעֵנוֹת דִּין מִן עַמָּנִי דְלֹא קִבְּלוּ אוֹלָפִן אוֹרְיָהּ: אֲשִׁמְעוּ כִּגְזֵן יַת דִּי אָמַר קוֹם דִּין עִם מוֹרְאֵי וְיִשְׁמַעֲן רַמְתָּא קִלְבָּהּ: בִּשְׁמֵעוּ מוֹרְאֵי יַת דִּינָא דִּי וְעִקְרָא מִסוּרֵי אֶרְעָא אֲרִי דִינָא קִרְם וְיִשְׁמַע עַמִּיה וְעַם יִשְׂרָאֵל עֲבִיד הוֹבַחְתָּ: ג עַמִּי מַה מִּקְבָּא אֲמַרִית לְמַעַבְדֵי לָךְ וְלֹא

ת"א שמעו הרים: ידעו לא יורה מבינים: מהר"י קרא

(יג) והשמדתי עריך, והישיטי בעלי דבכך וכן ומלאו פני תכל ערום (ישעיה י"ד) וכן ויהי ערך (שמואל ב' כ"ח):

(ג) מה עשיתי לך, תן לך להכיר מה עושה אבן עזרא

פסילך, עץ ולכן: (ג) ונתשתי, והשמדתי, הערום פסיו האשכים בהם שלא יזכרו, ורבי מריוס אמר כי עריך

ו (ה) שמעו, ידבר עם ישראל כדל השם וככה אמר לי קום ריב עם ישראל בהרים: (ג) שמעו, הטעם כמו האוינו כעבד היותם עומדים וככה כי היא שמעה: (ג) עמי, מה הרעותי לך; ומה הראיתך, הטעם מה דבר

(א) את ההרים, אלו הגדולים שבהם הם המלכים; והגבועות, אלו הפחות והסגולים: (ב) והאתנים מוסדי ארץ, אתם שמעו כי ריב לה עם עמו: יתוכח, לשון תוכחה: (ג) עמי מה

וא את ההרים, את האמות; הגבועות, האמות: (ג) תן לך להכיר מה עושה

ומסם והכרתו כמו שפי' למעלה כמו וכן מסם ונתשתי: (יג) ונתשתי, והשמדתי עריך, אויבך כמו ויהי ערך וכן ת"י ואשיצי בעלי דבכך, ויש לפרשו כמו שפירשנו והכרתו עיר ארצך: (יד) ועשיתי, אשר לא שמעו, ת"י דלא קבילו אוֹלָפִן אוֹרְיָהּ: (טו) שמעו, אבד הנביא כנגד ישראל שמעו מה שאמר לי האל ית' ומה שאמר קום ריב את ההרים כמו אל ההרים וכן והראת את הכתן כמו אל הכהן ר"ל הראת ריבך אליהם וכן אמר לגבועות שתשמענה קולך ומסם ההרים והגבועות על דרך האוינו השמים ותשמע הארץ שעני האוינו ארץ כי היא שמעה את כל הדבר ית' והריב הוא עם ישראל שיהובח עמהם האל יתברך על הסובות שעשה להם והם נבלו לו רעה ויהי ההרים יצחק ויעקב והאמות שהם שרה רבקה רחל וליא פה שנמלו הגבועות שהם החוקים אשר ביסוד העפר והם מוסדי ארץ וי"ת

מצודת ציון

ומנמס (דברים י"ח): (יג) ונתשתי, ענין עקרה כמו לנחש ולנתון (יבמי"ה): אשיריך, מלכות מלכה וכו' א"ל לנכד: עריך, שולחך כמו ויהי ערך (ש"ה כ"ח):

ו (ה) עמם, קום, ענין יזע: ריב, ענין ויכוח: את ההרים, אל הכהנים: (ג) והאתנים, ענין חוק כמו ליתן מוסדך (כמדלכ כ"ז): מוסדי, מלכות יסוד: ענין כבוד דברים: (ג) מה, המלה היתה ויורכעל הפלגת הכניו כמו מה דע מועד

האתנים מוסדי ארץ, הם הכהנים שסם כחוקים ומוסדי ההרן פירוש

שניידען דייעע ביריער אונ דייעע בשמאנדן פון צווישן דיר ולא השתתף עוד לנפשתיך אונ דו וועקט דיה גיט בוקין גאך צו די מעשים פון דייעע הינמ: (יג) תמשתי אשיריך הנהך אונ איה וועל אום בייסין דייעע לענדן בייקער פון צווישן דיר והשמדתי עריך אונ איה וועל פר מליגען דייעע פיינט: (יד) ועשיתי באף ובחמה יני אונ איה וועל קאן מיט צארין אונ מיט גרים צארין איין נקמה אין דיא היידען וואס קאבין גיט צו גידע'ם:

ו (א) ונאגם מיכה שפטי נא את אשר ה' אופר הערמ נון איר ישראל דם וואס נאגם נאגם צו מיר נביא

אבתא והגבועות אבתא כולוה שישמעו האבות שהם אבתא בגוים האל ית': (ג) שמעו הרים, והאתנים, הם ההרים או שמעו אבתא ית דינא דה' ויקראו יסודי ארעא: (ג) עמי מה

מצודת דוד

ידיך, הספילוס שהם מנמס ידו פה: (ג) ונתשתי, ר"ל עוד לא השתתפוס לנפשי: והשמדתי עריך, ואלו אבמיד לוי פה שולחך: (יד) ועשיתי יני, בקומה שבהם אשיריך נקם עם העמו"ס פה לא שמעו עמול לקום מוספתה סולח:

ו (ה) קום ריב את ההרים, אל הכהנים מהם הנהך עם ישראל אל הכהנים ר"ל הם קול התוכחה כפרסום דע ויכאמו הכהנים וסוף ענין גונאה וספלה: ותשמענה וני, כפל הדבר במ"ש: (ג) שמעו הרים, ר"ל ובה מלחם שמעו הרים פה ויכוח ס"ל: וכל הדבר במ"ש: ועם ישראל יתוכח, כפל הדבר במ"ש: (ג) עמי ע"ש

דען אזוי נאגם ער צו מיר קום ריב את ההרים שפויא אויף דוא נביא אונ קריג דיה מיט דיא פערנג דיא נענין די אבות ותשמענה תקבועה קילך אונ לאוין דיא בייך דם ויען די אמותו צו הערין דין קול: (ב) אונ אזוי נאג שמעו הרים איה ריב ה' הערמ איר פערנג כלומר איהר אבות הערמ נאמם קריג והאתנים מוסדי ארץ אונ דיא שמאקעק די גוונם פעקט פון דער ערך הערמ צוא נאמם קריג פי ריב לה עם עמי דען איין קריג איז צו נאמם מיט ניין פאלקוים ישראל ותכח אונ מיט די ישראל מוט ער זיך מתנבחם ניין: (יט) אונ אזוי נאגם ער עמי פה עשיתי לך מיין פאלק גיב דין הארץ

מיכה ו

לָךְ וּמָה הִלַּאתִיךָ עֲנֵה בִי: דְּבִי
 הֵעֵלְתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּמִבֵּית עֲבָדִים
 פְּדִיתִיךָ וְאַשְׁלַח לְפָנֶיךָ אֶת־מֹשֶׁה
 אֶהְרֵן וּמִרְיָם: ה' עָמִי זָכַרְנָא מִה־יַעֲיֵן
 בְּלֶלֶךְ מִלְּךָ מוֹאָב וּמִה־עֲנָה אֶתּוֹ בְּלָעַם

ת"א זכר נא. זכרות ה' סבדרין קה עמי' ה' זכר נא :

אדבר קצון מה קרך מלכא דמואב וקא אתיב יתיה בלעם בר בעור הלא בן

מהר"י קרא

עשיתי לך. עמי ישראל למה אין אתה זכר כמה שזכות שעשיתי לך: ומה הלאיתך. ומה הלאית אותך בעבודתי שהעבדתי בשביל שעשיתי לך. עתה אספר לך מה שעשיתי לך: (ז) כי העליתך מארץ מצרים וכבית עבדים מדינתך שהיית עבדים לפרעה והוא היה משעבד עמכם בפרך ובכבודות קשה ואני גאלתיך משם לחרות: ואשלח לפניך את משה אהרן ומרים. כהרגומו ושלותו קודם תלחא נביאין משה אהרן ומרים. משה לאלפא מצרית דינון. אהרן לכפרא על עמא ומרים לאוראה לנשיא: (ח) עמי זכר נא מה יען בלך מלך מואב. שיען עם שרי מואב ושלה מלאכים אל בלעם בן בעור ושכר עליך את בלעם בן בעור משכור ארע נדריים לקלך. ומה ענה אותו בלעם בן בעור שאמר לו הנה באיתי אליך עתה היכול אוכל דבר מאוסה הדיבר אשר ישמע אליהם כש: אהרן: אדבר: מן השמים עד הגלגל. שיען בלך ואמר לו אליהם של אלו שזאת ומה הוא ותושב את הונות מן השמים עד הגלגל ומיד

רד"ק

עשיתי לך. מה רעה עשיתי לך: ומה הלאיתך. הדיא בסגולת האלף בצירוי ופי' מה סגולה צוית לך שהלאה לעשותה: ענה בי. תעד בי אם עשיתי: (ז) כי העליתך. אבל עשיתי לך טובות שהעליתך בארץ מצרים שהיית שם בעבודת קשה: ומבית עבדים. מן ארץ מצרים כמו אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים ופי' בבית עבדים מסקום שהיית בו עבדים או פי' שהם היו עבדים ותאם הייתם עבדים לעבדים ובעמך סבני וחס היו ונאמר עבד עבדים יהיה לאחיו: ואשלח לפניך. לפני צאתך שלחת לך בעבדותך משרים ששברו לך את האולה להגות לך סדרון. והבשרים היו שלש נביאי' משה ואהרן ומרים וי"ת ושלוהית קודם תלחא נביאיא ותר: (ח) עמי זכר נא. ומה ענה אותו. אהרן שהזהרתיו שלא יקלל

עם ישראל על דבר פת בלעם כשיען להשמד הכל וטעם ומה ענה אותו שלא תחתי בלעם לקלסך ולזותיו והתנבא כי נתתי עליו רוחי בעבור כבודכם וזכות הוא וכל אשר ענה אותו שצדק התנבא ויהי וטעם אמר דבדכ בלעם והאזיל אתכם מידו וטעם מן השמים כי לא היה כי השמים שחטאו שם ישראל ובין הגלגל רוק מעט דרך ומעבר הדרך והאזיל הגלגל כי הוא תחלת ארץ ישראל והנה הטעם כאשר הייתם קרובים להכנס אל הארץ אז חטאתם חטאה גדולה שהייתם כולכם בני מות וחמלתי עליכם וכאתם אל הארץ ועזרתי

מצודת ציון

(הסלים ל"ב): הלאיתך. ענין יגיע כעו ואלאו מלכי' (שמות ז'): ענת ענין פדום כמו לאו תמסר (שם ל'): (ה) ענה. מלי פייסו ופסוסה:

היייתם עבדים צדיתי אותך וכפל בדכ כמ"ט: ואשלח. שלחתי כלאמר הלא פלמו היס לבלותך מן הסולם מ"י בלעם לקלל כעת

ע"ט

בְּלֶלֶךְ דְּרַ מִלְּךָ מוֹאָב אֹנֵן וּנֹס בְּלָעַם בֶּן בַּעוֹר הָאֵם אִיהֶם גִּיעַנְפָּעֶרְט דַּעַן אַזוֹ הָט בְּלָעַם גִּינְאָנְט (סָה) אֲנִיס לֹא וְנֹס ה' נֹס וְאֵל אִיהֶם צָאֲרָנְעֵן וְוַעַן נָאֵט צָאֲרָנְיֵט גִּיט דַּעַן אִיהֶם נָאֵט הָאֵב גִּיט גִּינְצָאֲרָנְיֵט אִין דִּי דָאִוְיַעַע מַעַג בְּרִי בְּלָעַם וְאֵל אִייהֶם גִּיט קַעֲנַעַן שְׁעֵלְמִין וְוָאֲרוֹם בְּלָעַם הָט גִּינְוָאוּקֵט דִּי רַעַע וְוָאֵם נָאֵט צָאֲרָנְיֵט אִין אִייהֶם פִּלְעֵנְט עַד דַּעֲנָקֵט כְּאֵל שְׁעֵלְמִין וְוַעֲמַקְעַן עַד הָט גִּינְוָאוּלֵט אֹנֵן עַם פִּלְעֵנְט סְקִידִים וְוַעֲרָרִין אֹנֵן אִיהֶם גִּיעַנְפָּעֶרְט מִיין גִּוָסֵם נֹס אִיהֶם אִייהֶם גִּינְאָנֵן מן השמים עד הגלגל פון שימיים נוס איר

עשיתי לך: ומה הלאיתך. בעבודתי: ענה בי. העד צי: צי: (ז) כי העליתך. אף על פי שעשיתי לך כל הטובה הזאת לא הלאיתך בעבודה גדולה ובקרבות גדולים: את משה אהרן ומרים. תרנום ונתן משה לאלפא מסורת דינו וזאתו לכפרא על עמא ומרים לחוראה לנשיא: (ח) ומה ענה אותו בלעם בן בעור. מה אזעוס לא זעם

מואב. שיען עם שרי מואב ושלה מלאכים אל בלעם בן בעור ושכר עליך את בלעם בן בעור משכור ארע נדריים לקלך. ומה ענה אותו בלעם בן בעור שאמר לו הנה באיתי אליך עתה היכול אוכל דבר מאוסה הדיבר אשר ישמע אליהם כש: אהרן: אדבר: מן השמים עד הגלגל. שיען בלך ואמר לו אליהם של אלו שזאת ומה הוא ותושב את הונות מן השמים עד הגלגל ומיד

אבן עזרא

בקשתי מחתך שתלחה לנשותי: ענה בי. העד צי: (ז) כי בר טובה רבה עשיתי לך אשר העליתך והוצאתך על ידי הים שחוכל לזכר עמו ולומר לו כל לרצוך שיוציעך דרכי וזה משה שדבר אל פרעה ואהרן שהתנבא על ישראל לפני בם משה ומרים שהתנבא לנשים בם התורה נתנה על יד משה ואהרן שהיה לו לפה ושניהם למדו המלות לנשים ומרים לנשים אשר דבר השם עמו פנים אל פנים כאשר ידבר איש אל רעהו סה אל פה ולא כחלום במראה ולא כחזיונות והוא טובה גדולה ואלפלה כי הדברים כדורים ולא לבנו ורד לתלמידו: (ה) עמי. הזכיר החסד שעשה השם עם ישראל על דבר פת בלעם כשיען להשמד הכל וטעם כי נתתי עליו רוחי בעבור כבודכם וזכות הוא וכל אשר ענה אותו שצדק התנבא ויהי וטעם אמר דבדכ בלעם והאזיל אתכם מידו וטעם מן השמים כי לא היה כי השמים שחטאו שם ישראל ובין הגלגל רוק מעט דרך ומעבר הדרך והאזיל הגלגל כי הוא תחלת ארץ ישראל והנה הטעם כאשר הייתם קרובים להכנס אל הארץ אז חטאתם חטאה גדולה שהייתם כולכם בני מות וחמלתי עליכם וכאתם אל הארץ ועזרתי

מצודת דוד

מה עשיתי לך. זכור עם מלא רוב טוב עשיתי לך: ומה הלאיתך. ומה הדכ היה ונעמתי בו להכניד הפול. ענה בי. סעד צי לומר ככה היה ונעמתי: (ז) כי העליתך. עתה יפסד מנו רוב טובה כשהיית עמי: וזכרתי עמי: ומבית עבדים. ממקום לפניך משהי'ם כגוים והם משה הכהן ומרים: (ס) מה יען וני'.

פירוש

הארץ צו פאר שמיין די טובות וואס איך האב דיר גיטאן ומה הלאיתך ענה בי אונ מים נוס האב איך דיר מיד גימאקט אין מיין דינקט ונא ערות אין מיר: (ד) כי העליתך מארץ מצרים ווארין איך האב דיר אוים גיצויגין פון לאנד מצרים אונ פון דעם הוז נוס איר זענט דא מיין גינען קעקט האב איך דיר ישראל אוים גילויגין וואשט לפניך וני אונ היב גישיקט פו דיר משה אונ אהרן אונ מרים זיי ואלין אייהם לערנן דינים אונ מצות: (ח) עמי זכר נא מה יען בלך מלך מואב מיין פלך קענען נון נוס ער ה' גיראטין אוף דיר

בְּיָדְךָ עוֹר מִן־הַשְּׂטִיִּים עַד־הַגְּלִגְלָה לְמַעַן
 דַּעַת צְדָקוֹת יְהוָה: וּבְמַה אֶקְדֶּם יְהוָה
 אֲבַפֶּה לְאֵלֹהֵי מְרוֹם הָאֲקָדָמָנוּ בְּעוֹלוֹת
 בַּעֲנָלִים בְּנֵי שָׁנָה: וְהִרְצָה יְהוָה
 בְּאַלְפֵי אֵילִים בְּרִבְבוֹת נַחֲלֵי־שִׁמּוֹן
 הָאֲתָן בְּכוֹרֵי פִשְׁעֵי פְרִי בְטָנֵי הַטָּמֵאת
 נַפְשֵׁי: הִ הַגִּיד לָךְ אֲדָם מַה־טָּוֵב וּמָה

ת'א נמה ת'ה'ס: פקדון שפר ח: מה טוב, חוכים מה מוסר טז:

מַה־רִי קָרָא

יִקְלָלוּ עִמָּהּ וְחוֹבֵל לֶהֱם. וְכַל זֹאת לֹא עָלְתָה לוֹ: לְמַעַן דַּעַת צְדָקוֹת ה' . לְמַעַן דַּבֵּר זֶה הָיָה לְכֶם לְכוֹזֵר כֹּל בְּדָקוֹת שַׁעֲשֹׂה בְמַנְפֵּה: עַד הַגְּלִגְלָה . מַה עָשָׂה לְכֶם הוֹאֵל יְיָ שְׁתַּעֲבִירְכֶם אֶת הַיָּרְדֵן בִּיבְשָׁה: לְמַעַן דַּעַת צְדָקוֹת הַשֵּׁם. הַכֹּל וְכוֹז מִפִּי הַקֶּבֶל' וּמִפִּי תוֹרַת מִשָּׁה לְמַעַן שְׁהַרַע צְדָקוֹת ה' שַׁעֲשֹׂה עִמָּךְ וְתַטִּיב מַעֲשֵׂיךָ . וְתִי־הוֹא גְבוּרֵן אֲתַעֲבִידֵא לְכֹחַ מַמְשִׁיר שִׁמּוֹן עַד בֵּית גְּלִגְלָא: (ו) כִּבְמֵה אֶקְדֶּם ה' . אִם יֵאֱמַר אַחַד מִכֶּם בְּאִיּוֹ מַנְחָה אֶקְדֶּם אֲתָ ה' שִׁירְצָה בָּהּ וּבִמַּה אֶבֶּה לוֹ: הֲאֲקַדְמֶנּוּ בַּעֲלוֹת וְנַעֲלִים. פִּי וְיִהְיֶה הַעוֹלוֹת עֲלֵיהֶם בְּנֵי שָׁנָה טוֹבִים וְנַבְחִיּוֹם: אֶבֶּה . שִׁרְשׁוּ כִפּוֹף הוּאֹם מִבְּנֵי נַעֲלֵ: (ו) הִירְצָה וְזַכֵּר הַנַּבְחִיּוֹם בְּסִין וְדַבֵּר לְאוֹרֵל גְּבוּרֵן עַד־שִׁמּוֹן רִירָה בְּכֹחַ הַמַּנְחָה וְהִיא מַחַ מִשָּׁה שְׁאֵמֵר בְּאַלְפֵי אֵילִים כְּרִבְבוֹת נַחֲלֵי שִׁמּוֹן רוּחַ עַל דַּרְךְ הַפְּלִגָּה כְּמוֹ נַחֲרֵן נַחֲלֵי רַבֵּן וְחַסְדָּה: אֲתָן כְּבוֹרֵי פִשְׁעֵי . אִם שָׂמָ לֹא רִירָה בְּמַנְחָתוֹבְהַחֲבוֹת אֵלֶּא כְּמוֹ שְׁחָבִים עָלֵי מִבְּנֵי וְהִיא כְּבוֹרֵי שְׁאֲתָנֹנוּ לִי כַּנְחָה עֲבֹרֵר פִּשְׁעֵי שׁוֹכְפֵרֵנִי לִי בְּהַעֲלוֹתִי אִיהוֹ לַפְּנֵי וּכְפֹל חַעֲנֵן כְּבִילוֹת שְׁלוֹת וְאַבֵּר פְּרִי בְטָנֵי חַטָּאת נַפְשֵׁי לְכוֹזֵר אֵם אֲתָן מַעֵי לְכוֹזֵר הָאֲחֹבֵוּ וְהַחֲבִיב שִׁבְנֵי: (ח) הַגִּיד לָךְ אֲדָם מַה־טָּוֵב וּמָה

אֲתַעֲבִידֵא לְכֹחַ מַמְשִׁיר שִׁמּוֹן עַד בֵּית גְּלִגְלָא פְרִיל לְמִידַע וּקְוָתֵא דְנִי: וּבְמַה אֶפְלַח קְדָם יְיָ אֲשַׁתְּעֵבֵד לְאֵלֹהֵא דְשִׁכְנָתָהּ בְּשִׁמְהָ מְרוֹמָא הָאֶפְרָח קְדָמוֹהִי בְּעֲלֹנוּ בְּגַלְגִּילִי: קְנִי שָׁנָה: וְהִירְצָה יְיָ בְּאַלְפֵי דְכוֹרֵן קְדָבְקָת גַּחֲלִין דְמַשַּׁח הַאֲפָן בּוֹזְרֵי הַלֶּף הוֹכִי חֲבוֹב מַעֵי חֶלֶף חֲטָאֵי נַפְשֵׁי: ח הַיְחִידָה לָךְ אֲנִישָׂא מַח מִב

רִשִׁי

ה' (במדבר כ"ג) שלא כעסתי כל אותן הימים: מן השמים . שחטאתם לי עס דעו לדקוהי שלא מנעתי עונתי ועזרתי מכס עד הבאתי אחסכ לגלגל וכבשתי לפניכם עס את הארץ: (ו) אבך . אהיה כסוף: (ז) נחלי שמן . למנחות: האהן בכבורי . קרבן לפשעי: (ח) הגיד . הקדוש נרוך הוא לך אבן עזרא

למען דעת לדקות ה': (ו) במה . ואם כל אחד מכס יאמר כמה אתרצה אל אלוהי שעשה עם אבותיו זה החסד והכו העטם כמה אקדם ומלת אכף מפעלי הכפל כדרך אשתחזה כמנהג: המביא מנחה לאדוניו: (ז) הירצה . אם אוכל להקריב לו פרים רבים כי רלונו באלמים רבים ושמן לקרבן רכבות נחלים או אם ארצה אתן לו בכבורי בעבור פשעי שיקללו לי והעטם שאקריבונו לפניו שאין לי כמה אתרצה כי אס כבהמות או כבני . פרי כעני כפול ובי"ת ברבבות ישרת בעבור שנים אחריו וככה הוא האתן בכבורי כפשעי פרי כעני בעבור חטאת נפשי כמו ויעבד ישראל באשה: (ח) הגיד . זאת היא תשובת הכניא ככה

מַצוֹת צִיִּין

הזמם: ומה ענה תר' . ומה כטיב לו כלעם מה אמוכם לא: עס ה' (במדבר כ"ג): מן השמים . ל"ל זכור סעודה שעבד לכם מן כשטיים עד כטיבתי אחסכ לגלגל והוא בקלה עבד הירדן כטיבתי עד כטיבתי אחסכ ל' האלן: למען דעת . לו כסעודת הולת עבד אקדם ה' . הוא מלמד הכניא כעס יעבדל לומר הנה בלחתי הכניא ועומכע לאליםי מרום ל"ל עמו כטיבתי מלחיה לו: האקדמוני: ארוח לפניו בעולות מן העגלים בני שנהם כהם היות טובים ונכריים וכלנו אלמני וכי לירדן הוואל חטאותיו וכו' מוטעם לו לו כהם: (ז) הירצה . וכי יעלה ה' בשנה אלפי אילים לקדמות וכבשנות נחלי שמן לעקם על שטמנות: וכי אפון לו כבורי לקרבן לו כי מלל פשעי וכי אפון פרי כעני מוסד כני על לי כער היתא נפשי וכלנו ישאלו אם כן מוסר הנמוס שפשעי לו: (ח) הגיד לך פירוש ע"מ

איר הם דארמין גזינדיניט פר מיר אונ פון דעקט נוענין האב איה דאך גיט פר מיטן מיין מוברה אונ מיין הילף פון אייה ביו איה האב אייה גיבראכט קיין גלגל אונ דארטון האב איה איין גינוקען פר אייה דם לאנד ארץ ישראל אונ דם האב איה אלץ גימאן לפענ בעת צדקות ה' פון נוענין איר זאלט וויסין די צדקות נום איה גאט טוא מיט אייה: (ח) זאגט דר נביא דו ישראל וועסט וועלן זאגן בפה אפנה ה' מיט נום זאל איה פעדערין אונ קיפן פר גאט אפן לאחי פיוס אונ מיט נואם זאל איה אונקער טענין ניין צו דאר

(ו) אקדם . אכיז לשני וכן לא יקדמה עין (ישעי' ל"ז): אבך . מל' קטיפה וככעסה: (ז) הירצה . מל' רלון: ברבבות . רכבה סוף שבת וכלומר עס כי ענדסה כשטיים לגעל סעוד מ'ה' לוי דיו מכס מלכס למען מדעו ליקוח ה' כשטובס לפנים מ'ה' דיו: (ח) במה אקדם ה' . וכמה אהיה כסוף ונכריים וכלנו אלמני וכי לירדן הוואל חטאותיו וכו' מוטעם לו לו כבורי לקרבן לו כי מלל פשעי וכי אפון פרי כעני מוסד כני על לי כער היתא נפשי וכלנו ישאלו אם כן מוסר הנמוס שפשעי לו: (ח) הגיד לך פירוש ע"מ

מיכה ו יהוה הורש ממך כי אסיעשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת עם אלהיך : ׀ קול יהוה לעיר יקרא ותושיה יראה שמך שמעו מטה ומי

טב ומה יי קבע סנה
אלהיו לקעבד דין
דקשום וקסרם
נסירות חקרא וכו
אניע להקא ברחקא
דאלהה : ׀ קל נבייא
די על גרמא סקל
ימלפיא דמלין לשקא
שמע סקא ושמא

ת"א משום משפט, פקדים מ"ג פ"ל : והלכנו לכת, פקידה שמר מן : יערה

סחר"י קרא

לך אדם מה טוב, הקב"ה הגיד לך דבר המושב לך מכל קרבת
שאתה מקריב, ובה ה' דרש מביך כי אם עשות משפט ואהבת
חסד והצנע לכת עם אלהיך, וכן הוא אומר ונתה ישראל את
ה' אלהיך שואל משפט כי אם ליראה את ה' אלהיך ללכת
בדרכי: (ט) קול ה' לעיר יקרא, התקב"ה מכריז על עיר
ירושל"י, קול על עיר ויגשש יתושיה יראה הקב"ה על הנביאים
שחם יראי שמו ותשבו שמו: שמעו כמה ומי יערה, הוא
הקורא שהשמעו לכמה פי יערה עליכם ומי מוזנן אותה לכם
כי אם הקב"ה שלא תגזלו כספו, והאופית הם כסה ועברי של

לשט: רשתי: והצנע לכת, תרנום ונתון
הוי ננוט למיהך גדלהתא דלאלהך, דבר אחר והצנע לכת,
לא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם אדם מניבים את
חבירו וכל לפיטיו ואמר לו מיני מהתרה לך עד שיבוא פלוני
ומוניו נבחהני לפטיהם, אבל הקדוש ברוך הוא אין חסך
אלא שיבוא אליו ביו לבין עמנו: (ט) קול ה' לעיר
יקרא, קל נבייא דה' על קרמא מכרוזין להס תשובה:
ותושיה יראה שמך, ותושיה קורא להס הנביא אשר
יראה את שמך אשר נתון לך להתבונן ולראות דרכיך ותושיה מוסב על מקרא של מעלה הימנו: שמעו מטה ומי

אבן עזרא

הניד לך אחה האדם האומר כמה אקדם ה' מה טוב בעיניו
שעטפה והוא אינו מבקש אילים ולא עיר רק עשות משפט
שלא תעשה על בעמיתך ולא תונו בדיבור עם כל בנות רך
תעשה חסד עמו בכל יבולתך והצנע לכת עם השם לבדו
שתלך בדרכיו בחס לכת התך קשי עורף: (ט) קול, בעבור
שהזכיר שתעשה משפט החל להוכיח ישראל על שאינם
עושים משפט כמדהוטעם לעיר שמוזן או לירושלם:
ותושיה, חסר א"ס כמו ורמי תפלה ויראה כלל זה השם
הקורא וכן הוא א"ס תושיה יראה ויעד השם הזכר ויפת
אמר כי ה"ל תחת יו"ד והטעם כי תושיה יגמלו ויראו השם
חזו הכל: שמעו מטה, שכיב השם ליישר את המשותים

מחבר כמו שפירא: הנביא הגה שמעו בזכות טוב: עשות
משפט, יאכל כל הפעול בשל אדם לחברו כבו נזקי סכין
ודברים אחרים כל העריות בכלל שנאמר את משפט העשו
וכתיב אחריו ערות אבך ורות אבך גוי: ואהבת חסד, הוא
במילות חסדים ויגשש יותר מן האוי לו: והצנע לכת עם
אלהיך, הוא יחוד האל ית' ואהבתו בכל לבבו ובכל נפשו ואמר
והצנע כי תרבר הוא סבור לכל שהוא דבר צניעות וית' הוא
צנוע להכלא ברחלתא דה', ודו"ל פי כי שעות משפט אל
הדינים אהבת חסד זו במילות חסדים והצנע לכת עם אלהיך זה
היצאת המט והכנסת כלה היר דברים ק"ו ובה דברים אחרים דרך
לעשותם בצנעה אמרה תורה והצנע לכת דברים שדרכן לעשותם
בצנעה על אחת כמה וכמה: (ט) קול ה' לעיר יקרא, קול ה'
הוא דבר הנביא ית' בשם ה' הוא מתנבא: לעיר, כמשמש
כלומר לבני תעיר קורא לתם לשוב בתשובה והעיר הוא ירושלה
או שמוזן, ית' לעיר כמו להעיר לומר להעיר אותם לתשובה

ותושיה יראה שמך, ראשי תיבות וכן ואני חפ"י ואני איש תפלת
אמר חסדו וכו' יראה תהיה לבנו את שמך תנבכר וכו' ראוי להכעב
למה יחשו ותוא תושיה אומר להם: שמעו כמה, כלומר כמה
מפורגות ואמר שמעו כמה קשה נזרו זה: ומי יערה.

מצודת ציון

אלפים: פרי ותישיח, הם הכנים: (ח) והצנע, מלשון לימנח
והסתר: (ט) ותושיח, ר"ל וליש מוסיב כמו ולני פקלה (הסגסל
ק"ט) והכלוי איש תפלת ומוסיב הוא ענין חממת הכוהנים והוא מל'
יש כי ישנה לפולם ולל תשוב ולחין כיתר כסדרים וכן ילמן לשרים
מוסיב (משלי כ'): יראה, מלשון כלים: יערה, ענין חממת

ותושיה יראה שמך, ראשי תיבות וכן ואני חפ"י ואני איש תפלת
אמר חסדו וכו' יראה תהיה לבנו את שמך תנבכר וכו' ראוי להכעב
למה יחשו ותוא תושיה אומר להם: שמעו כמה, כלומר כמה
מפורגות ואמר שמעו כמה קשה נזרו זה: ומי יערה.

מצודת דוד

אדם, כלל הנביא מביט אלם בן אדם כנס מלא הניד לך פי מה
טוב בעיניו ומזה הוא הדבר אשר הוא דורש ויחלל ענין: כי אם,
ר"ל אין שום דבר כ"ל למשום משפט ולאסוב את הלקה וללכת עם
פליקת דרכי מלווים כלמה לא נכנסים רכ ונחתיכי: (ט) קול
ה' לעיר יקרא, הנס קול ה' קורא להכיר כמיוחם הוא יושלים
אלים יקרא למוכר אנשים למשום: ותושיה יראה שמך, ר"ל
סקול הסוף בעי' איש מוסיב הכוהם את שמך ותכונן כך הוא

פירוש ע"מ

דען איין קעגמש ווען איינער איז אים קבייש אנג
דער נאך קומט ער אים איבער געמיין איז דר סדר
דס דר קעגמשל לאום יזה גימ איבער געמיין ביו ער
געמ אים איבער פר די קעגמשין ווס ער דמ אים
קבייש גינען פר ניי אבער גאט באגעגן דס גימ
גייערש גאט זאגט (והצנע לכת עם אלהיך) דו זאלקמ
דיך בהאלמיין צו גיין מיט מיר דיין גאט בלוקר די
זאלקמ תשובה מאן בסקהר: (ט) קול ה' לעיר יקרא
דס קול פון גאמס גביא שביים אום אונ רוקמ אום
אוף דר שקמא ירושלים דאס אירע ליים זאלען
תשובה מאן ותושיה יראה שקמ אונ דר גביא זאמ
זעהמ דיין גאמען בלוקר ער גימ זיין הארץ צו פר
שמיין אונ צוא זעהן זייער וועגען דר רוקמ אום די
תורה

איין גימ נוא ווס דען נאל איה קאן דס גאט
נאל איבך גיבעסן ווערן צו מיר אזו וועקמו ישראל
וועלן זאגן איבער דס איין גישים: (ח) תהיך אדם
פה מוב דען גאמ האמ דיי און אדם גימ ווס גומ
איז צו דיר צו קאן ומה ה' דרש ספק אונ וואס גאט
קארקמ אונ באגערמ פון דיר דהיינו ער באגערמ
פון דיר גימ ביין נאך זיי אס גישה שפשמ גייערש דו
זאלקמ קאן משפט אונ ליב האבין צו מאן גיחילות
בסדרים אונ זיי איין צנגע אונ בהאלמיין צו גיין אין
דעם דינקט פון דיין גאט אדער (והצנע לכת עם אלהיך)
דו זאלקמ דך פאהאלמיין צוא גיין מיט דיין גאט
בלוקר דו זאלקמ תשובה מאן בסקהר דען גאמס
סכה איז בעקער פון דר סכה פון איין בשר ודם

יעדה: י עוד האש בית רשע אצרות
רשע ואיפת רזון ועומה: י האזכה
במאזני רשע ובכיס מרמה:
י אשר עשיריה מלאו חמם וישביה
דבר-שקר ולשונם רמיה בפיהם:

ושאר עקב דארא :
 י עוד האית בית רשיעא
 אוצרו דרשע ומכילן
 דשקר פתח לום :
 יי הויבון פקינון דרשע
 ובכיס דבמיה פתקלין
 ב דבריו ידעמין :
 יי דע היראָה מלן
 אוצריהון חסופו ויהבא
 מפללין שקר ולישגהון

מהרי"ק קרא

כצ"ל

רשיי

יעדה . הטו אוןן ושמונו מעה הפורענות אשר תרדה
 אחסם שהנבואים מתחיים בכס . ושמונו מה הוא אשר ייעד
 אלותו הפורענות אס יוכלת בדיו לקיים מה שזוהר ויוקח
 לא כן תרגס : (והושיה יראה שמך . מכאן שכל מן
 שאומר בכל יום מקרא המתחיל ומסיים כמו שמתחיל
 ומסיים שמו התורה מלינו מניהנס) : י עוד האש בית רשע
 תמוה . וכן פירושו עוד לבון אורך ימים הוא . האש כמו
 חלף כלאו אש במקום יש וכן (בשמואל ב' י"ד) אס אש להימין
 האות שיעלה בלכבסם שיהקיים בית רשע לאורך ימים
 ואצרות רשע : ואיפת רוון ועומה . מדה קטנה שעשיריכם
 אכן עזרא

הקב"ה עימשלחם בישראל . וכן הוא אומר הוי אשור שבם אפי
 וכפה הוי בידם זמני : (י) עוד האיש בית רשע . האיש כמו
 הוי . כהגורמו האית בית רשיעא . כלומר הויכמד בית רשע
 שהוא מלא אצרות רשע נכסים שקנה ברשע ובזול ובחמס :
 (יא) האזכה במאזני רשע . האזכה בדיון בעוד שבית רשע ועול
 שקלים ובכיס שבו אבני מרמה אבן ואבן גדולה וקסמה :
 ומסיים שמו התורה מלינו מניהנס) : י עוד האש בית רשע
 תמוה . וכן פירושו עוד לבון אורך ימים הוא . האש כמו
 חלף כלאו אש במקום יש וכן (בשמואל ב' י"ד) אס אש להימין
 האות שיעלה בלכבסם שיהקיים בית רשע לאורך ימים
 ואצרות רשע : ואיפת רוון ועומה . מדה קטנה שעשיריכם
 אכן עזרא

ודעו וי עדה ולא יאחר ומטה לבין נקכה גס זכר וזמות
 רכות ככה : (י) עוד האש . הנכבד בעיר עודה מהיוק
 ברשעתו אחר שצמח קול הקריאה יש בכיתו רשע איפת
 אצרות רשע עומן שקבך ברשע ובאיפת רוון חסרה שהיא
 עומה לשם ולא יאחר בלבו אוננו ירא מלפני השם שיאמר
 בלבו האזכה במאזני רשע : (יב) אשר עשיריה . עיר
 הנזכרת לעיר יקרא :

ועמנו מי יעד זאת הגולה בירושלם : כי מי שיעדה ויכל להביא
 כמו שיעדה כי היכולת בידו היא יעדה הכנו לגור שהיא כמשל
 סוה שהיא סוה כמו הפסה הכנסת והושיה יש להכמה ורשעו
 ישו כענין יו יש אין כניולם השפל דבר עובד הוי היא לפיכך
 נקראה הושיה ששפחת ששפחה לילול . יעדה חזונה לבא
 כמו ואל לבנו ויעדה כן הויכד אשר יעד : (י) עוד האש .
 חסר וי"ד . ופירושו כמו הויש עוד כמו שתי האית בבית רשיעא
 וה"א האש פתחה כי היא לשאלה כמו האית אשר כמוני וירח
 וכן אברה המסרה ב' פתחין חר חסר וחד סלא . ולדעת המתרגם
 פירושו כן ראו הויש עוד בית רשע אצרות רשע ופי' עוד ענין
 אחר שקרא קול ה' כלומר ראו כי לא פנאל קול ה' הקרא והוא

השמו"ס כמו בביתוכן הנמצא בית ה' והדברים להם ויש לפרש
 לא שב מרשע מפני קול ה' הקרא : ואיפת רוון ועומה . איפת
 ריון המצוא בבית הרשע שהיא ועומת האל והרך כמו שאנו
 עמים להקטין אוהב ולהגדיל שקל : איפת רוון . ורין . שם
 המכיל קטן הוין . ו"ת
 ונבולן דבית מיתק לום : (יג) האזכה . כלומר כל אחד ואחד
 חיה לו להשיב אל לבו ולאמר האזכה במאזני ובכיס אבני
 מרמה : אבני מרמה . הם משקלות המכרס כמו שאמר בתורה לא
 ויבן גדולה וקסמה ברשע דבר ושקל
 בגדולה וכשומכור דבר ומכור בקסמה : יניס אשר עשיריה .
 עשירי העיר שזכר שזכרון או ירושלם : סלא חמס . מלא
 ביהם חמס : וישביה . אף שאינם עשירים דברו שקר שאין

השמו"ס כמו בביתוכן הנמצא בית ה' והדברים להם ויש לפרש
 לא שב מרשע מפני קול ה' הקרא : ואיפת רוון ועומה . איפת
 ריון המצוא בבית הרשע שהיא ועומת האל והרך כמו שאנו
 עמים להקטין אוהב ולהגדיל שקל : איפת רוון . ורין . שם
 המכיל קטן הוין . ו"ת
 ונבולן דבית מיתק לום : (יג) האזכה . כלומר כל אחד ואחד
 חיה לו להשיב אל לבו ולאמר האזכה במאזני ובכיס אבני
 מרמה : אבני מרמה . הם משקלות המכרס כמו שאמר בתורה לא
 ויבן גדולה וקסמה ברשע דבר ושקל
 בגדולה וכשומכור דבר ומכור בקסמה : יניס אשר עשיריה .
 עשירי העיר שזכר שזכרון או ירושלם : סלא חמס . מלא
 ביהם חמס : וישביה . אף שאינם עשירים דברו שקר שאין

מצודת דין

וקביעות כמו שס יעדה (ימיים מ"ו) : (י) האש . כמו היס וכן
 אס אש להמין (ש"כ י"ד) : בית רשע . כמו בבית : ואיפה . שם
 מדה : רוון . מלשון זונח וכחשים ומכר בדרך שילה על החסכון ;
 ועומה . מלשון ועס ועכס : (יא) האזכה . מלשון זונח : במאזני .
 קס המלמס : ובכיס . מתחת ועק ישימו ולא אבני המשקל :

הסוק להכות זונה לומר כיכני גודל הסוקעניות הסוק עליכס
 ומי הוא העייד זונה הלל ה' שהיכולת כיו . וכלומר כנס
 הכניל הוא הקורל הלמנו בעמלמנו והסוקעניות המועדת היל
 גדולה והוקס המלמד הוא בעל היכולת והיס א"כ מהכלו
 שמהל ומכור וישבו אל ה' : (י) עוד האש . קול לומר עליו
 ראו עוד האש יש כבית רשע אולכות הרשע סלסף גנול וטעק 16
 ואיפת רוון ועומה . ל"ל כמו חס ערין ככניו כחוסס
 (יג) האזכה . ל"ל חס הוי רלוי נסה לומר כנס סולל כיו חוסס
 אכני המרגה ל"ל ח' חולל להלכוד נמשכס אס ענין הוי ; סזור
 לשיכ מדכר רמיה כסיכס כי הלשון הוי המדכרת כמך חסס :

פרוש ע"מ
 הורה צו די ישראל אונ אווי נאנט ער צוא ויי שיעו
 פסה ופי יעדה העקמ איר וישאר דעם ששמעקין פון
 פורעניות ונאם די נביאים נאנין דס אופ אייה ויעמ
 קומען אונ העקמ אונ יעקמ ווער עס המ מתרה
 גיווען דעם ששמעקין אין אייה אויב ער המ יבולת
 צו מקניען ייען ויגעיי ריי : (י) עוד האיש בית רשע אצרות
 רשע ועמ די אצרות פון רשענות וום די רשע האמ
 איין גינאמילמס ואיפת ריון ועובה אונ די פאלמשע
 כאס ונאם איר נארט מיט איר די ארמקע לייט : (יב)

מצודת דין
 והקביעות כמו שס יעדה (ימיים מ"ו) : (י) האש . כמו היס וכן
 אס אש להמין (ש"כ י"ד) : בית רשע . כמו בבית : ואיפה . שם
 מדה : רוון . מלשון זונח וכחשים ומכר בדרך שילה על החסכון ;
 ועומה . מלשון ועס ועכס : (יא) האזכה . מלשון זונח : במאזני .
 קס המלמס : ובכיס . מתחת ועק ישימו ולא אבני המשקל :

מיכה ו

יג וְגַם אֲנִי הִחַלְתִּי הַפֹּתֶךָ הַשָּׁמַיִם עַל־
 הַשָּׁאוֹתֶיךָ: יד אֶתָּה תֹאכַל וְלֹא תִשְׁבַּע
 וַיִּשְׁחַךְ בְּקֶרְבְּךָ וְתִסַּג וְלֹא תִפְלִיט
 וְאֲשֶׁר תִּפְלִיט לַחֲרֹב אֶתָּן: טו אֶתָּה
 תִּזְרַע וְלֹא תִקְצֹר אֶתָּה תִדְרֹךְ־זֵית
 וְלֹא־תִסֹּךְ שֶׁמֶן וְתִירוֹשׁ וְלֹא תִשְׁתַּהוֹ
 יין: טז וַיִּשְׁתַּמְר חֲקוֹת עַמִּירֵי וְכָל מַעֲשֵׂה

נְקֻלִין בְּפִקְחֹהוּ: יג וְאֶף
 אָנָּה אֶהְיֶה עֲלֶיךָ כַּדָּע
 וּמִחָא אֶצְרִינְךָ עַל
 דְּחַסְתָּא: יד אַתָּה תִּיכּוֹר
 וְלֹא תִסְבַּע וַיְהִי לְךָ
 לְקַדְע בְּמַעַד וְיִדְבִיק
 וְלֹא תִשְׁנִיב וְדִי תִשְׁנִיב
 לְחֲרָבָא אֶמְסַר: טו אַתָּה
 תִּזְרַע וְלֹא תִקְצֹר אַתָּה
 תִּדְרֹךְ וַיְהִי וְלֹא תִשְׁתַּהוֹ
 מִשְׁכָּח וְתַעֲצֹר עֲנִיבִין וְלֹא
 תִשְׁתַּהוֹ מִיָּמָר: טז וְעַל דִּי
 נְטָרְהֵן וְיִיבֵת בֵּית
 עַמִּירֵי וְעִבְרֵהֶן עֹבְדֵי

רש"י סלא וא"ו קמץ ב"ק מהר"י קרא

(יג) וגם אני החלתי הפותח את השמים עליך שבווא להפיק ולהשם אותך על המאריך: השם. לשון שם: (יד) ותסג ולא תפליט, כשהערה להוציא הרע לא יחא פולט (יז) ותסג ולא תפליט (טו) וישתמר חקות עמירי. כל כך יבא לם

מרים בה העניינים ומצאין אותן לידרונן היא עומה בלשו של הקדוש ברוך הוא: (יג) החליתי הכותך. האכתי מכותך חקות ומלות ולחכות: השם. להסמוך על חסותך: (יד) וישחך בקרבך. המאלך שחאלך אכניס בו מלחך בתוך המעים: יירום כל חולי שתהיה חולה והלך לומר וישחך בקרבך כפרשת עקב כמדרש חמיר עני' ה' חלתיך זה ודף וינתן תרגם כן ויהי לך למרע ומחל כמניין והסג. את אויביכם המולוכים כנין וכמתיך כשני ולא שמעתי ותסג לחמות המעים ולא תפליט לא יהיה לך כח תרגם לשון הראשון. (טז) וישתמר חקות עמירי.

אבן עזרא

(יג) וגם. הטעם מדבר אל האדם הזכיר עוד האדם לכל אחד מעמירי העיר אם אתה עשית חמס והחלית לבב עשוקים גם אני החלתיך עת הכתיחך והשמתך: (יד) אתה. וישחך. טע דבר כמו וישחך תחולו והטעם הפך גלותך. ותסג. לאשך וחסד"כ"כ"י"תסג אל הדין ולא תלך את כל זה בעבור החמס שעשיתם איש לרעהו העשיר לעני: (טז) וישתמר. כל

ולשגם רביה בניהם. ולשגם בפיהם היא רביה ותוא תואר בפלם שביה עניה: (יג) וגם אני. כמו שאתה החלית חנניים ודעשוקים במרבותך כן אני החלתי אותך בזכות אותך מכת קשה: השם על המאריך. השמותך על המאריך. או פירוש ענין המיה כלומר אמיתת בני אדם ברוב הכתיב אותך על המאריך. השם מקור ו"ת ואף אנא איתת עילך מדע ומחא אצריךך על הדמית: (יז) אתה תאכל. סאכילך יהיה למאדה שלא תשבש ממנו: וישחך בקרבך. חכמתךך היתה בקרבך כלומר בארצך קודם שתגלה: וישחך. שם שרשי ישח בשלם תסג האש. הדין ולא תפליט ודבר אלא יסית במציה: ואשר תפליט לחרב אתן. ואשר תלך לא ישחור בו כי יפול לחרב האויב ותסג בסמך כמו בשין וכן ארוב מסין נבול רעיה: (טז) וישתמר. סבויר הוא: תדרוך. כחולס לקריאת כן אשר ובחפץ קמץ לקריאת כן נפתלי: ויירוש. על שם סופו כמו ופתני קמח כי לא ידרוך האדם הירוש אלא הענבים: (עז) וישתמר. רד"ק

רד"ק

ולשגם רביה בניהם. ולשגם בפיהם היא רביה ותוא תואר בפלם שביה עניה: (יג) וגם אני. כמו שאתה החלית חנניים ודעשוקים במרבותך כן אני החלתי אותך בזכות אותך מכת קשה: השם על המאריך. השמותך על המאריך. או פירוש ענין המיה כלומר אמיתת בני אדם ברוב הכתיב אותך על המאריך. השם מקור ו"ת ואף אנא איתת עילך מדע ומחא אצריךך על הדמית: (יז) אתה תאכל. סאכילך יהיה למאדה שלא תשבש ממנו: וישחך בקרבך. חכמתךך היתה בקרבך כלומר בארצך קודם שתגלה: וישחך. שם שרשי ישח בשלם תסג האש. הדין ולא תפליט ודבר אלא יסית במציה: ואשר תפליט לחרב אתן. ואשר תלך לא ישחור בו כי יפול לחרב האויב ותסג בסמך כמו בשין וכן ארוב מסין נבול רעיה: (טז) וישתמר. סבויר הוא: תדרוך. כחולס לקריאת כן אשר ובחפץ קמץ לקריאת כן נפתלי: ויירוש. על שם סופו כמו ופתני קמח כי לא ידרוך האדם הירוש אלא הענבים: (עז) וישתמר. מצורת דוד

מצורת דוד

(יג) ו גם אני. הואיל וכן פשו לכן גם אני עיני להמלה אותך כעם סאכה אוקף עכה חוקס ולהשם אוקף כעבור חטואיך: (יד) ולא תשבש. כי סהיה כמלחה כמניס: וישחך בקרבך. והשאר א"כ כעשךך בקרבך כי כשהסדס שבע רס לבבו סכל כשהוא רעס הוא שטל ומכנס: וחסג. אף אם תהיה את סהידי סהידיס סת כנין כעני סכ"ו: לא סוכלו לכליל וסוסס ערדו וסס אסר תליל עירדו ססן תלכס כי יגכר די סהידי לכסוכס עסס אף אם סל יגכר ידו נקחסס עסן. לא חסוך עס ססמון כי סכס"ס יקחסו: והירוש. מדיךך פירוש ע"מ

(יג) החליתי. עלבון חולי: הכותך. עלטון סכלס: השם. עלטון שמתון: (יד) וישחך. ענין פלוחס וכעכס כמו וישח ארס (ישעי' כ'): וחסג. ענין סגנה וקרוז יכן לא יסכ כנמות (לעיל כ'): תפלס. ענין סלסכסו רני סלט (סססין: (טז) תדרוך. הדרך לדרך כעגל עס סיסס (סלולס סססין: תסך. ענין עססס:

אין גלות אונ וועקסט ויי גיט קענין סאכין אנטריין פון ווי אשך תפליט לחרב אתן אונ דיי ווס דו וועקסט וויין מאכין אנטריין וועל איך ויי איך ער ענטפערדין צו דך שווערד: (טז) אתה תבוע ולא תקצור דוא וועקסט וייען אונ וועקסט גיט שניידן אתה הרדך ויה דו וועקסט מרעסן די איירי ביערמן אונ וועקסט ויה גיט שמירן מיט דעם בומיר תירוש ולא תשפה יין אונ ויין מרדף וועקסטו מרעסין אונ וועקסט גיט מרינקן דעם ויין: (טז) אונ חאמפישע איך בין אייך און מררה פון דעסט ווענין ווייס איך דאס איר וועט מיה גיט צו הערין

בֵּית־אֲחָאֵב וְתִלְכוּ בְּמַעֲצוֹתַם לְמַעַן תִּתִּי אֶתְךָ לְשִׁמָּה וַיִּשְׁבִּיהַ לְשַׂרְקָה וְחָרַפְתָּ עִמִּי תִשְׁאוּ: ז א אֲלֹרֵי לִי כִי הָיִיתִי כְּאַסְפִּי־קִיץ בְּעַלְלַת בְּצִיר אֵין אֲשַׁכּוּל לֵאכּוֹל בְּבוֹרָה אֹתָהּ נִפְשִׁי:

בית אחאב ותלכו בניטוסי הון בריל לקמסר יתה לפרו וית קאה לאשקמוו נהסירי עמי הקבלון: א אסר נביא נילי ארי הויתי קפטיספ קביא קעבן דאברו חסיריא מן אקעא הא קביופי קיטא פעולון קתר קסוף צית קבר דביה

ת"א חוסה נפשי. טוספ מ:

מהר"י קרא

בשביל שאהם שומרים חקות עמרי וכל מעשה בית אחאב הרע ובחוקותיו לא הלכתם: למען תתי. למען דבר זה אתן אויריך לשמה ולשרקה:

ז (א) כאספי קיץ בעוללות בציר. שאמר שאוספים קייצי האנים ללא שאר יום כי אם תאנים הרעות והמשובות נאספו וכן בעוללות בציר שביצור הפורצים והבאושים ושאריו שם:

רש"י
כל חוקות עמרי וחאכב: וחרפת עמי השאו. אחס תקבלון עון מחרפה שהעכו"ם מחרטין את עמי שהעדה כהס תורה על כך (דברים כ"ה) לא יהיה לך חיפה וחיפה וחס חליס שומרים:

ז (א) ארצו לי. הנביא מקונן על עצמו חזו לי שהועמדתי לנביא צעת הזאת שאין בני אדם לדיקים כדור: כאספי קיץ. נקוד קמץ חטף שאינו לשון פועל כמו יושב אומר אלף לשון מפעל כמו אסף החסיל (ישעיה ל"ג) כאסופת קיץ והס סופי חלטים שכן רעות וכן תרגם חתנן כסופי קייטא: בעוללות בציר. כעוללון בחרקטוף: אין אשכול לאכול. כתרנומו לית גבר דביה עובדין

רד"ק

עליכם ועדיין חק עמרי כשהיה בכסות עזבו חקותי ואמר וישתמר לשון יחיד ואמר חקות לשון רבים ורצה ליכר כל חק חק: וחרפת עמי השאו. כה שהייתם מחרפים עמי שהם העשוקים תקבלו ענש אוהה הרחפה שחרפה ארבע הנוגים: (א) אללי לי. סלעיל השמע בהלף אם רשעתי אללי לי בלרע דמזגם בלבד וענבו כמו אוי רובי אחי רבי משה פ"ל לשון יללה האלף מקום יורד כמו ישי ואשי אמר הנביא אוי לי ברשת ישראל כי הם לא שמעו בתוכחתי והאל נפרע מהם ואוי לי ברשתם ואוי לי בצרתם: כי הייתי כאספי קיץ. נשארתי כדבר מזהם הנשאר אחר שלקפו ואספו פירות הקיץ או כעוללות מוצא בנפן אשכול אחד לאכול כי כבר נבצר רובם אין חסדי הרור החסידים והישרים אהה נפשי שיכבוד עתה אחד מבני הרור שיכמד דרכי החסידים והישרים והוא הבכורה במשל: כאספי.

אבן עזרא

אתח מחוקות עמרי: וכל מעשה בית אחאב. הס המשתמרים וחוקותי לא ישתמרו ועסס וחרפת עמי מה שהייתם מחרפים עובדי הסס תשאו הנמוץ או העעס חרפת עמי תשאו עליכם כדרך וחרפה לא נשא על קרובו:

ז (ב) אללי. דבר הנביא על לשון המשכיל צעת ההיא והוא עמי הנזכר: כאספי קיץ. כמו קדשי מה שיאספו

שנשארו בנפן אחר שכלה הבציר: אין אשכול לאכול. איני מוצא בנפן אשכול אחד להכיר כי חסדי וישרי אוחת נפשי. כלומר אם חסו החסידים והישרים אהה נפשי שיכבוד עתה אחד מבני הרור שיכמד דרכי החסידים והישרים והוא הבכורה במשל: כאספי.

מצודת ציון

והירוש. עמי היין: (טז) במעצותם. מלבן מל: לשמה. ענין משהו: לשרקה. סוף קול בלע בקבון הסתמים והדקר ולשמו כסודים דכח חובב שמקרב וכן לשמה ולשרקה (יבקים י"ט): ז (א) אללי. מלשון יללה וכן אס כעמתי אללי לי (איוב י'): קיץ. תשאו. מל מל וסכל: עמוק. בביצור. כי יקרא תליסת הסנכים כמו כי תגור כנתך (דברים ע"ג): אשכול. כי יקרא עמק הסנכים תליס בו כמו חספסול מצודים (נמדבר י"ג): בכורה. כי יקרא עמ. שנגר בשולו

ידעתי טלה חסמנו לי ויסס כעמר מל: יריס חקות ממני וכל מעסס בית אהכב כמו שהיו מלכי ישראל והכניסו למשוח כבודם הספיליס והכס אחס לומדים מזה וסומרים למ סתקים וסעלס סלנו: במעצותם. על ממר. וסחאכבני: למען תתי. רובל למר סיסס זס סכס סחמן אותך ויטילס לשמה סכל יסמסו סל סוכרן וסחתי סעיר יסו יסלרקה כי ספסוס יסרן. על גודל סכסנדן: וסחתי עמי תשאו. סס אחס סחלו ססרסס סככל עמי סס צני ססכס סכססס לסיסס גוליס כמיוסס סוילי וסחחסס סכככסס: ז (ב) אללי לי. הנביא מקונן וסומר אללי לי כי סימי מלי ככומן ססיסס סוכוס סקין סלנו ככר סכספו כוסס ולס מלל מור סלסל סוכוס סקין סלנו ככר סכספו חף סעוללות סל סכרי סללסס סל סל מולל סכסול סל עכסיס לחכול רובל למר סין סלי מולל סלס סלס דקיי דור: בכורה. כספי מחלונות סחלה ככורס סכסכסל עתמה סוכוס סלסל מלכל וסלמור סיה נפשי חוסס וסין לס וסוס סכל ענין

מדרש ע"ט

בני עקמי וישתמר חיקות עמרי ואנן עם וועט גיהים ווערן דורה אייה אונ דורה אייערי קינדרי די בייני גינעצן פון עקרי אונ אלע מעשים רעים פון דעם הוין גיננד פון אהאב ותלכו במעצותם אונ אייהר גייט אין ציערע ביינע עצות לשפן תתי אוהך לשפה פון וועגין איך נאר דיר וירושלים געבן צו פון וויסמונג בלוקר דס וועט גורם זיין דס איך וועל דיר וירושלים געבן צו פאר וויסמונג אונ אירע ויצער צו שמוצערונג דס מען וועט זיך פרוואנדערן אונ שמוצערן און ציער פורעניות וחרפת נפשי השאו אונ די שאנד פון מיין פאלק דס וענין דו עשרת השבטים וס וענין

מִצְפִּיךְ פִּקְדֹתֶיךָ בָּאָה עֵתָה תְהִי
מְבוֹכָתֶם: אַל־תֵּאֱמִינוּ בְרַע אַל־
תִּבְטְחוּ בְּאֱלֹהִים מִשְׁכַּבְת חֵיקֶיךָ שְׂמַר
פִתְחֵי־פִיךָ: וְכִי־בֵן מִנְבֵל אֵב בֵּת
קָמָה בְּאִמָּה פִלָּה פִתְמָתָה אִיבִי אִישׁ
אַנְשֵׁי בֵיתוֹ: וְאֲנִי בֵיהוָה אִצְפֶּה

ה' אל האמיני. הנביא נז' מאוכזב חֵיקְךָ. תפנית יח הנביא פו זכור לך: מפלל אל. פוסק פז: עבד

לְמַעַן עֵדוּן קְעוֹרַת
בִּישָׁתְךָ קָשָׁת פָּעוּן יְהִי
עֲדִיבֵי לְהוֹן: הֲ לֹא
תְחִימְנוּן בְּרַחִים וְלֹא
תְהִרְצֶנוּן בְּקָרִיב מֵאֵפֶה
קִנְיָה מִר מִלֵּי פֹסֶקָה:
וְאִרִי בְרָא מְנֵבֵל אָבֵא
בְרָתָא מְנַצֵּיָא עִם אַמָּה
פְּלִתָא קְקִילָא בְּחֻמָּתָה
קְנָאוּתָה דְגַבְרָא אָנְשֵׁי
בֵיתֵיהּ: יוֹאָנָא בְּמִיָּבְרָא
דִּי אַבּוּעַ אַרְזַי לְאַלְהָא

רשי"א

למיפק מן ידיה כל מן חזקה קשה ללאת מידם כמו הקוליס הנסככין כלמר: ישר ממסוכה. ישר שבהס רע ממסוכות קוליס: ממסוכה. כמו הסר משוכותו וישניה (ה'): יום מצפיד. יום שאתם מלפס בו לטוכה תנא פקודתכם: מבוכתם. ערובוליהו. כמו נכזכים הם ורבותינו פירושו כלפי מעלה אל מחסאיו ותלמרזו הקדוש כבוד הוא לוהכינו והוא ימול לנו: מישכבת חֵיקְךָ. נשמך הוא תמיד כך: פתחי פיך. דברי פיך פתיחות פיך: (ז) ואני ברה' אצפה. הנביא לומר כן:

אבן עזרא

תואר כמו מעל פני מוחו שהוא סמוך והוא פועל עומד: ישר במסוכה. קשה יותר ממסוכת הדק והפס"ד כש"ל ועטס יום מלפיד הנה בא היום שמלפיד קוראים פקדתך כלשה עתה תהיה מהרה: מבוכתם. מבוכה שליה והמ"ס שז אל השר והשופט והגדול: (ה) אל. יהיה הנביא חכמי רותו הדור. למר יפת אל תבטחו בגדול ולפי דעתי כי לנשים ידבר אל תבטחו בצלוף נעוריה כי יהיה הצלוף משוככת חֵיקְךָ: (ו) כי בן מנבל אב. פועל קודם כמו ורז ועבד לעיר: (ז) ואני. דברי הנביא על לשון המשכיל תואר כמו מעל פני מוחו שהוא סמוך והוא פועל עומד: ישר במסוכה. קשה יותר ממסוכת הדק והפס"ד כש"ל ועטס יום מלפיד הנה בא היום שמלפיד קוראים פקדתך כלשה עתה תהיה מהרה: מבוכתם. מבוכה שליה והמ"ס שז אל השר והשופט והגדול: (ה) אל. יהיה הנביא חכמי רותו הדור. למר יפת אל תבטחו בגדול ולפי דעתי כי לנשים ידבר אל תבטחו בצלוף נעוריה כי יהיה הצלוף משוככת חֵיקְךָ: (ו) כי בן מנבל אב. פועל קודם כמו ורז ועבד לעיר: (ז) ואני. דברי הנביא על לשון המשכיל

מצודת דוד

מכליב וכישר שבהס הוא קשה מן המסוכה הוא גדר העשוי ע"ס רוב מן הקוליס: יום מצפיד. לכן יום שאתם מלפס בו לטוכה כלשה זכרון עומתין בקבלת המאול והכס עמח תמון קרוב מהיס מנוכסם ועלגול לשחם לכל ידעו מה לעשות: (ס) אל תאמינו ברע. הכס בזמן הזה אל תאמינו איש כדעוהו ולא תבטחו בהבטחת שכ עס כי ממולג דרך הכס הוא לקיים הבטחתו הנה עמח אל חתנתו זו: משוככת חֵיקְךָ. משאך המוככת בחיך שמור סחמי פיך לנל מדבר דעכ שאלו לסתמי כי גם היא מלגה מלסופיך: נבלה וננטה וכסת קמס כלמה לתכס ולגמס וכן ליה קמס לי לאישים: (ז) ואני ברה' אצפה. ר"ל אלל על"ו אלסס בהכשחת

ע"מ

נְרָאָב גִּיפְלֹאֲמִינוּ: (ד) מוכס פתק דר פקטמער ווס צווישן ניי איו גלויח ווי איין דארין וואס ער צוא שפעקט די מענשן ווס גייען לעפן אים ישרפסטיקה און דר רעקט פארמיגר ווס צווישן ניי איו אזו ערגער פון איין צאם פון דערנדר דרום יום מצפיד פקידה כאח דר מאג ווס דו האפטט דם איין טוכה נאל דיר קופן אונ אים ווי ער קוקען דם גייען קאנג פון דין וינד מען ואל דער בצאלן און ניי עהה יהיה סבוכתם היינט כלוקר בארל וועט ניי ויער פאר אירונג דאס ניי וועלן סבולכולל וועט איין ויער אונ ויער דענה: (ה) אל האמינו ברע אל תבטחו בחיך איר זאלט גיט גלויבן אין

סוף הגדר ועס הוא כסמ"ך וכן יוסף אלוה בערו (לויב ג'): מצפיד. ענין מוחלל ומקום כמו מלך לך ואלסס (תהליס ה'): פקדתך. ענין זכרון: מבוכתם. ענין לנבלו דעת כמו נכזכים הם כלכן (שמות י"ד): (ה) באלוף. ענין טריכה כמו אלוסי ארום (שם טו): פתחי פיך. על השקפים ימלל כדרך שללה: (ו) מנבל. ענין נגות ונעור כמו כי נבל נבלה ודכ (יששים י"ג): כלה. כן תקלה טלש הכן: בחטותה. כן תקלה לס כעטל: (ז) אצפה. ענין (ו) כי בן מנבל אב. הדור פסוק כ"כ כי הן מדבר כלבו דברי כמאזת: איביו איש אנשי ביתו. חף אנשי ביתו של ה'איש המה

פירוש

אֹחִיָּה לְאֵלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעֵנִי אֱלֹהֵי :
 ח אֲלֵי־תִשְׁמָחֵי אִיבְתֵי לִי כִי נִפְלַתִי
 קָמְתִי כִי־אֲשַׁב בַּחֲשָׁךְ יְהוָה אֹרֵךְ לִי :
 ט זַעַף יְהוָה אֲשָׂא כִי חֲטָאתִי לֹא עַד
 אֲשֶׁר יִרְיֵב רִיבִי וְעֲשֵׂה מִשְׁפָּטִי וְיִצְאֵנִי
 לְאֹרֶךְ אַרְאֶה בְּצַדִּיקְתּוֹ : וְתֵרָא אִיבְתֵי
 וְתִכְסֶּה בּוֹשָׁה הָאִמְרָה אֵלַי אִי יְהוָה

עבד פורקני וקבלי צלתי ואלהי אלהי : ה לא החזון בעל דבבותי לי ונפלת אקום ארו זמנית בדקבולא ארו נהר עלי : ט אקרות ירושלם קום מן קדם וי קבלי ארו חבית קדמותי עד דרין דיני ויהפרע עולבני וקנני לנהור אחו בוקותיה : י והחזו בעל דבבותי ויהפנינה בהתא דנהר אקרה לי אן

ה"א אל פמטי : זכר קרי : אור לי : (בכוס ב יומא ח) : רש"י

(ח) אל השמחי אויבתי : ככל ועיר ההיבת רומי : שישמע הפלתנו : (ט) זקף ה' אשא : זמרו של הקב"ה לקצף עלי ונתנני ביד האוימות אשא ואכסכו כי חסאתי לו עד אשר לי ויוציאני מחשך לאור אראה בצדקתי : (י) עיני הראינה בה : אבן עזרא

לח על לבון ישראל : (ה) אל : חס ישראל הלכו בגלות עוד יקומו מנפילתם חך ים עליהם כסבל כעבור כי חטאו ויורו : (ט) זקף : יריב ריבוי מהגוס : יוציאני לאור : ספק כי אשב כהקך ועסם ארלהכאבר יאור לבי לו אכין כי לדיק השם על כל הנע עלי לו ארלה בלדקתו טיקח קמתי מאויבתי : (י) ורתא : איה הוא : תראינה :

במקום עתיד כדרך הנבואות כי מה שאומר האל יתברך שיהיה בגלות בחשך ככוכב בצדה גדולה שהיא נמשלת לחשך אני בופח בח' שהיה עדיין איר לי ויוציאני מחשך לאור : (ט) זקף ה' אשא : כנלוהו אני נושא וסובל זקף ומצדיק עלי את הדין כי חסאתי לו : ואסבל עד אשר ייריב ריבוי עם הגוים שלהצני : ועשה משפטי : שיקח נקמתי מהם : בצדקתי : שיעש' לו עור צדקה : ותרגום ויתנן אברת ירושלם : לזום מן קדם ה' קבולות : (י) ורתא : אויבתי : כמו שפירש למעלה וכן הרגום ויתנן : מלרע כמו ירא פורע תרא אשקלן : אויבתי : מלעיל בשני משפן מצורת דוד

ס' ואקום ללחי ישי אשכ ושמעני חלכי בקרלי לחי מלכתי : (ח) אל השמחי : לבון אל השמחי אויבתי עלי להכיב סלח אסוף לקום כי פמטיס נקום ונלח' קמתי וכן עסם בגלות הזה עם די אשכ כהקס' ס' יאיר לי : (ט) זקף ה' אשא : סך עסם לחי סוכל זקף ס' כי חסאתי לו וכן אסכול כד אשכ יעלם לריב עמדי סריב סרלחי לי בגמול הכסוף ויכה לעסוק כי מעסם כרלחי לי ורתא : (י) ונלכס מרסס אויבתי בגדיכס הלקק העסס לי חסיס

פירוש ע"מ
 אוחיה לאלהי ישי איה מור האפיס צו גאמ וואס ער איז מיין העלפער ישבעני אלהי איה מיין גאמ וועט מיה צו הערין צו וום איה בעסט פון אים : (ח) זאגמ מיכה פון וועגען ירושלם אל תשמחי איבתי לי דו זאלקסט ריה גים פרייען מיין פיינמ אוף מיר דם איז קבל אונ דו שטאמט פרייט איה גים אוף מיין ספלה כי נפליתי קמתי דען האמשע איה בין גיפאלין וועל איה ווידער אויף שטין כי אשב בחושך ה' איר לי אונ ווען איה יוז שון אינדר פינקצטער וועט מיה דאך גאט דר לייכטין : (ט) זקף ה' אשא כי חסאתי לו אקמס צארין וועל איה ליידין דען איה האב גיווינדיג צו אים וועל איה ליידין זיין צארן עד אשר יריב ריבוי וקשה סקססי מיש' ער וועט קריגין מיין קריג אונ וועט סאן מיין בעשפטי ויציאני לאור אראה בצדקתי ער וועט מיה אום ציהען צו דר לייכט אונ איה וועל זעהן אין זיין גידעכטקייט : (י) ורתא אויבתי וקסס בוששה אונ מיין

מהרה קרא

שישמע הפלתנו : (ט) זקף ה' אשא : זמרו של הקב"ה לקצף עלי ונתנני ביד האוימות אשא ואכסכו כי חסאתי לו עד אשר לי ויוציאני מחשך לאור אראה בצדקתי : (י) עיני הראינה בה : אבן עזרא

רד"ק

נבואתו בדברי נחמה ואמר ואני בח' אצפה ככוכב אפסי שאני גולה מצריו על עגותי יוד אצפה בח' שיוציאני מן הגלות וכפל הענין במ"ש ואמר אוחיה לאלהי ישיני : ישמעני אלהי שבסבחי ו"ו שישפמני בגלות : וכן אל השבחי אויבתי לי : אפטר שחור"ו לכנו אפסי שהלכה מליל אבן אויבתי כנגד הרשעה שארך גלות ישראל ברשותה ויהי סאלף שנה וחושבת כי אבדה הקות ישראל והיא שסח' לאירה ואמר כנגדה אל תשמחי לי שאת ארבת לי וכתתי לא תחרין בעלת דבבותי : כי נפלותי קמתי : אם נפלותי בגלות עוד אקום : ואמר קמתי עבר בגלות בחשך ככוכב בצדה גדולה שהיא נמשלת לחשך אני בופח בח' שהיה עדיין איר לי ויוציאני מחשך לאור : (ט) זקף ה' אשא : כנלוהו אני נושא וסובל זקף ומצדיק עלי את הדין כי חסאתי לו : ואסבל עד אשר ייריב ריבוי עם הגוים שלהצני : ועשה משפטי : שיקח נקמתי מהם : בצדקתי : שיעש' לו עור צדקה : ותרגום ויתנן אברת ירושלם : לזום מן קדם ה' קבולות : (י) ורתא : אויבתי : כמו שפירש למעלה וכן הרגום ויתנן : מלרע כמו ירא פורע תרא אשקלן : אויבתי : מלעיל בשני משפן מצורת דוד

מנשן

מנשן מוחלת ומקום כמו יחל ישראל (מסלים ק"ג) : (ט) זקף : כסם ותימס : אשא : מלכול : (י) למרסס : טנין

לקומי יריבום

אל תשמחי אויבתי לי וכו' דער ירקום שרייבם מיר זעהן ווען הקב"ה קומט זעהן די פגשים פון די רשעים : איר דין די רשעים קיין בעלשטאנד פאר דעם משפט פון הקב"ה : דר דוד פון נח האם גיווינדיגס הם הקב"ה אויף ווי גידענגס אסבול : די בענשנין פון דרום האבין גיווינדיגס האם הקב"ה שארקערט זיךעדיג שפיטס : קירום האבין גיווינדיגס האם הקב"ה זינא דיערירונגען אין ים : איג אויז איז גיווען ביי נאך פיל פלעקער אבער אז וירין וינדקען אונ הקב"ה שטרקס זינא פון דעסס וריען פארלענגען עד זיי גים : ווי גים שפיטס אין פסוק ואתם בני ישראל לא בליבם : איר דין זעסט גים פאר לענד ווערין : ווי פס שפיטס אין פסוק חצי אבלה הם : הקב"ה זאגט צו די וירין זיין פוילין וועל איה פאר לענדן אין איה : איה וועל פאר לענדן אין צויד פיינע אלע פוילין אונ איהר זעסט גים פאר לענד ווערין : לביש אירעם האם געשעקען אין בעלען אונ האם גימאכט אנטוויינג : אזיל צום שישקן אין דעם ציל : עד האם זינע אלע פוילין צייט גישאסן אין דעם ציל : אונ דר בעלען איז גיבליען שפיין : זאגן : ביי וירין זעסט איהר איז זיין די יסורים : געלן ויך אויבלאזן איג די וירין זעלן גלייבן לעבן :

פיינמ דר שמשן וועט זעהן מיין הילף אונ עם זעמ ויא

אֶל־הוֹדֶךָ עֵינַי תִּרְאֶינָה בְּהַעֲתֶה תְּהִיָּה

לְמַרְמֵם כְּמִיט פְּטִיט חוֹצוֹת: יָיִוִם לְבָנֹת

גְּדֵרֶיךָ יוֹם תְּהוּא יִרְחַק חֶק: יָיִוִם הוּא

וְעֵדֶיךָ יָבֹוא לְמֵנִי אֲשׁוּר וְעָרֵי מְצֹר

וְלְמֵנִי מְצֹר וְעֵד־נֶהָר וְיַם מִיָּם וְהָר

דאָהפּריקאָה פּיטקאָה
דְּרִי אֶלְהָה עֵינַי הֶחֱזַן
כְּמִפְּלִתָהוֹן פֶּעֶן הָהָר
לְדִישׁ פְּטִיט שְׂקוֹן:
יָיִוִם פֶּעֶדְנָא הֵהוּא יִתְפַּלְקֵן
כְּנִשְׁתָּהּ דְּרִי שְׂרָא ל
פֶּעֶדְנָא הֵהוּא יִתְפַּלְקֵן
גְּדֵי רֵת עֶקְפָּא:
יָיִוִם פֶּעֶדְנָא הֵהוּא יִתְפַּלְקֵן
גְּלֹתָהּ דְּמִן אַהוּר וְקָרְנֵי
טוּרָא

הוקפא ודמן חוקמיני בקתא וקרני צורא ועד פרתה וקפא מעדקא ומוטרי

מדהריקרא
כמו שראתה בשברנו כן עתה הראנה עינינו בשברת שתיחה למרמס כמים חוצות: (יא) יום לבנות גדרוך יום ההוא ירחק חק. עתה מנוים את ישראל בגלות ואומרים להם מה שאתם אומרים כיום ההוא אקים את כבוד דוד הנביאה ונדרתי את פדציק והריסותיו אקים ובני ית כפי עולם ויש רחוק לאותו יום. יום ההוא עדין יבא. והקב"ה כפסחין לישראל שאותו יבא האויב לההריבך: למני אשרור. אשרור הוא רשע כן חורמני רבחה: ויום מים. והיושבים על ים האחרון לא כן חרמס: ויום לבנות גדרוך. הגבול מכשור לישראל שיש יום כחמס ומזון לבנות גדרות חרבות: ויום ההוא ירחק. ויבטל מעליים דק. גזירת העכו"ס: יום ההוא

כמו שראתה בשברנו כן עתה הראנה עינינו בשברת שתיחה למרמס כמים חוצות: (יא) יום לבנות גדרוך יום ההוא ירחק חק. עתה מנוים את ישראל בגלות ואומרים להם מה שאתם אומרים כיום ההוא אקים את כבוד דוד הנביאה ונדרתי את פדציק והריסותיו אקים ובני ית כפי עולם ויש רחוק לאותו יום. יום ההוא עדין יבא. והקב"ה כפסחין לישראל שאותו יבא האויב לההריבך: למני אשרור. אשרור הוא רשע כן חורמני רבחה: ויום מים. והיושבים על ים האחרון לא כן חרמס: ויום לבנות גדרוך. הגבול מכשור לישראל שיש יום כחמס ומזון לבנות גדרות חרבות: ויום ההוא ירחק. ויבטל מעליים דק. גזירת העכו"ס: יום ההוא

רש"י

מדהריקרא

(יא) יום לבנות גדרוך. מוסב על האומרה אלו ועוד הלא אומרת אלו יום לבנות גדרוך שאת מלפניו לו אמות היום: ירחק חק. ומנו יאריך ולא יבא לעולם: (יב) יום ההוא ועדיך יבא. הגבול אומר אותו היום שאתם מלעיגים עליו לאמר בטל והלך לו יום ההוא שמור ועלך ולא בטל עדיך למרמס: וערי מצור. כלומר ועד ערי מטר. ויונתן חרמס אשר הוא כמעבר: וזה החר. כמו ויושבי הר. ויונתן לא כן חרמס: ויום לבנות גדרוך. הגבול מכשור לישראל שיש יום כחמס ומזון לבנות גדרות חרבות: ויום ההוא ירחק. ויבטל מעליים דק. גזירת העכו"ס: יום ההוא

כמו שראתה בשברנו כן עתה הראנה עינינו בשברת שתיחה למרמס כמים חוצות: (יא) יום לבנות גדרוך יום ההוא ירחק חק. עתה מנוים את ישראל בגלות ואומרים להם מה שאתם אומרים כיום ההוא אקים את כבוד דוד הנביאה ונדרתי את פדציק והריסותיו אקים ובני ית כפי עולם ויש רחוק לאותו יום. יום ההוא עדין יבא. והקב"ה כפסחין לישראל שאותו יבא האויב לההריבך: למני אשרור. אשרור הוא רשע כן חורמני רבחה: ויום מים. והיושבים על ים האחרון לא כן חרמס: ויום לבנות גדרוך. הגבול מכשור לישראל שיש יום כחמס ומזון לבנות גדרות חרבות: ויום ההוא ירחק. ויבטל מעליים דק. גזירת העכו"ס: יום ההוא

אתו יום תשועת ישראל וכו' הוא לה' ועדיך יבא האויב לעתה: ויום מים. והיושבים על ים האחרון לא כן חרמס: ויום לבנות גדרוך. הגבול מכשור לישראל שיש יום כחמס ומזון לבנות גדרות חרבות: ויום ההוא ירחק. ויבטל מעליים דק. גזירת העכו"ס: יום ההוא

כמו שראתה בשברנו כן עתה הראנה עינינו בשברת שתיחה למרמס כמים חוצות: (יא) יום לבנות גדרוך יום ההוא ירחק חק. עתה מנוים את ישראל בגלות ואומרים להם מה שאתם אומרים כיום ההוא אקים את כבוד דוד הנביאה ונדרתי את פדציק והריסותיו אקים ובני ית כפי עולם ויש רחוק לאותו יום. יום ההוא עדין יבא. והקב"ה כפסחין לישראל שאותו יבא האויב לההריבך: למני אשרור. אשרור הוא רשע כן חורמני רבחה: ויום מים. והיושבים על ים האחרון לא כן חרמס: ויום לבנות גדרוך. הגבול מכשור לישראל שיש יום כחמס ומזון לבנות גדרות חרבות: ויום ההוא ירחק. ויבטל מעליים דק. גזירת העכו"ס: יום ההוא

מצודת דוד

מצודת ציון

עני תראינה בח וגו'. מה שתלשה לבנות מן הנקס כי לא תהיה למרמס כמים חוצות: (יא) יום לבנות גדרוך. הגבול מכשור לישראל שיש יום כחמס ומזון לבנות גדרות חרבות: ויום ההוא ירחק. ויבטל מעליים דק. גזירת העכו"ס: יום ההוא

כמו שראתה בשברנו כן עתה הראנה עינינו בשברת שתיחה למרמס כמים חוצות: (יא) יום לבנות גדרוך יום ההוא ירחק חק. עתה מנוים את ישראל בגלות ואומרים להם מה שאתם אומרים כיום ההוא אקים את כבוד דוד הנביאה ונדרתי את פדציק והריסותיו אקים ובני ית כפי עולם ויש רחוק לאותו יום. יום ההוא עדין יבא. והקב"ה כפסחין לישראל שאותו יבא האויב לההריבך: למני אשרור. אשרור הוא רשע כן חורמני רבחה: ויום מים. והיושבים על ים האחרון לא כן חרמס: ויום לבנות גדרוך. הגבול מכשור לישראל שיש יום כחמס ומזון לבנות גדרות חרבות: ויום ההוא ירחק. ויבטל מעליים דק. גזירת העכו"ס: יום ההוא

פירוש ע"מ

זי צו דעקין איין שאנד האמרה אלי אי ה' אליהך וום זי זאגט צוא מיר וואו איז גאט דין גאט ציני תראינה זיה אונ מיניע אונגין וועלן זעהן אין איר איין מפלה עתה תהיה לפתע פסטי חוצות היינמ און צייט פון איר מפלה וועט זי זיין צו איין צו איין שטרונג אזו ווי די ליים פון די נאסיס: (יא) אונ נאך דאס זאגט די שקאט צו ירושלים יום לבנות גדרוך דר קאג וואס דו קאפסט דס דיניע צוויקן זאלן גיבומ ווערן אין אים יום תהיא ירחק חק דר קאג וועט דר ווייטערט ווערין ציין גינעץ אונ ער וועט אייביג גים ניין: (יב) זאגט

**ההר: י והיתה הארץ לשממה על-
 ישביה מפרי מעלליהם: י רעה עמך
 בשבתך צאן נחלתך שכני לבדד יער
 בתוך פרמל ירעו בשן וגלעד כימי
 עולם: יו כימי צאתך מארץ מצרים
 אראנו נפלאות: יא יראו גוים ויבשו
 מכל גבורתם ישימו יד על-פה**

מורא: יג ותהי ארעא
 לצדו על יתקא מפרי
 עוריהו: יד פרימ
 עקר במימך עמא
 דאמנתך בעלמא
 דהא עתיד לאיתחיתא
 ישרוו בגחוריהו דהו
 צדו בחורשא ויתחבו
 פקמלא ויהפרנסו
 בארעא מקנו וגלעד
 קימי עלמין: יו קימי
 ספקהו סארעא
 דמצרים אחינוניו פרישו:
 יא יחוו עממא ויבהתו
 סבל גבורהו ישויו

ת"א יטו כס. סמח"ס ס: כימי לחך. וזכר לך

אונהים

רש"י

אחור וגו' (יג) והיתה הארץ, ארץ העולם: יום שהם מצרים וכו' לישראל: (יד) שוכני לבדד יער בתוך
 (יד) שוכני לבדד. שיהא סוכן כשם כדד: יער בתוך כרמל. תרנס ויתנן להו ולדו כחורשא ויתחבו ככרמלא
 אחו שבוו שערות בערות יכנו כדד בתוך כרמל שהוא מקום מיושב, ויש לפרש שוכני לבדד. יעורים לא
 אבן עזרא

דומי אל לפוי: (יג) והיתה, ביום ההוא: מפרי
 מעלליהם. הרעו לישראל: (יד) רעה. תפלת הנביא
 כהיות הארץ שמה שירע עמו כשכחו וישכחו כדד
 כיער בתוך כרמל וירעו בשן מעבר לירדן מנורמה והתשובה
 אמר השם לנביא: (טז) כימי צאתך, והטעם כימי לאת
 אבותיך מחרן מצרים: אראנו נפלאות. הטעם עמי
 כאשר הוכיר עמי: (עו) יראו. דכרי השם אז יהיה כן:

בתוך הכרמל וכן אפר וישכנו ביערים: ירעו בשן וגלעד, שהוא מעבר לירדן והוא ארץ מקנה שנתה ושוב ירעה כימי עולם:
 (עו) כמי צאתך. ענת האל יהברך לנביא אבור להם כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות ושם צאתך שיצאו
 אבותיהם כאילו יצאו הם: (עו) יראו גוים, הגוים שאספו על ירושלם עם גו וסגו יראי הנפלאות ויכשו מכל גבורתם
 שכתבו על גבורתם למען ירושלם: ישימו יד על פה, שלא יהיה להם מענה: אונהים, החרשתו, שהיו מבוהלים מכת

מצודת דוד

ההר. כ"ל מקום העולם ועד כר הסה העומד בגזול א"י
 כמ"ל כמי צאתך. ענת האל יהברך לנביא אבור להם כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות ושם צאתך שיצאו
 אבותיהם כאילו יצאו הם: (עו) יראו גוים, הגוים שאספו על ירושלם עם גו וסגו יראי הנפלאות ויכשו מכל גבורתם
 שכתבו על גבורתם למען ירושלם: ישימו יד על פה, שלא יהיה להם מענה: אונהים, החרשתו, שהיו מבוהלים מכת

מצודת דוד

מצור. ענין מכלל: (יג) על וישביה. עם ויכסיה: (יד) רעה.
 ענין הכסיה: שכני, כ"ל ישיבה: לבדד. יחידו כמו לבדד לנכס
 מוכיבו (הכל"ס ד'): כרמל. כן יקרא מקום שדות וכרמים:
 (יז) החרשתו. מלגון הסה שלמו שמש:

ישראל שסל לאן תלמד שנתלת לך לעם יהיה סוכן לבדד כ"ל כשם
 כי התפארה ישכנו יחד למען אש אחי ועודו ולא כן הסיכן כשם: יער בתוך כרמל. כ"ל ישכון כשם ביתו כסוף מקום חיות
 כמות כמו בתוך הכרמל שהוא מקום מלוי עם מרכיב חכמים ולא יכחו עם כהנים ודעוין כאלהם וישו בשויהם (ויקרא ל"ד): ירעו
 בשן וגלעד. יסו ויכשו כשן וגלעד נצרים שכן כמו בימי עולם הוא ימי משה שנתלו וכן הפתח הסוף והנהיג לנחמה ולגדו
 נחמה שבע מנשה: (טז) כימי צאתך וכו'. כלום סק"ל"ע עשיוו לחלל שמתחן חת תכלתו וכן פ"כ"ה וכו' ימי לחת מחרן מלויס קן
 חלמי נפלאות: (עו) מכל גבורתם, שלא עמדו להם להתחוק על ישראל: ישימו יד וגו'. כ"ל לא יוכלו דבדל מבוש חסדו:
 אונהים החרשתו. כ"ל לא ישתו לשבע מרכיב הלכות ישראל להם לנצחית שם ופלוו חרשתו חושים לכל ודלו לבחוש:

פירוש ע"מ

ויצו אף רעים בארנו: (יג) והיתה הארץ לשממה על ישיבה
 אונ דאם לאנד פון כבל ואשור וועט זיין צוא
 וויקסמקייט פון וועגען אירע ויצער דסיינו מפרי
 פגלליהם פון וועקני די פירות פון ויצערע שלעכטע
 מעעשים: (יד) דס בעט מיכה גאמ אונ נאנט געה
 ציך דשפד פאסע אונ שפיוו ריין פא"ק מיט ריין
 רום קלומר מיט ריין וואג צאן תלהד די שאף פון ריין
 תלהד דאם ועקן די ישראל וואס דו האקט ניי דיר
 גנימקען פר איין תלהד וואקטנו ניי פאסקי אונ פירין
 שינגי תלהד ניי ואלין רוען אליין צוא ויצער ושר בתיה
 ברדע די וואס ועקען גינעקין וויקט אין די וועלדער

אֲזַנֵיהֶם תַּחֲרֹשְׁנָה : י יִלְחֲבוּ עִפְרָה
בַּנְּחֹשׁ בְּזַחְלֵי אֶרֶץ יַרְגִּזוּ מִמִּסְגְּרֹתֵיהֶם
אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יִפְחֲדוּ וַיִּרְאוּ מִמֶּךָ :
י מִי־אֵל כַּמוֹךָ נִשְׂא עֵינָי וְעֵבֶר עַל־פִּשְׁעֵי
לְשֹׂאֲרֵית נַחֲלָתוֹ לֹא־הִחְזִיק לְעַד אֲפֹ
כִּי־חִפֵּץ חֶסֶד הוּא : יט יֵשׁוּב יִרְחַמְנוּ
יכ בּוֹשֵׁעֹנֵתֵינוּ וְתִשְׁלִיךְ בַּמִּצְלוֹת יִם

ידיהם על פוריהן
 ואזניהם יתחרשן
 וישתחוו על אפיהן
 על ארעה פחונה
 כובלי עפרה יזעזעו
 מסגרותיהם מן קדם יי
 אלהה יסבחו ויבדלו
 מן קדוך ית לית בר
 מנה את הוא אלהה
 שביק לעיניו ומעבר על
 חובין לשקר
 דאחסנתיה קא מוריה
 לעלמין רגוניה אר רעי
 דאמטא הוא ית יהוב
 חיקרי דרבהא לעלא
 ישראל

ת"א אל כמון . עקרים מ"ה על"ה וסר פרטת . קחוסין כאל : נאט טון . ר"ל יסר עמלס כח : יסוב ויחמנו .
 י"ח ישוב ויחמנו

ויקבוש על חוקנא בר חקיה ית וירטו לעיקתו נחא דר דרטי

מרה"י קרא **קמץ בויק**
 כרמל . שישוב ישראל לכנס אפילו בתוך יער : (ים) יכבוש
 הם נחשים הזוחלים על גמנסם בעפר הארץ . ירגזו מטסגרותיהם . יחרדו מריב דוהק אטוריהם ומסגר כלאם :

רדיק
 שיטעמו מטוב ישראל הרורקים בארצם : (ז) ילחבו עפר כנחש .
 עפר רגלי ישראל ילחבו כבו החשש ההולך על נחמנו שלוחך
 עפר שהוא כאכלו : כוחלי ארץ . כפל הענין במ"ש כי הנחשים
 זוחלי ארץ הם שהולכים על בטנם או פירושו שאר היגדים שהם
 זוחלי ארץ כשולעים וכיוצא בהם כן יתחפרו לפני ישראל :
 ירגזו מטסגרותיהם . אותם שיסבירו בעריהם כפחד ישראל עם
 ירגזו : אל ה' אלהינו יפחדו . כי ידברו בו אין זולתו : ויראו
 כמך . כנגד ישראל יראוהו יוד מ"ה הפעול ויוד האתון
 נמשכת בנעימא : (יט) כי אל כמון . דבריו הנכבד כנגד האל
 יתברך : לשארית נחלתו . לאותם שישיארו בבוא הגואל : לא
 החזיק לעד אפיו . אעפ"י שהיו חייבים שלא יצאו מהנחלת לידע
 משעשים שעשו לא יפנה לעד אל מישיעם : כי חפץ חסד הוא
 דגואלה : (יט) ישוב . אמר ישוב ורחמנו ואמר ותשליך בן דרך
 עגורתינו ואמר חסאתה : יכבוש . כאדם שכבוש דבר הרת

כמ"ש בתורה ורב חסד וחסדו יגבר על חסאייהם כשיגיע וכן
 חסדקא בבקבות רבים לנכח ושלא לנכח בפסוק אחד וכן אמר
 עגורתינו ואמר חסאתה : יכבוש . כאדם שכבוש דבר הרת

מצודת ציון
 (ז) ילחבו . ענין לקוקה בלבן כמו ועפר כנחש ויחמו (כעשיה
 מ"ט) : כוחלי . ענין נעירה וזכום כמך ודבר"ל כל הימים משהכירם
 כוחלין (כסב טו) ויקלל הנהגה כן לפי שאין לו נחלים והלבו כלה
 כזולה ונגרל וכן עם "מהם והלי עפר (דברים ל"ב) : ירגזו . ענין
 מרד : כמסגרותיהם . מנזין כעירה אל ה' . ה"ה ה' :
 (יח) נושא . ענין מחילה כמו נחמה טון עמך (תהלים ס"ה) :
 דחזיק . ענין אחיזה : (יט) יכבוש . ענין חסיסה כחוקה כמו
 ויכבוש למדינת ירמיהו ל"ד) : במצולות . ענין עומק כמו ואת
 כודוסיס : כסבלה נמלולות (שמואל ט')

לסלס עליו נמול אלל עובר על הפסע והיך נלחלה כללו לא רכמה : לשארית נחלתו . לנחם ששלהו מנחלי השמים : דא חתוק וגי .
 אף כשלה כעם איומו אוהו אפס עד טולס כי הוא חסד וכן יחלה על הכעס : (יט) ישוב ורחמנו . כלהט ממו : יכבוש .
 עינים כחוקה כס עומקו למען לא יהו כרעין עמלמי נגילי עינים : והשליך וגי . ר"ל יסר עמלס כח : יסוב ויחמנו

פירוש ע"ט
 זיי וועלין מאן די האנט אוף דעם טויף אונ זיי ערע
 אונערין וועלן פון מויבט ווערין : (יז) ילחבו עפר כנחש
 זיי וועלין דען קיי ערד . אזו ווי איין שלאנג בוחלי
 איין אזו ווי די שלאנגן ווס קריבין גיט ויער בויד
 אוף דר ערד ירגו כמסגרותיהם זיי וועלן צימערין פון
 וועגין די יסורים פון זייער פד שריסונג זאנט דר
 גביא על ה' אלהינו יפחדו פון גאט אונער גאט וועלן
 זיי מורא האבין אונ פאר דיי וועלין זיי אונ מורא
 האבן : (יח) דם לויבט דר גביא גאט פד דר כשורה
 מוכה ווס גאט המ אים גיאנט אונ זאנט זיי אל כמון

כִּי תִהְיֶה אֶתְּמַתְּ לַיְעֶקֶב חֶסֶד לְאֲבֹתָם אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתָּ לְאֲבֹתֵינוּ מִיְמֵי קֶדֶם:

ישראל : כ התייב
קו ש ט ה ה יעקב
לכניהו קמא בקמקמא
ליה בביתאל טבת
אברהם לירציה ברהוי
קמא בקמקמא ליה בין

ב ה ב י א ה ד ב ר ל נ א ע ק י ד ת י צ ח ק ד א ת ע ק ר ע ל ג פ י ט ד ב א ק ח ק מ ה ת ע ג ב י ד ע ק מ א ט ב ו נ
ב ק מ ק מ א ל א ר ה ת נ א מ י ו ב י ד ב מ :

רש"י

מדר"י קרא

עונותינו יעלים עונותינו : (כ) הן אמת ליעקב . שתאמת והשבור לו את חברות ואת החסד אשר נשבעת לאברהם . וכן הוא אוכר כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת בניהו אהריו ושברו דרך ה' לעשות צדקה וכשפם לבנות הבויא ה' על אברהם את אשר דבר עליו . שפירשו למען הבויא ה' על ורעו את אשר דבר עליו :

(כ) התין אמת ליעקב . תרגם וימתן תתיבה קושטיה ליעקב לבניו כמא דקיימתא ליה צבית אל עבות אברהם לורטיה בתרוהי כמא דקיימתא ליה בין בתרוהי תזכר לנא עקידת יצחק תתן לנו האמת אשר הכעמת ליעקב האמת לנו דברך אשר הכעמת ליעקב כי לא אשוכך (בראשיה ר"ח) : חסד לאברהם . שזכר חסד אשר לאברהם אשר ליה לבניו לשמור דרך ה' לעשות זקקה ומשפט (שם י"ח) ולכך לא נאמר וחסד חלף חסד האמת שתאמתנו לנו את הכעמת יעקב הלא תהיה תשלום גמול חסדו של אברהם : אשר נשבעת . בעקידתו של יצחק כי נשבעתי נאם ה' כי יטן אשר עשית ונו' (שם כ"ג) :

חסלת ספר מיכה

הסלת ספר מיכה

אבן עזרא

רד"ק

כאדם שפאלק דבר מסבוכו : במצולות . בשרוק הצדיו והמצולח הוא עומק הים : (כ) חתן ויחם ליעקב . החסד הוא לאברהם שנתן לו בחסדו הארץ ולבניו אחריו ובניו הם בני יעקב והאמת הוא ליעקב כי אחר שנתנה לאברהם ולבניו האמת הוא לקיים הבטחה לבניו כי הוא אלהי האמת ולא ישוב דבריו השוב אחר : אשר נשבעת לאבותינו . כלל שלשת האבות אברהם יצחק ויעקב כי לשלשתם נשבע :

(כ) התין . יעקב הוא אבינו לכולנו לבניו כי לא יתערבו גוים אחרים עמנו על כן כתוב אלהי ישראל אבינו לכולנו ולא הזכיר יצחק כי גם הוא אבי הדוס וכעבור כי אברהם החל לקרא בשם השם הפך אבותיו הקרוצים אליו והשם כרת עמו ברית בתמלה על כן הזכיר לאברהם ולא הוטרך להזכיר יצחק והטעם חתן אמתך ליעקב ומה היא אשר נשבעת לאבותינו מימי קדם :

חסלת ספר מיכה

מצורת דוד

נכענת לאבותינו מימי קדם בעקידתו של יצחק כמ"ש כי נשבעתי ונו' וירש ויחם חת שער אויביו (שם כ"ג) :

נעומק היס שאים כלאים : (כ) חתן ויח . ר"ל האמת לנו דברך אשר הכעמת ליעקב כמ"ש וסלת ויח וקמא ונו' (בראשיה כ"ה) : חסד לאברהם . הלא תהיה תשלום גמול חסדו של אברהם ונאמר

פירושו

קָעַם וּוְיָדַעַר דָּר נָבִיא גָאֵם אֹנָן וְאָנָם הֵיִן דִּו וְאִלְקָטָם אֹנָן וְיִשְׂרָאֵל גְּעָבָן בְּאִמְתָּה דָם וּסְדִו הָאִמְטָם מְבַמְיָה גִינְוֵעָן צוּ יַעֲקֹב דָּאָם דִּו וְעֻקְטָם אִים גִּיט פֶּאָר לְאִוּיָן חֶסֶד לְאֲבֹתָם אֹנָן דָּאָם וְעֻקְטָם וְיִיָן שְׂכָר אֹרְךָ דָּעָם חֶסֶד וּסְדִו אִוּ צוּ אֲבֹרְהֶם וּסְדִו עָר הָאֵם גִּישְׁאָפְטָם צוּ וְיִנְיָעָ קִינְדֵּרֵר וְיִי וְאִלּוּיָן מְאָן צָדִיקָה אֹנָן מְשַׁפְּטָם אֹנָן דִּוּא גָאֵם וְאִלְקָטָם מְאָן חֶסֶד מִיט אֹנָן וְיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לְאֲבֹתֵינוּ מִיְמֵי קֶדֶם אֹנָן וְיִי דִו הָאִמְטָם גִּישְׁוֹאִרְיָן צוּ אֹנְיָעֵרֵעַ עֲלִמְעֵרְיָן פִּוּן דִּי עֲרֻשְׁטָעַם מְעַג אָן בִּיּוּא דִּר עֲקִיבָה פִּוּן יַצְחָק אֹנָן דָּאָם וְאִם עָר וְאָנָם בִּיּוּא יַעֲקֹבָן אִמְתָּה אֹנָן בִּיּוּא אֲבֹרְהֶם חֶסֶד וְיִיָּר דָּאָם וְאִם הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא הָאֵם גִּינְעָבִין דָּאָם לְאֹנְרִי

נשבעת לאבותינו מימי קדם : חסלת ספר מיכה

